LAISVĖ

Šiame numery:

LIETUVA OKUPACIJOJE

Rašo:

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS
JULIUS VIDZGIRIS
LEONAS GALINIS
MEČYS MUSTEIKIS

LIETUVIŲ BENDRUOMENĖ

Rašo:

VYTAUTAS VOLERTAS
POVILAS GAUČYS

Idėjos spaudoje

1963 Birželis Nr. 32 (69)

TURINYS

Vytautas Vaitiekūnas: Lietuva okupacijoje 1

Julius Vidzgiris: Psichologinis karas 27

Leonas Galinis: Nuolatinis pančių traukymas 30

Mečys Musteikis: Kultūrinio gyvenimo apžvalga pavergtoje Lietuvoje (1962 m.) 36

Vytautas Volertas: Reikalingas pasaulio lietuvių seimo žodis . . . 45

Povilas Gaučys: Lietuvių bendruomenės Čikagoje pradžia 51

Kun. L. Jankus: Balfo praeitis ir ateitis 57

Idėjos spaudoje 61

Vatikanui šypsomasi, o apaštalams keliamos bylos 63

Redaguoja — Redakcijos kolektyvas: vyr. redaktorius — Stasys Daunys, redaktoriai — Petras Bagdonas, Juozas Baužys, Vladas Būtėnas, Vincas Rygertas.

Redakcijos adresas — Į Laisvę, 2801 W. 38 St., Chicago 32, Illinois. Telef.: Cliffside 4-2139.

Viršelio vinjetė — dail. T. Valiaus

* * *

Administratorius — Kostas Bružas

Administracijos adresas: Į Laisvę, 10734 S. Eberhart Ave., Chicago 28, Ill. Tel. IN 8-6189

* * *

Į LAISVĘ — TOWARD FREEDOM, Lithuanian quarterly of politics. Address: 2801 W. 38 St., Chicago 32, Ill. **Business manager:** K. Bružas, 10734 So. Eberhart Ave., Chicago 28, Illinois.

KU biblioteka

ADMINISTRACIJOS PRANEŠIMAI

Administracija dėkoja visiems tiems, kurie jautriai atsiliepė į paraginimą sutvarkyti savo prenumeratų sąskaitas. Administracija prašo ir tikisi, kad ir visi kiti, gavę paraginimo laiškus, nedelsdami atsilieps į prašymą.

Į LAISVĘ METINĖ PRENUMERATA:

JAV ir Kanadoje $3,00;
Užsienyje ..... $2,00.

ATSKIRAS NUMERIS:
Vienas doleris

Į Laisvę skaitytojai, pakeitę savo adresus, tuojau praneškite savo adresą administracijai.

Norintieji Į Laisvę žurnalą gauti oro paštu primoka faktines oro pašto išlaidas.

Lietuva okupacijoje

Lietuvą aplankę, nors būtų ir geros valios, įspūdžius parsiveža paviršutiniškus. Ne tik dėl to, kad matė dažniausiai tik tai, kas buvo rodoma: kad rodomi dalykai dar buvo specialiai rodymui paruošti, pagražinti; bet ir dėl to, kad bendresnes, visuotinesnes išvadas teisingiau galima daryti tik iš didesnio kiekio faktų bei palyginimų laiko ir vietos perspektyvoje. Tada aiškėja okupanto planas, pagal kurį keičiamas Lietuvos veidas; aiškėja taip pat kiek ir dėl ko kliūva to plano vykdymas. Tokias studijas vykdo **Į Laisvę** ir kiti laikraščiai. Pastaraisiais metais į šį studijinį reikalą atkreipė daugiau dėmesio ir Lietuvos Laisvės Komiteto žmonės. Vieno jų **1962 padėties apžvalginę santrauką čia skelbiame.** Joje skaitytojas ras atsakymus iš sovietinių šaltinių į klausimus, kurie yra populiarūs ar bent populiarinami: ar Lietuvos gyvenimas sukasi liberalizacijos ar okupacinių varžtų veržimo linkme; ar Lietuvoje stiprėja savivalda ir lietuvių dominavimas ar maskvinis centralizmas ir rusifikacija; ar ir kiek Lietuvos ūkyje praktiškai taikoma technika ir koks vaidmuo tebetenka rankų darbui: kaip nutinka, kad "socialistinis" žemės ūkis, kuriame yra 95% žemės, visos mėsos tepagamina 42% ir 38% pieno, o privačiai dirbdami 5% žemės pagamina likusius 58% mėsos ir 62% pieno; ar Lietuvos žmonių darbo vaisiai eina darbo žmogaus - baudžiauninko gerovei kelti, ar darbo žmogaus prižiūrėtojui biurokratui; ir t. t.

REDAKCIJA

Vytautas Vaitiekūnas

BENDRA KRYPTIS

Okupuotos Lietuvos gyvenime 1962 būdingiausias reiškinys buvo Kremliaus ūkinio centralizmo užmačios. Jos ryškiausiai pasirodė Sov. S-gos kompartijos centro komiteto lapkričio 23 nutarime. Pagal tą nutarimą 1957 sukurtos "respublikų" liaudies ūkio tarybos subordinuotos naujai įsteigtai Sov. S-gos liaudies ūkio tarybai; "respublikų" kapitalinės statybos reikalai sucentralizuoti Sov. S-gos statybos komitete. Baltijos valstybės ir Karaliaučiaus sritis sublokštos į vieną ūkinį vienetą, o kai kurių ūkio sričių administracija apima dar ir Leningrado sritį, pvz. "Energtinio Ūkio Šiaurės - Vakarų Sistema" arba "Vakarų Baseino Žuvies Pramonės Valdyba." Pirmajai priklauso elektrinės nuo Leningrado iki Karaliaučiaus, antrajai — jūrų žvejybos uostai, žuvies apdirbimo pramonė, laivų remonto įmonės, etc.

Ūkinio centralizmo sriautas atsiliepė ir kitoms okup. Lietuvos gyve-

nimo sritims. Pvz. net Lietuvos Mokslų Akademija paversta tik Sov. S-gos Mokslų Akademijos priklausiniu (**Komjaunimo Tiesa,** 1962 rugsėjo 14, lapkričio 20, 23; **Švyturys,** 1962 Nr. 21, p. 27).

I. POLITIKA

Kompartijos tinklas

Pagal **Komunistą** (1962 Nr. 10, p. 18-22) okup. Lietuvoj yra 4653 partinės celės su 70,068 nariais. Taigi 1962 kompartijai priklausė 2,5% okup. Lietuvos gyventojų. Iš 1865 kolchozų tik 9 neturi partinės celės. Partijai priklauso: 91,1% sovchozų direktorių, 83,7% kolchozų pirmininkų, 22,2% žemės ūkio specialistų, 23,8% fermų vadovų, 18,1% brigadininkų ir grandininkų, 9,1% mechanizatorių, bet tik 2,1% kolchozininkų. 54% visų partiečių yra žemės ūkyje ir 46% — miestuose (**Komjaunimo Tiesa,** 1962.7.22.). Partijos centras skundžiasi, kad partiniai rajonų pareigūnai dirbtiniu būdu didina žemės ūkyje partiečių skaičių, priskaitydami žemės ūkiui ir tuos partiečius, kurie pastoviai gyvena ir dirba miestuose.

Pagal Sov. S-gos kumpartijos CK lapkričio 23 nutarimą (lig tol tetur̃ėjo vadinamą biurą), 9 narių biurą pramonės reikalams ir 7 narių biurą žemės ūkiui. Pagal tą patį Sov. S-gos kompartijos CK nutarimą panaikinti Lietuvos kompartijos rajoniniai komitetai, ir vietoj jų įsteigti prie žemės ūkio teritorinių-gamybinių valdybų kompartijos žemės ūkio gamybiniai komitetai (41), o pramonės reikalams — 24 kompartijos pramonės gamybiniai komitetai. Kompartijos gamybiniame komitete vidutiniškai bus 21 atsakingas tarnautojas ir po keletą asmenų techniškam darbui (**Komjaunimo Tiesa,** 1962.12.8.).

Būdingas **partijos moralės** lygio kritimas. Nors oficialiai skelbiama, kad "Partija — tai mūsų epochos — protas, garbė ir sąžinė", bet faktiškai ir pats centro komitetas skundžiasi partiniais grobstytojais, spekuliantais, buvusiais šauliais ir net aktyviais tikinčiaisiais (**Tarybinė Mokykla,** 1962 No. 3, p. 1, **Komunistas,** 1962 No. 10, p. 19). Nėra retenybė, kad tas ar kitas "partinis kandidatas susidėjo su grupe grobstytojų", arba kad tas ar kitas partietis "pašalintas iš partijos už nesąžiningumą ir moralinį-buitinį pakrikimą" (**Komunistas,** 1962 Nr. 3 p. 67). Vėlgi kai kurie partiečiai šalinasi nuo dalyvavimo partijos gyvenime ir faktiškai "atsiduria už partijos eilių". Pasitaiko net tokių partiečių, kurie savo nario knygelę palieka partijos biure, kad nebūt nustatytas jų priklausymas partijai (**Komunistas,** 1962 No. 3, p. 67, **Valstiečių Laikraštis,** 1962. 6, 13). O pasitaiko ir tokių partiečių, kurie drįsta apsitaisyti bažnytiniais drabužiais ir nešti kryžių bažnytinių laidotuvių procesijos priekyje. (Ibid.). Kaip toli nuėjęs partinės drausmės ir moralės nepaisymas matyt iš **Tiesos** (1962.4.24) žinutės, kad centro komiteto narys P. Variakojis ir kandidatas bendrininkavo su gauja kyšininkų ir grobstytojų ir buvo nubausti pirmasis 5 metus kalėti, antrasis — 3 metus. Suprantama, jau pjrieš teismą jiedu buvo išguiti iš CK. Faktiškai tiedu partijos dignitoriai stengė:si, pasinaudodami savo padėtimi, parūpinti savo rajonui statybinių medžiagų, trąšų ir kitų okup. Lietuvoj vis dar sunkiai gaunamų dalykų. Ir tas jų "vietininkiškumas" nepatiko Kremliui.

Komsomolas

Okup. Lietuvos komsomolas, kaip kad ir kompartija, nėra savarankiška lietuvių organizacija, o tik Sov. S-gos komsomolo dalinys.

Lietuvos komsomolas skaičiuoja 165,000 narių, tarp jų 25,000 mokyklinio jaunimo **(Tarybinis Mokytojas,** 1962.4.15). **Komjaunimo Tiesa** (1962.6.23) skundžiasi, kad kolchozuose komsomolo celės dažnai yra negausios, tik po 2-5 narius. Be to nariai šalinasi veiklos ir net slepia nuo savo artimųjų priklausymą komsomolui .O pasitaiko ir tokių, kurie slapta lanko pamaldas, slaptai tuokiasi bažnyčioje ir negerbia "socialistinės nuosavybės" **(Komjaunimo Tiesa,** 1962.11.16). Mokyklose, ypač aukštosiose, komsomolo narių daugėja. Pvz. Žemės Ūkio Akademijoje 96% visų studentų priklauso komsomolui **(Komunistas,** 1962 Nr. 8. p. 52). Tačiau komsomolo vadai nepatenkinti, kad ir mokyklų komsomolo nariai — tatai ypač pabrėžiama apie konservatorijos ir dailės instituto studentus — bodisi komsomolo veikla, susirinkimus stengiasi kiek galėdami trumpinti, nes neranda "apie ką čia kalbėti" **(Komjaunimo Tiesa,** 1962. 11.11). Maža to, ta pati **Komjaunimo Tiesa** piktinasi, kad "netgi pirmakursiam nėra svetimos nihilistinės nuotaikos", kad pasitaiko studentų komsomolo narių, kurie Sov. S-gos "gyvenimo trūkumą kartais išpučia iki apibendrinimo ir kai kada net nusirita į kapitalistinio pasaulio liaupsinimą."

Lietuvos komsomolo pastangos nukreiptos į du taikinius: (a) "kelti darbo našumą, savikainos mažinimą", (b) "kovoti su praeities atgyvenomis." Tam prie teritorinių-gamybinių kolchozų-sovchozų valdybų įsteigti "komsorgų" etatai. Tam organizuojami "komsomolo prožektoriai" arba 'komsomolo kontroliniai postai". Tai yra įmonių, kolchozų, sovchozų komsomolo grupės, kurios žiūri, kad darbininkai gerai dirbtų, kad nebūtų eikvojamos žaliavos ir grobstomi gaminiai **(Komjaunimo Tiesa,** 1962.1.26; 3.28; 5.18 ir 23).

Komsomolui gali priklausyti "vaikinai ir merginos nuo 14 iki 28 metų amžiaus". (Statuto 4 str.). Jaunimui nuo 7 iki 4 metų amžiaus komsomolo rėmuose ir jo vadovaujama veikla pionierių organizacija. Komsomolo statutas (51 str.) nustato, kad "pionierių organizacija kartu su mokykla auklėja pionierius ir moksleivius įsitikinusiais kovotojais už Komunistų Partijos reikalą." 1962 gegužės 19 okup. Lietuvos pionieriai drauge su Sov. S-gos pionieriais. kurių jie yra priklausinys, šventė 40 metų pionierių organizacijos sukaktį. Savo sveikinime Chruščiovas visiškai išjungė pionierių tautiškumą ir ragino juos "mylėti savo didžiąją daugianacionaline Tėvynę." Lietuvoj skaičiuojama 160.000 pionierių **(Komjaunimo Tiesa,** 1962.5.19; **Tarybinis Mokytojas,** 1962.4.15).

Administracija

Nors "LTSR" konstitucijoje numatyta ir užsienių reikalų "ministerija." tačiau. 1961 mirus "ministeriui" K. Preikšui, lig šiol ta vieta tebevakuoja.

Pagal Sov. S-gos kompartijos kovo 22 nutarimą okup. Lietuvoj buvo įsteigta "žemės ūkio produktų gamybos ir paruošų ministerija" ir 34, vėliau padidinta iki 41, teritorinės-gamybinės žemės ūkio valdybos, panaikinta žemės ūkio ministerija, pa-

ruošų ministerija, vyr. sovchozų valdyba ir 56 rajoninės žemės ūkio produktų supirkimo inspekcijos (**Valstiečių Laikraštis,** 1962.4.8.). Viršum žemės ūkio "ministerijos" ir šalia "ministerių tarybos" žemės ūkiui vadovauti įsteigtas "respublikinis komitetas", kurio pirmininku yra kompartijos 1-sis sekretorius.

Ryšium su sunkumais aprūpinant gyventojus kasdieninio vartojimo prekėmis pagal Kremliaus dekretą okup. Lietuvoj buvo įsteigta "Vyr. Buitinio Gyventojų Aptarnavimo Valdyba" ir jos jurisdikcijai perduotos Prekybos "Ministerijos", "kooperatyvų sąjungos" ir teatro draugijos įmonės (Komjaunimo Tiesa, 1962. 11. 14).

Vietoj buvusios valstybinės kontrolės pagal Kremliaus nutarimą įsteigtas "partinės-valstybinės kontrolės komitetas". Taip pat pagal Kremliaus potvarkį rajonų ir miestų žinioje buvusios siuvyklos, odos ir avalynės įmonės ir baldų dirbtuvės perduotos "liaudies ūkio tarybai", kuri vėliau subordinuota Sov. S-gos ūkio tarybai (**Tiesa,** 1963, 1. 11.).

Atėmus iš rajonų ir miestų vietinės smulkios pramonės įmones, o žemės ūkiui įsteigus teritorines valdybas ir prie jų nukėlus kompartijos gamybinius komitetus, labai susiaurėjo rajonų administracijos funkcijos, vaidmuo ir biudžetas (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 12. 8). Mat, vietiniams organams, kokie jie bebūtų, pirmiau rūpi savi reikalai, o ne "sąjunginiai". Rajonų skaičius ir ribos priderintos prie žemės ūkio teritorinių valdybų — 41.

"Rinkimuose" į Sov. S-gos aukščiausią sovietą okup.**Lietuvai pirmą kartą buvo Kremliaus primesti 3 "deputatai", kurie ne tik Lietuvoje negyvena, bet ir nei tarnybinių, nei jokių kitų ryšių su Lietuva neturi: P. Jefimovas, Sov. S-gos armijos ir laivyno vyr. politruko pavaduotojas, D. Polikarpovas, Sov. S-gos kompartijos CK skyriaus vedėjas ir V. Žotovas, Sov. S-gos plano komiteto pirm. pavaduotojas Švyturys,** 1962, nr. 7, p. 4).

Nauji baudžiamieji potvarkiai

Nuo vasario 15 padidintos bausmės: 1) už milicininko įžeidimą vietoj 6 mėnesių — iki 12; vietoj iki 60 rublių baudos — iki 100; 2) už pasipriešinimą milicijai vietoj iki 3 metų kalėjimo — iki 5; 3) už pasikesinimą primušti ar užmušti milicininką vietoj nuo 3 - 12 metų kalėjimo iki 15 metų kalėjimo su pridėtine nutrėmimo bausme iki 5 metų, o sunkinančiomis aplinkybėmis — mirties bausme (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 4. 26.).

Nuo vasario 15 mirties bausmė įvesta ir nusikaltusiems iššaginimu, vietoj buvusios iki 10 metų kalėjimo bausmės (**Tiesa,** 1962, 4. 26.). Nuo vasario 20 už kyšininkavimą vietoj buvusios iki 10 metų kalėjimo įvesta iki mirties bausmės imtinai (Ibid.). Nuo lapkričio 14 naujai įvesta iki 3 metų kalėjimo bausmė už šėrimą gyvulių ar paukščių "duona, miltais, kruopomis ir kitais maisto produktais, perkamais valstybinėse ir kooperatinėse parduotuvėse" (**Valstiečių Laikraštis,** 1962. 11. 14.) Kadangi praeitą vasarą Vilniuje ir kituose okup. Lietuvos miestuose stigo duonos, sovietinė administracija ir sugalvojo to trūkumo kaltę suversti tariamiems spekuliantams. Nuo gegužės 24 veikia potvarkis, kad "neturint reikiamo leidimo, statomi, pastatyti ir perstatyti gyvenamieji namai, pastatai ir įrengimai... rajono vykdomojo komiteto sprendimu gali būti statytojo sąskaita nugriaunami arba konfiskuojami" (**Valstie-**

čių Laikraštis, 1962. 3. 23.). Šis potvarkis atkreiptas pirmiausia **prieš kolchozininkus, kurie, brangindami savo senas sodybas, nenori keltis į kolchozų kumetynus, delsia jų statybą, o savo sodybų griuvančius pastatus taiso ir perstato be sovietinės administracijos leidimo.**

Teisminis teroras

Vasario 10 už nusižengimus **svetimos valiutos** taisyklėms 4 asmens pasmerkti myriop, kiti 4 — kalėti nuo 4 iki 10 metų. Balandžio 18 už spekuliaciją mėsa 1 asmuo pasmerktas myriop, kiti 2 — kalėti po 13 ir 15 metų. Liepos 18 už nusižengimus svetimos valiutos taisyklėms 6 asmens ir už avalynės spekuliaciją 20 asmenų pasmerkti nuo 7 iki 12 metų kalėti. (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 1. 31; **Valstiečių Laikraštis,** 1962. 4. 20; **Tiesa,** 1962. 7. 18, 19).

Kita rūšis sovietinio teroro teismo aukų — buv. **partizanai.** Birželio 17 pasmerktas myriop buv. partizanų grupės vadas J. Streikus, o kiti 2 buv. partizanai — kalėti po 10 ir 15 metų. Liepos 1 d. pasmerktas myriop "Vyčio" apygardos buv. partizanų vadas K. Riauba (**Tiesa,** 1962.6. 17, **Valstiečių Laikraštis,** 1962. 7. 1.).

Trečia rūšis sovietinių teisminio teroro aukų — buv. Vokiečių armijos pagalbinių batalionų kariai. Spalio 4 pasmerkti myriop 8 buv. batalijonų kariai už 1941-42 metų tariamus karo nusikaltimus, nepaisant senaties, nė sovietinių amnestijų, o spalio 20 — kiti 9 buv. kariai (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 10. 5. 21).

Rusifikacija ir indoktrinacija

1962. 3. 18 okup. Lietuva į Sov. Sąjungos aukščiausią sovietą "išrinko" 31,5% nelietuvių, Lietuvos komsomolo suv-me 1962. 3. 25-6 prezidiume buvo 22,5% rusų, sekretoriate — 27, 3%, nutarimų komisijoj — 23,7% rusų. Suvažiavimas "išrinko" į Lietuvos komsomolo CK 23% rusų, į CK kandidatus — 33,3%, į revizijos komisiją — 30,8% rusų: Lietuvos komsomolui Sov. S-gos komsomolo suvažiavime 1962. 4. 16-20 atstovavo 35% rusų, žemės ūkio biure — 43% (Švyturys, 1962, nr. 7, p. 4; **Komjaunimo Tiesa,** 1962, 3 26 ir 28; 12.9).

Komjaunimo Tiesos bendradarbių didžioji dalis yra rusai. Kai kurių numerių 75% autorių yra rusai. Lietuvos komsomolo suvažiavimas reikalauja, kad "komjaunimo organizacijos privalo padėti gerinti jos (rusų kalbos) dėstymą", privalo "kolchozuose, sovchozuose, įmonėse "sudaryti ratelius rusų kalbai studijuoti" (**Komjaunimo Tiesa,** 1962.2.2.). Kolchozų saviveiklinininkai reikalaujami į savo repertuarą greta tautinių šokių įtraukti "rusų, gudų ir kitų sovietinių tautų šokius", o sporto mėgėjai skatinami "tautų draugystei" su Čeliabinsko srities ir kitų "broliškų respublikų" sporto mėgėjais (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 2. 2; **Tiesa,** 1962. 4. 15).

Komjaunimo Tiesa (1962. 12. 18) piktai bara tuos komsomolo vadovus, kurie neprenumeruoja rusų laikraščių. "Daugeliu kalbų kalba mūsų gamyklos darbininkai", rašo **Komjaunimo Tiesa** (1962. 12. 30) apie grąžtų fabriką, "bet jie turi bendrą kalbą — rusų".

Bet ypač intensyvi rusifikacija **mokyklose. Tarybinės Mokyklos** žurnalo autorių per 27% yra rusai. Apie 4% straipsnių eina rusų kalba. Krašto pažinimo mokinių būreliai pirmiausia kreipiami susipažinti su

sovietų armijos kariais, karo metais buvusiais ar žuvusiais Lietuvoje. Mokyklose jiems įtaisomi albumai. Jie Lietuvos išvaduotojai (**Švyturys,** 1962 Nr. 9, p. 22, 26; **Jaunimo Gretos,** 1962 Nr. 4, p. 9, Nr. 5, p. 21; **Tarybinis Mokytojas,** 1962. 2. 22.). Lietuvos mokyklų komsomolas ir pionieriai turi organizuoti "įvairių tautybių" bendrus laužus, "abiturientų išleistuves", ir kitokius "kolektyvinius susitikimus" turi keistis dele gacijomis įvairių sovietinių švenčių progomis; turi susirašinėti (žinoma, rusų kalba) su "broliškų respublikų" pionieriais. Pvz Kauno A. Mickevičiaus mokyklos pionieriai "palaiko ryšius beveik su 130 STRS miestų ir kaimų pionieriais". Mokyklose įtaisomi specialūs Sov. S-gos žemėlapiai, kurie vėliavėlėmis atžymi vietas, su kurių pionieriais susirašinėja. Mokyklų turistai turi bendrauti su Rusijos mokyklų turistais. O mokyklų pramogoms skatinami "literatūros vakarai rusų kalba" ir įvairių tautų šokiai ir dainos" (**Komjaunimo Tiesa,** 1962.12.9; **Tarybinis Mokytojas,** 1962. 12. 5 ir 9; Tarybinė Mokykla, 1963. Nr. 1. p. 16; Komunistas, 1962 Nr 8 p. 26). Mokytojams rusinti labiausiai vartojamos atostogos. Jų metu jie turi lankytis Maskvoj, Leningrade ir "broliškų respublikų" mokyklose susipažinti "su gamybinio mokymo, darbinio auklėjimo, atskirų dalykų dėstymo, vadovavimo mokykloms patyrimu".**Visi vadovėliai vadinamam politiniam švietimui yra tik rusų autorių ir tik rusų kalba (Komunistas,** 1962 Nr. 9, p. 46; **Tarybinė Mokykla,** 1962 Nr. 12, p. 3; **Tarybinis Mokytojas,** 1962. 6. 25.).

Rusijos imperializmo indoktrinacijai proga buvo Sov. S-gos įsteigimo 40 metų sukaktis. Gruodžio 28 d. **Tiesa** tikino, kad "rusų tauta padarė daug, labai daug, kad padėtų anksčiau atsilikusioms tautoms" ir "Rusijos Federacijos dėstytojai ir specialistai pokario metais padėjo mūsų respublikai išsiauginti, išmokyti dėstytojus" (Kad Rusijos NKVD Lietuvos dėstytojus likvidavo areštais, deportacijomis ir žudymais — to **Tiesa** neprisimena.) Savo ruožtu **Komjaunimo Tiesa** (1962. 9. 8.) pašlovino Sov. S-gą kaip "laisvanorišką ir lygiateisę sąjungą", tikindama, kad lietuvių tautai svarbu yra "stambios rinkos ir stambios valstybės pranašumas", ir kad "kultūros nacionalinės formos keičiasi", kad "1959 surašymo metu milijonai nerusų... gimtąja kalba užrašė rusų kalbą", nes "glaudūs tautų ryšiai... iškelia vieningos tarpnacionalinės (rusų) kalbos reikalingumą". Lygia greta su liaupsėmis rusams eina Vakarų niekinimas. **Tarybinė Mokykla** 1962 Nr. 12,, p. 5) taip aprašo visuomenės mokslo pamoką:

> Mokiniai akivaizdžiai pamatė, kaip išaugo sovietinės šeimos pajamos... ir kaip sumažėjo realios amerikiečių šeimos pajamos... ir kiek jos (pajamos) mažesnės, negu tarybinio darbininko... Mokytojas kalba apie darbininkams uždedamų mokesčių augimą JAV, ... apie padėtį pensininkų amžiaus darbininkų, negrų, iš kurių darbo atlyginimo monopolijos kasmet 'sutaupo' 86 milijardus dolerių.

O istorijos mokytojus specialioj konferencijoj (1963 sausio 4-5) Institutas tokiomis temomis: "Kai švietė Mokyklų Mokslinio Tyrimo kurie istorijos dėstymo klausimai SSKP XXII suvažiavimo nutarimų šviesoje"; "Karo ir taikos klausimų nagrinėjimas, dėstant istoriją XI klasėj"; "Karo kurstytojų demaska-

vimas per istorijos pamokas"; 'Darbininkų klasės — pagrindinės pasaulio revoliucinio pertvarkymo varomosios jėgos — vaidmens atskleidimas per istorijos pamokas"; "Komunistinis auklėjimas dėstant istoriją"; "Proletarinio internacionalizmo ugdymas per istorijos pamokas"; "Tautų nacionalinio išsivadavimo nagrinėjimas per istorijos pamokas (**Tarybinė Mokykla,** 1963, Nr. 1, p.47). **Tarybinis Mokytojas** (1962. 10.7) liaupsina mokytojus, kurie "ir gramatikos ir skaitinių pamokose puikiai panaudoja TSKP programos teiginius" ir bara tuos, kurie "dar mažai panaudoja KP programos teiginius literatūrinių rašinių temomis".

Indoktrinacijai specialius kadrus ruošia vakarinis marksizmo-leninizmo "universitetas" (668 studentai), didesniuose miestuose veikiančios vakarinės "ekonomijos, ateizmo ir filosofijos mokyklos", "65 ideologinės komisijos, 116 metodinių tarybų..., 145 politinio švietimo kabinetai (**Komunistas,** 1962, Nr. 8, p. 58, 62; **Tiesa,** 1962, 6. 21). Indoktrinaciją vykdo 18,000 agitatorių iš politinių ir mokslinių žinių skleidimo draugijos ir 'apie 600 meninių agitbrigadų (**Tiesa,** 1962. 4. 15; **Komjaunimo Tiesa, 1962. 10. 26).**

II. ŪKIS

1962 pramoninė produkcija

Neskaitant produkcijos tų įmonių, kurios yra Kremliaus tiesioginėje žinioje ir tų smulkių įmonėlių, kurios tik metų gale iš vietinių vykdomojo komiteto buvo perimtos "respublikos" žinion, "respublikinės" įmonės 1962 pagamino (skliausteliuose 1961 duomenys): (I) elektros energijos 1,396 (1.296) mil. kwh; 1,118,00 (2,082,000) tonų durpių; (II) 10,400 (9,639) metalo piovimo staklių; 17,300 (14,800) elektrosuvirinimo agregatų; 17,800 (17,500) elektrosuvirinimo transformatorių; 42 (39) mil. rb. vertės prietaisų, automatizavimo priemonių ir atsarginių dalių; 3,508,200 (3,201,000) elektros skaitiklių; 1,449,100 (1,158,-000) mažo galingumo elektros motorų (1961 buvo pagaminta 48,400 elektros motorų ir 100 kw galingumo); 19,600 (18,300) kilnojamų kompresorių; 57,300 m² (54,500) šildymo katilų; 92,900 (101,600) m² radiatorių; 210,900 (195,700) emaliuotų ketaus vonių; 6,5 mil. rb. vertės žemės ūkio mašinų (1961 buvo minėta 2,002 "fuchteliai" ir 1,029 šutintuvai); 4,284(2,401) mėšlo kratytuvų; 124,000 automatinių girdyklų galvijams (1961 negamino); 4,233 užkabinamų runkelių keltuvų (1961 negamino); 118 agregatų vitamininių žolių miltams gaminti (1961 negamino); 16,400 dantinių akėčių (1961 negamino); 200 dobilų sėjamųjų (1961 negamino); (III) 560,000 (510,000) m³ padarinės miško medžiagos; 29,600 (28,800) m³ faneros; 32,000 (31,600) tonų celiuliozės; 51,800 (49,900) tonų popieriaus; 36,800 (36,400) tonų kartono; 23,5(20) mil. rb. vertės baldų; (IV) 728,000 (544,000) tonų cemento; 181,700 (204,900) tonų kalkių; 41,4 mil. (39,3 mil.) šiferio plokštelių; 10,3 (9,9) mil. m³ minkštos stoginės medžiagos; 579,2(589,8) mil. plytų; 618,800 (441,000) m³ betono surenkamų konstrukcijų; 140,2 (92,3) mil. drenažo vamzdžių; (1961 buvo pagaminta dar 69,700 m³ ksilolitinių plokštelių, kurių 1962 jau negaminta; (V) 275,300 (243,900) dviračių; 44,100 (40,500) radio imtuvų;

47,800 (40,200) magnetofonų; 109,000 (77,500) dulkių siurblių; (1961 buvo minėta ir 50,000 geležinių lovų, kurių 1962 jau negaminta); 56,9 (53,5) mil. m² audinių, 12,5 (11,00) mil. m² lininių; 17,1 (16,00) mil. m² medvilninių; 10,6 (10,1) mil. m² vilnonių ir 17,7 (16,4) mil. m² šilkinių; 11,600 (11,900) tonų linų pluošto; 23,9 (22,5) mil. trikotažo gaminių; 37,1 (35,9) mil. porų kojinių; 8,3 (7,8) mil. porų odinių batų; 3,8 (3,5) mil. porų guminės avalynės; 499,000 (572,000) porų veltinių; 118,3 (113) mil. rb. vertės siuvinių; (VI) 148,900 (144,400) tonų mėsos; 147,200 (106,900) tonų sugauta žuvies; 25,200 (23,900) tonų sviesto; 132,900 (123,000 tonų pieno; 142,600 (151,600) tonų smulkaus cukraus; 28,500 (26,800) tonų konditerijos gaminių; 6,700 (6,500) tonų augalinio aliejaus; 87,7 (83,7) mil. dėžučių konservų; 65 (60) mil. litrų alaus; 24 (21) mil. litr; bealkoholinių gėrimų; 8,583 (8,938) mil. papirosų; 16,700 (14,900) tonų muilo; [nepažymėta visai spirito gamyba, kurios 1961 rodyta 12,7 mil. litrų] (**Tiesa,** 1961.1.22).

Nors bendroji pramonės produkcija, palyginti su 1961, 9,3% padidėjo, tačiau 1962 produkcijos plano atskiros pramonės šakos neįvykdė. **Iš viso 1962 produkcijos plano neįvykdė 10% visų įmonių, o darbo našumo pakėlimo plano neįvykdė 19% visų įmonių ir gamybos savikainos mažinimo plano — 20% įmonių.** Taip pat neįvykdytas 1962 kapitalistinės statybos planas. 13,8% visų įmonių dirbo su nuostoliu, kurio bendra suma 7 mil. rublių. (**Tiesa,** 1963. 1.11.).

Pramoninė produkcija 1963 plane numatyta padidinti, palyginti su 1962, 8,7%: maisto pramonės 7,6%, mašinų statyboj 21% ir lengvosios pramonės — 4%. Darbo našumas numatyaa pakelti 4,4%, o gaminių savikaina — 1,4% sumažinti. Kapitaliniams įdėjimams numatyta 271 mil. rublių, t. y. 21% daugiau kaip 1962, nors mokyklų, ligoninių ir kitų švietimo ir sveikatos įstaigų statybai padidinta tik 7% (**Tiesa,** 1963. 1. 11.).

1962 gruodžio 12 Kremlius paskyrė okup. Lietuvai 1963 m. 629,954,000 rublių biudžetą(okup. Latvijai — 525,054,000, okup. Estijai — 350,860,000), taip pat nutarė grąžinti 71,9% apyvartos mokesčio ir 50% nuo realizuojamos vidaus išlošiamosios paskolos sumos. Okup. Lietuvos aukščiausias sovietas 1963. 1. 11. tą Kremliaus paskirtą biudžetą padidino iki 640,247,000 rublių. Tie 10,293,000 rb., pridėtieji prie Kremliaus skirto biudžeto, yra okup. Lietuvos miestų ir rajonų pajamos, kurios nėra tiesioginėj Kremliaus žinioj. **Tad okup. Lietuva disponuoja tik 1,6% savo biudžeto, o 98,4% priklauso nuo Kremliaus.**

Palyginti su 1962 metais, 1963 biudžetas 8% didesnis, t.y. maždaug tiek % didesnis, kiek % didesnė numatyta pramonės gamyba. Iš apyvartos mokesčio numatyta 336 mil. (1962 — 329 mil.), iš pelno atskaitymų — 178 mil. (1962—181 mil.), iš kooperatinių organizacijų pajamų mokesčio — 11 mil., iš įvairių rūšių asmens mokesčių — 49,3 mil., iš kolchozų pajamų mokesčio — 4,8 mil. (**Tiesa,** 1962.12.14; 1963.1.11).

Okup. Lietuvos aukščiausiam sovietui svarstant 1963 biudžetą ir ūkio planą, plane buvus planuota produkcija ir tokių įmonių, kurių net statybai lėšų nenumatyta (**Tiesa,** 1963.1.12.). **Faktiškai Vilniaus planuotojai ir statybai lėšas buvo**

suplanavę, bet Kremlius jas nubraukė, o gamybą paliko. Pvz. kai kurios okup. Lietuvos įmonės skundėsi, kad vietoj jų planuotų 2000 atsarginių dalių mašinoms Kremliaus tiekimo plane skirta tik 500 ir įmonės gamyba dėl to susitrukdė.

Gamybiniai susivienijimai....

Komunistas (1962, Nr. 9, p. 41) nurodo, kad "pramonės gamybos specializavimo srity yra rimtų spragų", ir kad net stambiųjų įmonių — "Komunaro" ir "Žalgirio" staklių gamyklų, elektrinio suvirinimo įrengimų gamyklos — produkcija "neatitinka įmonės gamybos profilio". Trūkumai pašalinti pradėti organizuoti "gamybiniai susivienijimai," tariant, kelios gimininges įmonės sujungiamos viena vadovybe. Pvz. Vilniaus "Eidukevičiaus" avalynės fabrikas, "Viktorijos" vaikų avalynės fabrikas, odos-galanterijos kombinato avalynės dirbtuvė ir Ukmergės avalynės fabrikas sujungti į odos-avalynės susivienijimą; "Lelijos" ir "Aušros" siuvyklos — į siuvimo susivienijimą; faneros fabrikas, baldų kombinatas ir 'Beržo" fabrikas — į baldų-medžio apdirbimo susivienijimą. Susivienijimui vadovauja gen. direktorius, o atskirų įmonių direktoriai sudaro susivienijimo tarybą (**Švyturys,** 1962, Nr. 20, p. 18).

Dar didesni nei gamybos profilio yra kokybės trūkumai. Svarstant 1963 planą, buvo karčiai pažymėta, kad "su žymiais trūkumais gaminami baldai ,avalynė, drabužiai." Ir Sniečkus pripažino, kad Kauno "Raudonojo Spalio" avalynės fabrikas išleidžia 36% gamybos broko. O **Šluota** juokias, kad Vilniaus gamyklos dulkių siurbliai "penkias minutes pasiurbia ir sustoja," nes jų "varikliai greit perdega." Net "ministras pirmininkas" Šumauskas guodėsi, kad "blogos kokybės duona, saldainiai, pyragas", kad audiniai skylėti, dėmėti, nepatvariai dažyti. **Prekių inspektoriai įmonėse randa iki 37% broko gaminių (Komjaunimo Tiesa,** 1962.9.14; 12. 8; **Tiesa,** 1963.1.11; **Šluota,** 1962, Nr. 17, p. 14, Nr. 23, p. 14). Kadangi pagal Chruščiovą pačioj Sov. S-goj kai kurios įmonės išleidžia net "85% blogos kokybės produkcijos," tai okup. Lietuva tuo atžvilgiu vyresniojo brolio "neprisivijo" ir stovi dar palygint aukštai.

Statybai trūksta technikos

Svarstant 1963 ūkio planą, buvo priekaištų, kad statybos "ministerija" ir jos trestai bei valdybos blogai vykdo statybos planus ir todėl daug nebaigtų statybos objektų, "daug nesumontuotų įrengimų". Taip pat kliuvo ir vadinamam "Žemės Ūkio Technikos Susivienijimui", kuris 1962 neišnaudojo savo sąmatos net 3,3 mil. rublių, skirtų kapitaliniam investavimui (**Tiesa,** 1963.1.11). Bet, antra vertus, LKP CK naujojo pramonės biuro pirm. J. Maniušis nurodo, kad viena iš kliūčių statybai yra "didesnio galingumo kėlimo-transportavimo mechanizmų nebuvimas," kad "eilėje statybų... rankų darbo lyginamasis svoris sudaro 70% (**Komunistas,** 1962, Nr. 7, p. 14, Nr. 11, p. 13). Ogi J. Maniušio pavaduotojas biure S. Jasiūnas ir pats Sniečkus pripažįsta, kad pakrovimo -iškrovimo darbą dirbančių darbininkų **"78% dirba tik rankomis" ir net pagrindinės pramonės šakose iki 65% pakrovimo-iškrovimo darbų atliekama rankomis (Komunistas,** 1962, Nr. 9, p. 42, **Komjaunimo Tiesa,** 1962.12.8).

Buitinis patarnavimas

Pats faktas, kad buitiniam gyventojų patarnavimui 1962.11.13. okup. Lietuvos aukšč. sovietas paskyrė savo sesiją, kalba apie reikalo opumą. "Ministras pirmininkas" M. Šumauskas sesijai išklostė, kad "buitinio aptarnavimo lygis dar nepatenkina", kad patarnavimo planai neįvykdyti, aptarnavimo įmonių tinklas dar nepakankamas", kad trūksta viešbučių ir kirpyklų ("Respublikoj" tėra 81 viešbutis su 2700 lovų), kad esamoms įmonėms "labai trūksta įrengimų, prietaisų, inventoriaus, atsarginių dalių, mašinų remontui", kad iš 1300 prekybos automatų didelė dalis neveikia, kad labai trūksta valgyklų ir restoranų **(Komjaunimo Tiesa,** 1962.11.14). Net pagal sovietines normas okup. Lietuvos didžiuosiuos miestuos, nekalbant apie miestelius ir kolchozus, parduotuvių tinklas yra per retas: Vilniuje tik 73% reikalingo kiekio, Kaune — 62%, Klaipėdoj — 63% **(Liaudies Ūkis,** 1962, Nr. 8, p. 239). Nedaug ką žada ir naujai įsteigta "Vyriausia Buitinio Gyventojų Aptarnavimo Valdyba", nes **biurokratizmo** aptarnavime ir lig šiol jau per akis. Pvz. perkant gėlyne gėlių gėlininkas rašo 3 egz. orderio rajono ūkio valdybai, kuriai gėlių pirkėjas turi už gėles mokėti ir gauti naują orderį gėlininkui, kad gėles išduotų. Ką gali sovietiniai biurokratai padėti, jei praeitą vasarą ėmė stigti duonos. **Ir nors oficialiai niekur neskelbiama, kad okup. Lietuvoj 1962 metais kai kurie maisto produktai buvo racionuoti, bet tai tikras faktas.** Antai, spalio 30 išleistas dekretas sako: "prekybos darbuotojai, kurie parduoda duoną, miltus, kruopas ir kitus maisto produktus į **vienas rankas virš nustatytos normos** (Mano pabraukta, V.V.), baudžiami piniginė bauda iki 25 rublių." O potvarkio motyvuose pažymima, kad tariami spekuliantai trukdo aprūpinti gyventojus minėtais produktais ir kad reikia teikti "svarbią reikšmę taupiam duonos ir kitų maisto produktų naudojimui" **(Valstiečių Laikraštis,** 1962.11.14., **Komjaunimo Tiesa,** 1962.10.16.).

Žemės ūkio gamyba

1962 okup. Lietuvos žemės ūkį žymi Kremliaus įvairios priemonės ir būdai didinti produkcijai. Lietuvos kolchozai ir sovchozai, nors naudoja 95% viso ariamos žemės, 1961 pagamino tik 42% mėsos ir tik 38% viso pagaminto pieno, t.y. 100 ha savo naudojamos žemės pagamino tik "24 centnerius mėsos ir tik 192 cent. pieno" **(Komunistas,** 1962, nr. 3, p. 31; **Tiesa,** 1962.3.8.). **Tad 58% pagamintos mėsos ir 62% pagaminto pieno atitenka kolchozininkams, naudojantiems tik apie 5% Lietuvos dirvų.** Todėl 1962 buvo numatyta kolchozų ir sovchozų mėsos gamyba pakelti 25%, pieno — 20% (Tiesa, 1961.12.28.). Kad šie įpareigojimai būtų praktiškai vykdomi, jau 1962 pradžioj buvo išvystyta intensyvi propaganda, uoliai dalyvaujant partijos ir administracijos viršūnėms. Vien sausio mėn. įvyko eilė vadinamų tarprajoninių pasitarimų, dalyvaujant Sniečkui ar Šumauskui **(Tiesa,** 1962,1.24, 26, 28, 29). Akcijos antspaudas buvo Chruščiovo pareiškimas, kad Lietuvos kolchozų ir sovchozų produkcijos "negalima pripažinti normalia" ir kad **"laikas daugiau pareikalauti iš Baltijos respublikų (Tiesa,** 1962. 3.6). 1962.3.22. Kremliui išleidus potvarkį dėl "Žemės valdymo per-

tvarkymo," kovo 31 atitinkamas potvarkis buvo išleistas ir okup Lietuvoj. Buvo įsteigtas "Respublikinis Komitetas LTSR Žemės Ūkiui Vadovauti" ir 34 gamybinės valdybos, gale metų kiek susmulkintos į 41. Kiekvieną gamybinę valdybą sudaro viršininkas, jo pavaduotojas, inspektorių grupė, specialistų grupė, planavimo - finansų grupė, buhalterijos - revizijos grupė, partijos organizatorius. "partorgas", su grupe instruktorių ir komsomolo organizatorius. "komsorgas", su grupe instruktorių. "Vidutiniškai valdyboje dirbs 36 darbuotojai", atseit, gamybinių valdybų įsteigimu (**Valstiečių Laikraštis,** 1962. 4. 8., **Komjaunimo Tiesa,** 1962. 4. 4). Visi valdybų viršininkai yra partiečiai, o "partorgais paskirti daugiausia (47%) partijos centro komiteto nariai, arba kandidatai (15%), arba revizijos komisijos nariai (18%) (**Komunistas,** 1962, Nr. 5, p. 4). Pagal LKP CK rezoliuciją "varovų" pagrindinis uždavinys: "1) pasiekti 1962 11 centnerių grūdų derliaus iš 1 ha", 2) pasiekti, kad 100 ha naudojamos žemės būtų pagaminta 55 cent. mėsos ir 464 cnt. pieno (**Tiesa,** 1962. 4. 7.; **Komjaunimo Tiesa,** 1962. 4. 8.). Metų gale paaiškėjo, kad žemės ūkio planas nebuvo įvykdytas: nei grūdų, nei pieno, nei bulvių, nei cukrinių runkelių užplanuoto kiekio negauta (**Tiesa,** 1963. 1. 11.). **Chruščiovo įsakyti sėt kukurūzai bankrutavo. Bulvių derlius toks liesas, kad sėklai neužtenka. Pašarų gauta tik 84% reikalingo kiekio (Komjaunimo Tiesa,** 1962. 10.31; 11.24; **Tiesa,** 1963. 1. 11.). Be abejo, lietingi metai derliui atsiliepė. Bet ne dėl gamtos sąlygų 'kasant bulves iki 30% jų pasilieka dirvoje." Ne dėl gamtos sąlygų 20% visų karvių lieka bergždžios, o veikiau dėl to, kad, kaip vienas korespondentas rašo: "Karvidėje buvome 4 val. p. p. Karvės tą dieną buvo tik kartą pašertos. Nebuvo atvežta pašarų." **Ne dėl gamtos sąlygų "per 6 mėnesius rajone krito 1402 kiaulės, o dėl to, kad "laikomos labai blogose sąlygose" (Valstiečių Laikraštis,** 1962. 8.8; **Liaudies Ūkis,** 1962 Nr. 10, p. 298; **Komjaunimo Tiesa,** 1962. 10. 19). Antai, **Valstiečių laikraščio** (1962. 10. 5.) korespondentas apie savo patyrimą pasakoja:

> Kiaulių fermoje, kurioje aš dirbu sargu, kiaulės laksto, kur joms patinka... Paršeliai srutose prigeria. Šaukiam, maldaujam sutaisyti tvartus. Ne. Be pirmininko įsakymo nieko nepriešauksi."

Kitas to laikraščio korespondentas savo patyrimą taip vaizduoja:

> Sustabdau 2 kolūkiečius, beriančius į dirvą runkelių sėklą, ir klausiu: "Ar augs čia runkeliai?" "Ne, neaugs". "O jūs ką galvojate?" — kreipiuosi į šalia stovintį. "Neaugs", — atsakė ir šis. "Tai kam sėjat?" "Liepė, tai ir sėjam" (**Valstiečių Laikraštis,** 1962. 8.8.).

Vėl kitas **Valstiečių Laikraščio** (1962. 10. 5.) bendradarbis tokį savo patyrimą aprašo:

> Pasėlis išvagotas, tačiau vagos užsinešusios, vidury lauko telkšo vanduo. "Argi negalima nuleisti vandenį?" — klausiu sutiktą kolūkietį. "Galima, bet niekas neliepė" — aiškina šis.

Kolchozinės sistemos.. biurokratinis "liepė", "neliepė" -nepalygint daugiau kenkia Lietuvos žemės ūkiui už pačias nepalankiąsias gamtos sąlygas.

Kolchozų ponai ir mužikai

Kiek žalinga kolchozinė biurokratija gamybai, matyt ir iš to, kurią kolchozinių pajamų dalį pasisavina kolchozų ponija ir kokie trupiniai telieka mužikėliams - kolchozininkams. Vidutiniškai kolchozo pirmininkui tenka 2% visų kolchozo pajamų. Konkrečiai pvz Rokiškio raj. 'Liudo Giros" kolchozo pirmininkui per mėnesį išeina po 330 rublių. Kai kurių kolchozų pirmininkai sugeba "užkalti" ir iki 900 rublių per mėnesį. Pirmininko pavaduotojas vidutiniškai gauna mėnesiui 30 rb. ir 60 darbadienių, vyr. buhalteris — 90 rb., jo pavaduotojas — 30 rb. ir 60 darbadienių, apskaitininkai — po 35 rb., laukų brigadininkai — po 70 rb. ir 20 darbadienių, jų pavaduotojai — po 30 darbadienių, gyvulių brigadininkai — po 40-60 rb. Pagal Kremliaus 1962. 4. 12. nutarimą kolchozų specialistų atlyginimas neturi būti mažesnis kaip 80-90% pirmininko atlyginimo. Kolchozas savo nuožiūra negali jų atleist iš darbo. Tai teritorinei valdybai priklauso. Jie turi pirmumą įsigyti motociklus, kuriems kolchozai privalo duot benziną ir tepalą ir atlikt bėgamąjį remontą. Jiems garantuotas atlyginimo minimumas, nepriklausąs nuo kolchozo derliaus ir pajamų. Pvz. kombainininkui už dienos normą garantuota 21 kg. grūdų ir 4,9 rb. Traktorininko ar mašinisto darbo diena lygi 5 darbadieniams ir už kiekvieną darbadienį garantuota 2 kg grūdų ir 70 kapeikų, atseit, už darbo dieną garantuota 10 kg. ir 3,50 rb. Be to, jie turi gauti "specialų papildomą darbo apmokėjimą už žemės ūkio kultūrų derlingumo ir gyvulių produktyvumo planų įvykdymą ir viršijimą", ir aplamai už gerą darbą. Pvz. traktorininkas per 10 dienų apsėjęs 150 ha gauna 15 rb. priedo, arba už ekonomiją mašinų eksploatacijos ir remonto išlaidų 30% sutaupytos sumos. Vidutinio kolchozo administracijos ir technikos personalo skaičius svyruoja nuo 10 iki 40. Todėl pvz Rokiškio raj. "Naujojo Gyvenimo" kolchozas savo kolchozininkams už darbą išmokėjo 13,400 rb., o administracijai vien papildomo atlyginimo 8,830 rb. "Pergalės" kolchozas administracijos papildomam atlyginimui išleido 43% viso kolchozioninkams tekusio atlyginimo. Mažeikių raj. "Kirovo" kolchozas už 1961 pirmininkui išleido 1,401 rb., buhalteriui — 513 rb., brigadininkams — 1379 rb., traktorininkams — 616 rb., o 285 kolchozininkams — po 9,2 rb. (**Valstiečių Laikraštis,** 1962. 2. 16; 4. 11; 5,27; 8. 10; 8. 19; 9. 30; 12. 28; **Tiesa,** 1962. 4. 6; 4. 19; 7. 20; **Komjaunimo Tiesa,** 1962. 12. 12. 8; **Švyturys,** 1963, Nr. 1, p. 2-4; **Šluota,** 1962, Nr. 13, p. 13.).

Pagal **Komunistą** (1962, Nr. 3, p. 36-41) **nemaža dalis kolchozų už darbą kolchozininkams tegali skirti "10-15% visų piniginių pajamų."** Todėl **Tiesa** (1962. 4. 14) skelbia kaip nepaprastą Radviliškio raj. "Draugo" kolchozo laimėjimą, kad jis galėjo kolchozininkams už darbą skirti net 47.5% savo pajamų. Bet šis kolchozas "garsėja visoje Tarybų Lietuvoje derlingumo, mėsos ir pieno rodikliais". Labai gerai laikosi ir Klaipėdos raj. "Gegužės 1" kolchozas, kuris 1961 už darbą paskyrė 41,8% savo pajamų. Tačiau ir šiais išimtiniais atvejais kolchozininko darbadienis, palyginti su administracijos ir specialistų uždarbiu, išeina labai liesas. Pvz. minėto "Gegužės 1" kolchozo kolchozininko darbadieniui teko tik 1 kg. grūdų ir 70 ka-

peikų. (**Valstiečių Laikraštis,** 1962. 2. 9.). Tuo tarpu ūkiškai silpnesni kolchozai už darbadienį tepajėgia atlyginti po 820 gm grūdų ir 14 kapeikų (Rokiškio raj. "Liudo Giros" kolchozas)), po 1 kg grūdais ir tik po 5 kapeikas (Klaipėdos raj. "Švyturio" kolchozas). O pvz Mažeikių raj. "Kirovo" kolchoze **už darbadienius priklausantieji kolchozininkams grūdai ir 1962 pradžioje "dar ne visiems išduoti už 1959 metų darbadienius, 146 (kolchozininkai) dar negavo apmokėjimo už 1960 metų darbadienius" (Valstiečių Laikraštis,** 1962. 2. 16; 4. 13; 5. 11 ir 27.). Sunku ir įsivaizduoti šių skurdžių kolchozinių mužikėlių vargana dalia.

Nors iš kolchozinių ponų nepaprastai aukštų atlyginimų palyginti su kolchozinių mužikėlių uždarbiais yra aišku, kad Kremlius okup. Lietuvos žemės ūkį yra patikėjęs "naujajai klasei", tačiau ir mužikėlių visai negližuoti negali. Todėl jų darbštumui akstinti numatytas taip pat papildomas atlyginimas už derliaus, mėsos ar pieno gamybos didinimą. Būdinga tačiau yra šio atlyginimo progresija. **Jei eilinis kolchozininkas gauna papildomo atlyginimo vienetą, tai tuo pačiu pagrindu grandininkas jau gauna 1,4 vieneto, fermos vedėjas — 1,5 vieneto, brigadininkas — 1,68 vieneto, agronomas, zootechnikas — 2 vienetus, kolchozo pirmininkas — 2,4 vieneto (Valstiečių Laikraštis,** 1962. 4. 11.). Dar labiau privilegijuotoj padėty yra kolchozų ponija premijų atžvilgiu. "Ministrų Taryba" 1962 įsteigė 450 premijų: 5 po 8,000 rb., 10 — po 6,000 rb, 50 — 4,000, 105 — 3,000, 130 — 2,000, ir 150 po 1,000 rb., viso 1,025,000 rb. Iš jų 10%, t. y. 102,000 rb. numatyta kolchozų pirmininkams, 20% — specialistams ir 70% vadinamiems "pirmūnams" (**Tiesa,** 1962. 6. 26.).

Žemės ūkio melioracija, mechanizacija, elektrifikacija

Kai sovietinėje propagandoje skaitome, kad Lietuvos okupacijos metais keliskart didesni plotai nusausinti nei nepriklausomybės laikais, tai turime atminti, kad nepriklausomoj Lietuvoj kiekvienas ūkininkas rūpinosi savo žemėj griovių kasimu ir priežiūra ir ši plačioji melioracija valstybės statistikoje visai nefigūravo. Valstybės parama ir kontrolė ribojosi uždaru drenažu ir upių reguliavimu. Tuo tarpu susovietintoje okup. Lietuvos žemės ūkyje **visi** melioracijos darbai ir melioracijos priežiūra yra valdžios. O kaip ta susovietinta melioracija veikia, rodo paties "ministro pirmininko" Šumausko pasisakymas, kad "nusausintuose plotuose dar dažnai galima matyti į krūvas sustumtus krūmus ir kelmus" ir kad "neretai tenka matyti melioracinius griovius prižėlusius krūmų, senos žolės, neišvalytus nuo sąnašų". **Kad didelėj daly nusausinimo sistema neveikia, matyti iš fakto, jog praeitą pavasarį daugely rajonų ištisi plotai pasėlių prigėrė (Tiesa,** 1962. 5.19 ir 6. 6.).

Ir žemės ūkio mechanizacija okup. Lietuvoj, atrodo, labai intensyvi. Žemės ūkio technikos susivienijimas, kuris Lietuvos kolchozus ir sovchozus aprūpina mašinomis, 1962 nurašė į nuostolius "užsigulėjusių, sugedusių ir netinkamų mašinų ir kitų prekių už 400,000 rublių" **Tiesa,** 1963. 1. 11). O **Valstiečių Laikraščio** (1962. 12. 28.) korespondentas rašo, kad Kauno raj. Puikonių sovchozas, 1557 ha ariamos žemės, turi 17 traktorių, 4 kombainus, 5 kuliamą-

sias ir eilę kitų mašinų, bet "prie kudros, čia voliojasi pamestos naujitelaitės, kai kurios dar neatpakuotos sėjamosios... netvarkingai pamesti kombainai" ir "tik viena kuliamoji maždaug tvarkoj". O "kieme stovi visiškai nauja automatinė girdykla", nes "per daug nuo jos sunkvežimiams nuėmė dalių... ir paliko likimo valiai... Prie garažo rūdija nauji kultivatorių noragėliai, spyruoklės, mėšlo kratytuvo transporteriai, ... keturi nauji elektriniai ventiliatoriai". Apie Upninkų sovchozą **Tiesa** (1962. 7. 20) rašo: "Technikos daug. Tačiau pasižiūrėjus į ją iš arčiau, plaukai piestu stojasi... 2 grūdų kombainai išrengti, kaip sakoma, iki nuogumo. Kam prireikė elektros laido — atėjo, ištraukė iš kombaino... Trūksta diržų, grandinių... Kažkas pagrobė akumuliatorius". O kad skaitytojas nelaikytų to išimtinu atveju, **Tiesa** priduria, kad "šis pavyzdys nėra vienintelis".

Pagal planą Lietuvoj visi sovchozai ir kolchozai bus elektrifikuoti jau 1964 (**Tiesa,** 1963. 1. 11). Šiuo metu esą elektrifikuoti 176 (iš 236) sovchozai ir per 1000 (iš 1865) kolchozų. Faktiškai tačiau "elektrifikavimo laipsnis žemės ūkyje, ypač kolchozuose, dar nežymus" ir "pagrindiniai gamybos procesai atliekami rankomis", nes "nėra instaliacijos medžiagų", "nėra motorų ir mašinų" (**Tiesa,** 1963. 1. 11 ir 12; **Švyturys,** 1962, Nr. 21, p. 27).

Antra vertus, ryšium su elektrifikacija labai padaugėjo nelaimingų atsitikimų. Kai kuriuose sovchozuose vien tik per 6 mėnesius 1962 įvyko po 12-13 nelaimingų atsitikimų, o Padėvičio ūkyje — net 31. Kaip **Valstiečių Laikraštis** (1962. 10. 5) aiškina, to priežastis esanti darbininkų nepamokymas, kaip su elektra elgtis, elektrinių įrengimų nepritaikymas tinklo įtampai, apsaugos priemonių stoka: daug kur sudaužyti elektros jungikliai, ir jų vietoj stovi atviri neapsaugoti laidai, kurių prisilietimas yra užmušęs ne vieną darbininką.

III. SOCIALINIAI REIKALAI IR SVEIKATA

Profsąjungų vaidmuo

1962. 4. 17. Sniečkus profsąjungų tarybos pilnatyje reikalavo, kad įmonių profsąjunginiai komitetai dar daugiau rūpintųsi užsakymus gerai atlikti laiku ir akordinio darbo apmokėjimą plėsti. O tarybos pirmininkas papeikė tas vietos profsąjungų organizacijas, kurios silpnai vysto lenktyniavimą ir nesirūpina gamybos kėlimu (**Tiesa,** 1962. 4. 20). Kai pagrindinis profsąjungų uždavinys — spaust darbininkus daugiau ir geriau gaminti, tai natūralu, kad **net ir tais atvejais, kai jų formali pareiga žiūrėti darbininkų teisių, profsąjungų komitetai stoja įmonių vadovų savavaliavimo ginti. (Tiesa** (1962. 2. 8.) cituoja eilę pavyzdžių — Statistikos Valdybos, "Greifenbergerio" fabriko, Vilniaus miškų technikumo, Ignalinos geležinkelio stoties, Šiaulių pramonės kombinato ir kt. — kur profsąjungos komitetai ne tik neužstojo darbininkų, bet visaip rėmė vadovų savavaliavimus. Ypač sunki padėtis vagonų krovėjų. Nors jie dirba jau po keleris metus, geležinkelių administracija juos laiko dieniniais ir neapdraudžia nei nuo nelaimingų atsitikimų, nei duoda jiems atsostogų, nei apdraudžia senatvės pensijai (**Tiesa,** 1962. 2. 22). Ir profsąjungos dėl visa to tyli.

Nors miestuose labai trūksta gyvenamo ploto, **profsąjungos visai nesirūpina darbininkus aprūpinti pakenčiamais butais.** Pati sovietinė spauda pripažįsta, kad daugelis darbininkų šeimų su 2 ir daugiau vaikų, vienoj įmonėj išdirbę po 4 metus ir daugiau, vis dar priversti gyventi po kelias šeimas viename bute (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 12. 15).

Sveikatos reikalai

Pagal sovietų statistiką 10,000 Lietuvos gyventojų tenka 18 gydytojų (**Tiesa,** 1962. 12. 5). Faktiškai tačiau pagal **Švyturį** (1963, Nr. 1 p. 4-5) medicinos punktų vedėjais, ypač kaimo srityse, dažniausiai yra felčeriai, ne gydytojai. Ir šie felčeriai, nors formaliai jų uždavinys esąs tik skiepijimas ir sanitarinis švietimas, faktiškai beveik visi verčiasi tikra gydytojo praktika, priimdami kasdien apie 20 ligonių. Dažnai labai menkos ir šių punktų patalpos. Net tokiam Aleksote, atseit, veik pačiame Kaune, moterų konsultacijos punktas prisiglaudęs, anot **Šluotos** (196 Nr. 6), lyg gandralizdyje, kurin nėščios moterys turi kopti siaurais stačiais laiptais. Be to, medicinos punktai dažnai neturi net būtiniausio medicinos inventoriaus: stomatologinės ar ginekologinės kėdės. Ir laimingi tie, kuriems pasiseka susimedžioti kuriai ligoninei nereikalingą palaikį inventoriaus gabalą (**Švyturys,** 1963, Nr. 1, p. 5). Apie vieną medicinos punktą žurnalas pastebi, kad jo "stomatologinis kabinetas kasdien priima apie 30 pacientų, ir gydytoja seną braškančią dantų gręžimo mašiną turi sukti... koja". Ką ir kalbėti apie dantų mašinas, jei "ir pagal gydytojų receptus rajono vaistinėse negalima gauti medicininių termometrų" (**Šluota,** 1962, Nr. 11, p. 2). Gydybą labai sunkina ir atitinkamų preparatų trūkumas. Pvz. net rajonų centrinės ligoninės neturi kraujo atsargų transfuzijoms ir prireikus ieško po miestą kraujo donorų (**Švyturys,** 1962 Nr. 7, p. 18). Vaistų trūkumą kurį laiką bent iš dalies šalino galimybė gauti vaistų iš užsienio. Tačiau jau kuris laikas užsieninių vaistų gavimas faktiškai visai nutrauktas. Net tais atvejais, kai Sov. S-goje vaistai negaminami ir vienintelis būdas išgelbėt ligonį nuo mirties yra gauti vaistų iš užsienio, pvz, nuo pūslės tuberkuliozės clorpectin WCS-90, **sovietų muitinė vaisto nepraleidžia net tuo atveju, kai jis siunčiamas "Respublikiniam Prieštuberkuliozinim Dispanseriui."** Stačiai negalima suprasti šiokio Kremliaus potvarkio antihumaniškumo. Tuo būdu visuotinis gydymas, kuris D. Britanijoj yra tapęs gyventojams palaima, susovietintas okup. Lietuvoj, dažnu atveju yra tapęs visuotinio gydymo patyčiomis.

IV. ŠVIETIMAS

Kiekybė ir kokybė

Pagal sovietų duomenis 1962/63 mokslo metų pradžioj okup. Lietuvoj buvo 413 vidurinių mokyklų, 880 aštuonmečių, 2662 pradinės, 46 internatai, 10 aklųjų ir kurčių-nebylių mokyklų. Bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi 509,000 mokinių. Tarp jų gamybinėse klasėse — 37,000 IX-XI klasės mokinių ,internatuose — 12,500, prailgintos darbo dienos grupėse — 22,500, vakarinėse — 59,500. Vidurinėse specialinėse mokyklose buvo 44,000 mokinių, o

aukštosiose — 33,000 studentų. Palyginus su 1939/40 padėtimi, 1000 Lietuvos gyventojų atitenkantis besimokančių skaičius padidėjęs 48% (**Komjaunimo Tiesa,** 1962.8.17 ir 31; **Tiesa,** 1962.12.5; **Tarybinis Mokytojas,** 1962.11.1; **Tarybinė Mokykla,** 1962, Nr. 12, p. 2).

Pradžios mokslo metų duomenys metų eigoje smarkiai keičiasi. Jau 1962.12.2 **Tarybinis Mokytojas** susirūpino, kad "jei rugsėjo vidury į mokyklas buvo sugrąžinti beveik visi mokyklinio amžiaus vaikai, tai šiuo metu padėtis yra žymiai pablogėjusi." Pagal **Komjaunimo Tiesą** (1962 180 nr.) "labai didelis nubyrėjimas kaimo ir darbo jaunimo vidurinėse mokyklose.". **Kai kuriose mokyklose nubyrėjimas siekia iki 45% visų mokinių. Ir "byra" iš mokyklų ne tik mokiniai, bet ir mokytojai. Komunistas** (1962, Nr. 9 p. 58) rašo, kad, "nors kasmet švietimo sistema gauna per 1000 jaunų specialistų, bet tuo pačiu metu... išeina dirbti kitur 700 mokytojų."

Kompartijos centro komitetas ir "ministrų taryba" 1962. 5. 21. priėmė bendrą specialią rezoliuciją "Dėl priemonių rimtiems trūkumams pašalinti vykdant visuotinio privalomo mokymo įstatymą". Trejopi tie "rimti trūkumai:" a) privalomo mokymo amžiaus vaikų pasilikimas už mokyklos, b) mokymosi nepažangumas ir c) patalpų stoka. **1962 pradžioj įvykęs privalomo mokymo tikrinimas vien Kaune rado, kad 64% privalomo mokymo amžiaus vaikų nebuvo įrašyti mokyklų sąrašuose (Tarybinis Mokytojas,** 1962, 3.1 ir 6. 24). Antra vertus, nuo 27 iki 50% mokyklą lankančiųjų vaikų vienoj klasėj sėdi po 2 ir net 3 metus ir privalomo mokymosi amžiaus ribą pasiekia nebaigę nė visuotinio privalomo mokslo mokyklos. Tai kandidatai vakarinėms suaugusiųjų mokykloms. "Tačiau suaugusių mokymas daugumoj pramonės įmonių, kolchozų ir sovchozų ir toliau paliktas likimo valiai," skundžiasi "švietimo ministras". O švietimo tarnautojų profsąjungos komiteto pirmininkė nurodo, kad **"kiekvienais metais apie 30% vakarinių mokyklų mokinių nutraukia mokslą, o atskirose mokyklose net daugiau"** ir kad "mokymosi pažangumas žemas" **(Tarybinis Mokytojas,** 1962. 2.4; 3. 14 ir 22; 6.24; **Tiesa,** 1962. 4. 15). Ir **Tarybinė Mokykla,** 1962, Nr. 4, p. 5-6, pripažįsta, kad "vakarinių mokyklų darbo kokybė... kelia rimtą susirūpinimą... Aukštųjų mokyklų atsakymai kalba apie nepatenkinamą vakarinių mokyklų abiturientų paruošimą."

Sovietinė spauda **minėtų trūkumų pagrindine priežastimi laiko patalpų stoką:** trūksta patalpų bendrabučiams ir vaikai, kuriems mokykla yra už 5 - 7 klm., nepajėgia mokyklos lankyti; trūksta mokytojams butų, ir todėl mokytojai bėga į kitą darbą; trūksta klasėms patalpų ir todėl daugelis mokyklų, vien aštuonmečių 300, dirba dviem pamainom "labai ankštose patalpose". Net "50% visų technikumų respublikoje dirba visiškai netinkamose patalpose" **(Tarybinis Mokytojas,** 1962.3. 22; **Valstietčių Laikraštis**, 1962. 12. 16). Kaip 1962 taip ir 1963, Sov. S-gos biudžetą svarstant, okup. Lietuvos 'deputatai" tame soviete prašė jį, kad skirtų daugiau lėšų Lietuvos švietimui. Prašymą rėmė ir okup. Lietuvos aukščiausio sovieto ekonominė komisija ir "švietimo ministras," **bet Kremlius tatai nuleidžia negirdomis,** o mokyklų statybai skiria beveik tik tiek, kiek reikia nau-

jų patalpų kasmet pribūvančiam pirmaklasių skaičiui. Kadangi kasmet pradžios mokyklose priauga apie 10,000 naujų mokinių, tai jiems reikia mažiausiai 20 naujų mokyklų. Faktiškai per praėjusius 4 metus buvę pastatytos 66 naujos mokyklos (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 3. 15 ir 12. 16; **Tiesa,** 1963. 1. 1). **Kadangi Kremlius neturi intereso daugiau lėšų skirt. okup. Lietuvos mokyklų statybai, Lietuvos kompartijai belieka spaust kolchozus ir pramonės vietines įmones, kad "savanoriškai" savo lėšoms mokyklas statytų.** Sovietinė propaganda bara tuos kolchozus, sovchozus ir pramonės įmones, kurie per maža rodo iniciatyvos tam "visaliaudiniam" reikalui. Turint galvoj kolchozų atsilyginimą kolchozininkams už darbą, užkarti jiems dar ir mokyklų statybą yra tolygu apiplėšti elgetą. Net ir tie kolchozai, kurie partijos spaudimui nusilenkė ir pradėjo mokyklų statybą, dažnai nepajėgia jos baigti (**Tarybinis Mokytojas,** 1962.2.18 ir 6.24; **Tiesa,** 1962. 2. 23).

Gamybinis mokymas

"Ministrų Taryba" 1962 pavasarį išleido gamybinio mokymo taisykles, pagal kurias kiekviena vid. mokykla priskiriama kuriai pramonės įmonei, statybos ar transporto organizacijai, sovchozui. Išimtiniais atvejais pati mokykla ar kelios mokyklos gali steigti savo mokomąsias dirbtuves ar mokomuosius ūkius. Gamybinis mokymas vyksta 3 metus. Pirmuosius dvejus metus (IX-X klasė) mokiniai turi įsisavinti "pagrindinius profesinius įgūdžius," t.y. dirbti pramonės ar kitose įmonėse instruktorių prižiūrimi. Trečiuosius metus (XI klasės) mokiniai jau "atlieka tikrinamuosius darbus," t. y. jau savarankiškai pradeda dirbti. IX-X klasės mokiniai, kurie nedalyvauja gamybiniam mokyme, atostogų metu turi 2-4 savaites dirbt kolchozuose ar fabrikuose, o gamybinių klasių mokiniai turi 3 savaites atostogų skirt gamybos praktikai tose įmonėse ,kur praktikavosi mokslo metu (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 3. 11; **Komjaunimo Tiesa,** 1962. 3. 28; **Tiesa,** 1962. 4. 15). Tačiau taisykles išleist dar nereiškia reikalą praktiškai sutvarkyti. **Tarybinė Mokykla** (1962, Nr. 9, p. 4) skundžiasi, kad "blogai paruošta gamybinio mokymo bazė." Pasirodo, kad įmonės, kuriose mokiniai atlieka gamybinę praktiką, tam tikslui neorganizuoja atskirų mokomųjų skyrių, o mokinius arba laiko tik darbo stebėtojais, arba naudoja juos valymo ar broko ardymo darbams. Pvz. statybų vadovai pristato maišyt betono arba krovinių krauti (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 7. 5; **Komjaunimo Tiesa,** 1962. 2. 16). Bet blogai yra ne tik su "mokymo baze", bet ir su specialybės parinkimu. Mokyklai prieinama tik vietinių įmonių specialybė. O dažniausiai šios įmonės neturi perspektyvos plėstis ir naujos darbo jėgos nereikalingos. Dėl to jauni specialistai atsiduria be darbo. Taip atsitikę su radio monteriais, braižytojais. **Kauno vid. mokyklos Nr. 4 šios rūšies "bedarbiai" net tam tikrą demonstraciją prieš švietimo administracija mėgino organizuoti** (**Tarybinis Mokytojas,** 1963.1.13; **Tarybinė Mokykla,** 1962, Nr. 9. p. 6).

Sovietinė spauda ryšium su gamybinio mokymo praktika nurodo į mokinių perkrovimą darbu. Bendrojo lavinimo mokyklose 1962/63 mokslo metais per savaitę turi pa-

mokų: I-II klasė — 24, III — 28, IV — 30, V — 34, VI — 35, VII-XI — 36 pamokas, neskaitant choro, orkesetro valandų. Kai prie šio pamokų krūvio dar prisideda gamybinė praktika, mokiniai nepajėgia gerai mokytis **(Tarybinė Mokykla,** 1962, Nr. 10, p. 1; **Tarybinis Mokytojas,** 1962. 11. 25; 12. 2.). O **Komunistas** (1962, Nr. 5, p. 57) kelia reikalą keist gamybinį mokymą aukštųjų mokyklų studentams lituanistams, kurie, "dirbdami gamykloje, įgyja tokią specialybę, su kuria po pusmečio išsiskiria visam gyvenimui." Tad ir po ketverių metų praktikos vadinamas gamybinis mokymas vis dar nėra išėjęs iš bandymų stadijos.

Internatai

Dėl internatų pačioj okup. Lietuvoj yra skirtingos nuomonės. Vieni juos giria ir teigia, kad jų "mokinių mokymosi pažangumas sistemingai kyla ir yra žymiai aukštesnis, negu bendrojo lavinimosi mokyklose," kad jų mokytojai "sėkmingai formuoja (mokinių) mokslinę-ateistinę pasaulėžiūrą" ir "stengiasi dėkingą mokomąją medžiagą panaudoti mokinių komunistiniam auklėjimui, skiepijant tautų draugystės idėją, ugdant internacionalinius (t. y. prorusiškus V.-V.) jausmus". Kiti tvirtina, kad "mokyklų internatų auklėtinių mokymosi pažangumas... nedaug aukštesnis už masinių bendro lavinimosi mokyklų mokinių mokymosi pažangumą ,o atskirose — net žemesnis," kad "nemaža antramečiavimo faktų," kad "vyrauja vadinami vidutiniokai, t.y. tokie mokiniai, kurie turi tik patenkinamus pažymius," kad jos 'yra uždaros, izoliuotos nuo visuomenės ,atitrūkusios nuo gyvenimo," kad jose "dienos režimas labai įtemptas, perkraunamas įvairiais užsiėmimais", o jų klasių vadovų ir auklėtojų darbe "trūksta sistemos, dalis organizuojamų priemonių yra formalios ir neefektingos" **(Tarybinė Mokykla,** 1962, Nr. 4, p. 4-6 ir p. 33).

Sovietinė indoktrinacija švietime

Kompartijos naujosios programos postulatai sovietinei mokyklai labai ryškiai atsispindi okup. Lietuvos mokyklose. 1962.1.8 - 10. Vilniuje vyko konferencija vadinamo internacionalinio auklėjimo klausimais. Dalyvaujant "švietimo ministrui" LKP centro komiteto švietimo reikalų vadovui, pionierių vadovams, LKP vietinių celių sekretoriams ir komsomolo bei profsąjungų atstovams, konferencija svarstė tokius klausimus: "internacionaliniai klubai," "tautų draugystės vakarai," "socialistinis lenktyniavimas," "kaip padėti jaunimui išmokti rusų kalbą," "kaip kovoti prieš bet kokius buržuazinio nacionalizmo pasireiškimus," "kaip skiepyt jaunimui Tarybų šalies piliečio orumo jausmą" **(Komjaunimo Tiesa,** 1962, 1. 9). Ogi "švietimo ministerijos" kolegijos nutarimas pabrėžia, kad istorijos mokytojų dauguma "vis daugiau dėmesio skiria politiniam istorijos pamokų turiniui gerinti, tautų draugystės ir proletarinio internacionalizmo jausmams stiprinti." Jie moko, kad "dabar tarybinės tautos turi bendrą socialistinę Tėvynę — STRS, bendrą armiją, bendrą ekonominę bazę — socialistinį ūkį" **(Tarybinė Mokykla,** 1962, Nr. 2, p. 39). Sovietinio internacionalizmo kryptimi sureformuota liet. literatūros programa taip, kad 1962/63 m/m. **liet. literatūros pamokose pačiai liet. literatūrai lieka tik kampininko vieta, nes liet.**

literatūros pamokų žymi dalis numatyta rusų literatūros veikalams, kita dalis — literatūros visuotinei istorijai (Literatūra ir Menas, 1962. 12. 22.). Kad visų dalykų mokytojai daugiau dėmesio skirtų "politiniam pamokų turiniui," pradėtas pamokų kontraliavimas ir "atsilikusių" mokytojų denunciavimas. Antai, **Tarybinis Mokytojas** (1962. 2. 22.) rašo, kad Paliūniškio aštuonmetės "mokytoja S.G. dėsto fiziką VIII klasėj. Apklausos metu nagrinėjamas visuotinės traukos dėsnis. Mokiniai pateikia šio dėsnio formulavimą, duoda keletą praktinių jo pritaikymo pavyzdžių. O kurgi mokslinės (t. y. ateistinės V. V.) mokinių pasaulėžiūros formavimas pamokoje? Kur šio dėsnio materialistinis aiškinimas?" Ir toliau: "O kaip buvo mokiniai auklėjami dėstant... apie kūno svorį?... Nei mokytoja, nei mokiniai net nepadarė užuominos apie tarybinio žmogaus laimėjimus, užkariaujant kosmoso erdves... Tai tiesiog nedovanotinas abejingumas mokinių komunistiniam auklėjimui." Susidorojęs su fizikos mokytoja, laikraštis čiumpa gamtos mokytoją O. N. "Zoologijos pamokoje VII klasėje net apie naminius paukščius... buvo kalbama visų pirma kaip apie zoologines būtybes," neaiškinant, kad partijos programoj "numatytas gyvulininkystės produktų gamybos augimas." Panašiai kaltina **Tarybinis Mokytojas** (1962. 5. 24) Kiškeliškių ir Pabaisko mokyklų mokytojus. Gal dėl to **Komunistas** (1962, Nr. 2, p. 70) susirūpinęs, kad universitetas susiduria "su rimčiausiais sunkumais, kai tenka nukreipti į pedagoginį darbą, ypač tų specialybių studentus, kurie turi galimybę dirbti įmonėse." Kiek intensyvi ši sovietinė indoktrinacija Lietuvos švietime, rodo faktas, kad 1962.9.26. vaikų darželių auklėtojų konferencijai Vilniuje Gudijos pareigūnė O. Regel aiškino, kad "sovietinį internacionalizmą" ugdyti vaikų darželiuose **(Tarybinė Mokykla,** 1962. Nr. 10, p. 47). O kad "sovietinis internacionalizmas" geriau klestėtų aukštosiose mokyklose, pabrėžiamas reikalas "suvienyti pastangas," t.y. **visų trijų Baltijos valstybių aukštąsias mokyklas taip suglaudinti, kad nebūtų lygiagretumo. Pvz. Estija ruoštų mašinų gamybos ir elektrinių specialistus, Latvija — branduolinės fizikos, Lietuva — siuvimo ir odos technologijos specialistus (Komjaunimo Tiesa,** 1962.8.3.).

Mokykla ateizmo tarnyboje

Okup. Lietuvos švietimo administracija pabrėžė, kad " 1962/63 mokslo metai — tai STRS KP XXII suvažiavimo ir partijos programos idėjų propagavimo metai **(Tarybinė Mokykla,** 1962, Nr. 8, p. 40). Tam reikalui Mokytojų Tobulinimo Institutas paruošė ateistinio auklėjimo metodinius nurodymus ir tematiką V-XI klasių mokiniams. Metodo atžvilgiu ateistinis auklėjimas padalytas į: (a) ateistinį švietimą, (b) pačių mokinių ateistinę veiklą ir (c) ateistinį auklėjimą religingų vaikų. Tematikos atžvilgiu atskiroms klasėms numatytos tokios temos: V klasei — kaip atsirado tikėjimas; kaip atsirado angelai ir velniai; ar galėjo Dievas sukurti pasaulį; ne Dievas žmogų, o žmogus Dievą sukūrė; biblija legendų ir padavimų rinkinys; ką sako istorija apie Kristų; tikėjimas pomirtinį gyvenimą; kodėl reikia kovoti prieš religinius prietarus; VI klasei — ar maldos padeda žmogui; krikšto kilmė ir be-

prasmiškumas; ar išpažintis daro žmogų geresnį; kodėl bažnyčia išgalvojo dangų, skaistyklą, pragarą; kaip atsiranda šventieji; kam reikalingi stebuklai; religinės šventės ir jų kilmė; atlaidai — kunigų pasipelnymo priemonė; VII — inkvizicija prieš mokslą; misionierių veidas; vienuolynai — tamsos skleidėjai; bažnyčios reakcinė veikla Lietuvoje; Vatikanas — kapitalizmo ramstis; KP pažiūra į religiją; tikėjimas nesuderinamas su komunizmo statyba; VIII—mokslo ir religijos kova; įžymiųjų švietėjų kova su religija; nauja bažnyčios taktika; mokslas ir religija apie gyvybės atsiradimą; medicina ir religija; žmogus ir kosmosas; IX — religija, jos kilmė ir esmė; X — katalikų bažnyčia — išnaudotojų klasės pagelbininkė; XI — Vatikanas ir JAV imperializmas; bažnyčia — nacionalistinių atgyvenų skatintoja (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 10.7 ir 12. 9).

Vadinamam "užklasiniam" ateistiniam auklėjimui mokyklos pedagogų taryba parenka vieną mokytoją, kuris organizuoja ir vadovauja mokyklos mokinių ateistų būreliui. Būrelis organizuoja mokykloje ateizmo dienas, paskaitas, knygų aptarimą, leidžia ateistinį "sienlaikraštį", organizuoja ateistinius stendus, ateizmo kampelį, rašo būrelio veiklos dienoraštį. **Ypač veiklūs ateistų būreliai internatuose.** Čia vyr. klasių mokiniai stengiamasi parengti "ateistais propagandistais" (**Tarybinis Mokytojas**, 1962. 6. 3 ir 10.4). Pastaruoju metu plačiai praktikuojami vadinami **"ateistiniai skaitymai" po pamokų.** Planas numato, kad mokiniai "per 7 metus išnagrinėtų, išsiaiškintų visus arba daugumą ateistinių-mokslinių klausimų." O kad sekmadieniais mokiniai ir jų tėvai nelankytų pamaldų, mokyklos turi organizuoti "ateistinius rytmečius," filmų seansus, "pašnekesius su mokinių tėvais" (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 2. 22 ir 8. 26). Okup. Lietuvos "visose aukštosiose mokyklose dėstomas mokslinio ateizmo pagrindų kursas." 1962 lapkrity įvyko "aukštųjų mokyklų konferencija ateistinio darbo klausimais." Ateistiniams kadrams ruošti Šiauliuose ir Ukmergėje atidarytos naujos dvimetės ateizmo mokyklos (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 11.29; 12.2 ir 16; **Komunistas,** 1962, Nr. 9, p. 51).

Vadovėliai, stipendijos "herojai"

Sunku patikėti, bet tai yra faktas, kad praėjusiais mokslo metais Lietuvos mokykloms stigo daugelio vadovėlių; užsienio kalbų V, VI, XI klasėms; aritmetikos I, II, III ir IV klasėms; gimtosios kalbos III klasei, ir "kai kurių kitų," rašo **Tarybinis Mokytojas** (1962. 5. 27.).

Oficialiai sovietinėse mokyklose mokslas yra nemokamas. Faktiškai tačiau vidurinių specialinių ir ypač aukštųjų mokyklų mokslas reikalauja stambių lėšų iš studijuojančio. Šios išlaidos daugelio darbininkų ir tarnautojų vaikams, o ypač kolchozininkų vaikams, yra nepakeliamos. Kadangi Kremlius tiek Lietuvos mokyklų statybai, tiek vadinamų stipendijų fondui nėra palankus, Lietuvos KP ir švietimo administracija spaudžia vietines įmones ir kolchozus, kad savo lėšomis ko daugiau jaunimo siųstų į aukštąsias ir specialines mokyklas. Tokiems iš gamybos į mokslą nukreiptiems aspirantams prie aukštųjų mokyklų ir prie kai kurių technikumų veikia parengiamieji kursai (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 5. 17; **Komjaunimo Tiesa**, 1962. 5. 11).

Sovietinė spauda labai vengia kalbėti apie sovietinės mokyklos opas. Tačiau kartais prasiveržia viešumon sovietinės mokyklos jaunimo "žygdarbiai". Anot **Tarybinio Mokytojo** (1962. 5. 17.), kai tokie "ne mūsų laikų herojai," įkaušę ir triukšmingi, pasipila gatvėj iš paskutinio kino seanso, praeiviai skuba trauktis jiems iš kelio ir, galvas kraipydami, palydi su pastaba: "Tai jaunimas... Tai mokykla!..." Be to, pasitaiko ir gana stambių vagysčių mokyklose ir didelio įžūlumo mokytojų atžvilgiu.

V. KULTŪRA

Sovietinis internacionalizmas

"Nacionalinės kultūros, nacionalinės tradicijos negali būti amžinos," — aiškina **Komunistas** (1962. Nr. 10, p. 64). Pasak žurnalo, sovietinėmis sąlygomis visos nacionalinės kultūros susilies į vieningą internacionalinę kultūrą." **Todėl lietuvių kultūra turi orientuotis ne į tautinę "kultūros specifiką", bet į "sovietinę bendražmogišką kultūrą."** "Tie, kurie, laikydami save patriotais, nacionalinių tradicijų saugotojais, orientuojasi į praeitį,... tie stumia savo naciją iš magistralinio sovietinių nacijų kelio į šunkelius." Todėl visi kūrybiniai ieškojimai turi eiti tik "pagal komunistinį kompasą." Visiems "reikia skubėti perorientuoti savo nusistatymą komunistinės rytdienos kryptimi", atseit, ko veikiau atsižadėti tautinių tradicijų. Kaip ir dera laukti, **į "bendražmogišką kultūrą" pirmasis padarė šuolį rašytojų pirmininkas poetas E. Mieželaitis.** Pats gerai rusiškai nemokėdamas, savo poezijos rankraščius davė išverst rusiškai ir tą vertimą išleido anksčiau, negu originalą. Nors Rusijos leidyklos neparodė noro tam vertiniui išleist ir todėl "teko rusų kalba leidinį išleisti respublikoje," bet tai kaip tik atitiko Kremliaus kultūrinę politiką okup. Lietuvoj, kad **patys lietuviai savo literatūrą sau leistų rusiškais vertiniais.** Už tokį "proletarinio internacionalizmo" indėlį tautų draugystei" Kremlius lietuviui poetui atsilygino Lenino premija. Vis dėlto būdinga, kad "knygų prekybos tinklas kitose respublikose sutiko išplatinti vos 2000 egz," todėl ir vertinio tiražas apsiribojo tik 7000 egz. **(Pergalė,** 1962, Nr. 4, p. 131; **Komunistas,** 1962, Nr. 3, p. 79; **Tiesa,** 1962. 4. 22.).

Literatūra

Lietuviui kalbant apie lietuvių literatūrą nedera sakyti "mūsų literatūra," nes tai atspindi "siaurą galvojimo mąstelį." "Mūsų literatūra" — reiškia tik visos Sov. S-gos literatūrą **(Komunistas,** 1962, Nr. 10, p. 67). Populiarią literatūrinio novatoriškumo bei ieškojimų problemą literatūros politrukai taip sprendžia:

"Ieškojimų platformos bazę, šaltinį sudaro partijos XX ir XXII suvažiavimų nutarimai, naujoji partijos Programa. Tai yra pagrindinės gairės." "Orientuojama į naująją partijos Programą, ieškojimų plaforma tuo pačiu orientuojama į komunizmo idealų poetizavimą ir propagandą." Anot poeto Mieželaičio, "naujosios partijos programos žodžiai panašūs į poemą, į mūsų dienų giesmių giesmę" **(Literatūra ir Menas,** 1962. 2. 10. ir 8. 11.).

Tematikos atžvilgiu pažymėtinas pabrėžimas, kad "**Lietuvos rašytojai tebelieka didžiai skolingi... stambesnių kūrinių... apie karą ir karius,"**

nes ši tema "yra drauge internacionalinė," atseit, prorusiška. Ryšium su partaruoju metu keliamom ar atnaujinamom bylom buv. partizanams, okup. Lietuvos saugumo policijos viršininkas rašytojų pasitarime ragino "meniškai atvaizduoti šį aštrios klasių kovos laikotarpį," t.y. suniekinti Lietuvos laisvės kovotojus ir pašlovinti NKVD (**Tiesa,** 1962.6. 13; 7. 14.). Kitas priminimas rašytojams **"rimtai sutelkti jėgas antireliginei literatūrai."** Tam reikalui rašytojų partinė organizacija net specialų susirinkimą buvo sukvietusi (**Tiesa,** 1962. 7. 5; **Literatūra ir Menas,** 1962. 9. 8.).

Maironio 100 metų gimimo sukaktis didesniuose miestuose atžymėta viešais minėjimais ir daugelyje mokyklų — specialiais mokinių minėjimais. Ir pats K. Korsakas pripažino, kad "žmonės gerai supranta Maironio atliktą reikšmingą vaidmenį lietuvių tautos istorinėje raidoje" (**Literatūra ir Menas,** 1962. 11. 24; **Pergalė,** 1962, Nr. 12, p. 170).

Per 1945-61 metus okup. Lietuvoj išleista 1614 literatūros vertinių 18 mil. tiražu.

Dailė

1962. 2. 9/10 įvyko Liet. Dailininkų Sąjungos 4-tas suvažiavimas. Pirm. dail. J. Kuzminskas pagyrė grafikos ir skulptūros laimėjimus ir "tematines drobes," į kurias "įžengė mūsų dienų herojus — sovietinis žmogus," bet sykiu kvietė **"kovoti su nacionalinio ribotumo ir užsisklendimo tendencijomis" ir "sustiprinti idėjinį auklėjimą" dailės institute, nes "jaunųjų dailininkų tarpe kartais dar pasitaiko idėjinio nesubrendimo" ir "net nesveiko požiūrio į meninę kūrybą."** Kauno dailininkų atstovas suv-me pasisakė prieš dailininkus, "kurie stengiasi užsidaryti," atseit, nepriima partijos direktyvų. Suvažiavime dalyvavo būrys Sov. Sąjungos dailininkų valdybos sekretorių ir atstovų. Būdinga buvo suv-me dail. pirmininko pastaba, kad liet. dailininkai jautė Sov. S-gos dailininkų valdybos "rūpinimąsi mūsų reikalais" ir kad susilaukdavo "patarimų." Liet. Dail. S-ga nėra savarankiška organizacija, o tik Sov. S-gos dailininkų organizacijos skyrius (**Literatūra ir Menas,** 1962. 2. 10, **Tiesa,** 1962. 2. 10).

1962 dailės institutą baigė 26, daugiausia grafikai. Apskritai, **jaunieji menininkai stengiasi neatitrūkti nuo Vakarų meno raidos.** Kaip jauna meno kritikė pastebi, jie vaizduoja savo santykius su išoriniu pasauliu "savo asmeninių išgyvenimų aspektu" (**Literatūra ir Menas,** 1962, 7. 21). Bet kadangi bet kuris subjektyvizmas mene implikuoja kūrybos laisvę, ogi okup. Lietuvoj tėra laisvė kovot už komunizmą pagal partijos direktyvas, tai jaunieji dailininkai neturi partijos pasitikėjimo ir buvęs okup. Lietuvos NKVD viršininkas A. Guzevičius ne be pagrindo juos bara:

> **Jei jūs galite, tai nerkitės iš savo kailio, šokite per savo šešėlį, gyvenkite savo aristokratiškame abstrakcijų šešėlių pasaulyje, dūsaudami, esą 'atsilikusi' liaudis jūsų nesupranta... Nemėginkite įkalbėti, kad formalizmas ir net abstraktizmas yra pagrindinis socialistinio meno kelias (Literatūra ir Menas,** 1962. 12. 29).

Muzika

Vasario 12, 1962, įvyko kompozitorių sąjungos suvažiavimas, dalyvaujant Leningrado, Maskvos mu-

zikams ir Sov. S-gos kompozitorių s-gos pirmininkui. Okup. Liet. komp. s-ga tėra skyrius Sov. S-gos kompozitorių s-gos. "Kultūros ministras" suvažiavime reikalavo daugiau dėmesio "proletariniam internacionalizmui," o sąjungos sekretorius komp. E. Balsys priekaištavo, kad **'dar nepakankamai respublikoje propaguojama sovietinė daina.'** Jis taip pat griežtai atsiribojo, kad "su Vakarų buržuazinės estetikos pagimdytomis 'madingomis' srovėmis mums nepakeliui" **(Literatūra ir Menas,** 1962. 2. 17; **Tiesa,** 1962, 2. 14). Prieš suvažiavimą 4 dienas trukusią muzikinę programą **Literatūra ir Menas** (1962.2.10) taip vertino:

> Aistringas protestas prieš fašistinių grobikų padarytus žmonijai nusikaltimus, kova už taiką, sovietinio jaunimo žygdarbiai, liaudies išsivaduojamasis judėjimas Afrikoje — štai tas turinys, kurį atkūrė muzikos garsais lietuvių kompozitoriai.

Sąjungos sekretorius tačiau pastebi ,kad programoj buvo instrumentiniai kūriniai, kuriuose "žymiai sunkiau liaudiškumas suvokiamas," kaip pvz. vokaliniuos. Dėl pačių kūrinių vertės nuomonės skirtingos. Komp. J. Juzeliūnas pažymėtinais kūriniais mini V. Klovos **Pilėnų** operą, A. Indros **Audronės** baletą, V. Paltanavičiaus **Palangos Juzę,** V. Laurušo **Audronašą.** O s-gos sekretorius E. Balsys suvažiavime aukštino V. Klovos **Dukters** operą, B. Gorbulskio **Meilės ir Skardos** operetę, V. Laurušio **Motiną,** Gaižausko kantatą **Ant Drūkštės Ežero.** Pastarieji veikalai su aiškiu partiniu pamušalu **(Tiesa,** 1962. 2. 11 ir 13). Faktiškai atrodo, kad J. Juzeliūno **Pasakalija** apie asmenybės kulto laikotarpį bus reikšmingiausias 1962 Lietuvos muzikinis veikalas. **Literatūros ir Meno** kritikas rašo (1962. 12. 15), kad **Pasakalija atkuria** skausmo ir siaubo jausmą ir kad ji "užims reikšmingą vietą ne tik autoriaus kūryboje, bet ir visoje paskutinių metų lietuvių tarybinėje muzikoje."

1962 Vilniaus konservatoriją baigė 64 asmens, tarp jų 18 neakivaizdininkų.

Teatras ir kinas

Okup. Lietuvos 7 dramos teatruos ir 2 muzikiniuos 1962/3 sezono metu numatyta pastatyti 26 nauji veikalai: 20 dramų, 5 operos ir 1 baletas. Lietuvių autorių 9, rusų 8, satelitinių kraštų — 4, amerikiečių 1 ir 4 klasikinės operos **(Pergalė,** 1962 Nr. 10, p. 177). **Literatūra ir Menas** (1962. 9. 22) skundžiasi, kad nepasirodo lietuvių veikalų, kurių pastatymas "būtų tikrai stambus įvykis." Ir rašytojų valdyba nepatenkinta, kad "teatro repertuare originalioji draamturgija teužima labai nežymią vietą" **(Tiesa,** 1962.2.7). Būdinga, kad lietuvių pjesės dažnai suklumpa arba generalinėj repeticijoj, arba pirmam spektakly. Pvz. **"Sibiro Batalijonas" rampos neišvydo dėl to, kad veikale nacionalistas karininkas nesileido perkalbamas savo mylimos mergaitės komunistės, kuri dėl to iš desperacijos puola prieš mylimąjį ant kelių. Pjesės cenzorius pastebi: "Vadinasi, vardan meilės... galima leisti tokią mizanscenąą, kurioje išryškėja moralinis komunistės pralaimėjimas!"** (**Literatūra ir Menas,** 1961 Nr. 51). "Rožės ir Laimė" krito po pirmo spektaklio. Ir kaipgi nekris! Partizanas A. Girčys, slapta parėjęs namo, nušauja žmonos meilužį. Cenzorius pastebi: "Išeina, kad Adomas Girčys... moraliniu požiūriu

yra patraukliausias." Argi tai galima sovietiniame teatre?! NIET.

Nelabai sekasi ir lietuviškam filmui. Tiesa, negirdėt Kremliaus priekaištų antireliginiam filmui **Kryžiaus šešėlyje.** Tačiau Maskvos ir Vilniaus nuomonės išsiskyrė dėl filmo **Svetimi,** vaizduojančio nacionalisto ūkininko tėvo ir komunistės jo dukters išsiskyrimą. **Tiesa** (1962. 2. 10), **Tarybinis Mokytojas** (1962. 2. 25), **Literatūra ir Menas** (1962. 2. 24), labai aukštai pastatė **Svetimus,** kuriuose laimi komunistinė moralė. Maskva tačiau pasigedo filme kolektyvo vaidmens ir socialinės aplinkos poveikio. "Kinematografijos darbuotojų sąjungos organizaciniam biurui" "nerimą kelia tai, kad autoriai savo herojais beveik išimtinai pasirenka senosios kartos, senų pažiūrų atstovus," **(Literatūra ir Menas,** 1962. 4. 14).

Atakos prieš liaudies ansamblius

1962 Lietuvoj veikė 33 liaudies ansambliai: 10 chorų su liaudies instrumentais; 15 kaimo kapelų su liaudies instrumentais, 6 kanklininkų ansambliai ir 2 birbynių. Lygiagrečiai liaudies ansamblių veikia saviveiklininkų ansambliai: pučiamųjų orkestrų apie 400, kaimo kapelų su moderniais instrumentais apie 1000.

Tačiau tenykštėj spaudoj pasirodė eilė straipsnių, reikalaujančių **reformuoti liaudies ansamblius, kaip per daug reprezentuojančius buržuazinę praeitį, ir "priartinti juos prie mūsų dienų liaudies dvasios ir siekių."** Vietoj archyvinių liaudies dainų turinčios ateiti sovietinės dainos. Vietoj **Kepurinės — Traktorininko šokis.** Vietoj baudžiavos laikų muzikos instrumentų — kanklių, birbynių, skudučių — turi ateiti smuikas ir simfoninis orchestras. Vietoj liaudies drabužių — darbo kombinzonai, nes ilgi sijonai įgriso. **Liaudies ansambliai esą vaizduoja praeities sielvartą ir skurdą ir sovietinio žmogaus nepatenkina.** Konservatorija turėtų apriboti liaudies muzikos studentų kontingentą. Pagaliau vienas partietis savo argumentus prieš liaudies ansamblius baigia apeliacija į partiją: "Kova už teisingą muzikinio gyvenimo vystymosi kryptį... yra mūsų — ideologinio fronto darbuotojų — bendras ir svarbus reikalas" **(Literatūra ir Menas,** 1962. 9. 15; 10. 6, 20, 27; 11. 17). Buvo skelbti ir priešingi pasisakymai. Bet jau pati diskusija yra simptominga.

VI. RELIGIJA IR BAŽNYČIA

Antireliginė kova

"Kova prieš religinę ideologiją būtina sustiprinti" — tokia buvo **Komunisto** redakcijos 1962. balandžio m. suorganizuoto ateizmo klausimais pasitarimo vedamoji mintis. Pasitarimas pageidavo daugiau ateistinės literatūros, skatino veikiau išleisti "mokslinio ateizmo pagrindų" vadovėlį ir "naujų tarybinių tradicijų ugdymą". Pasitarimas papeikė gydytojus, kad "silpnai dalyvauja ateizmo propagandoje" ir pabrėžė reikalą "ruošti žemesnę kovingų ateistų grandį," atseit, ateizmo propagandistus įmonėse, kolchozuose, mokyklose. Aukštųjų mokyklų ateizmo kursą pasitarimas pasiūlė papildyti "seminariniais užsiėmimais" **(Komunistas,** 1962 Nr. 4, p. 61).

"Mano kelias į ateizmą" — toks skyrius pasirodė **Tiesoje.** Tai darbininkų, tarnautojų, kolchozninkų "išpažintys", kodėl nebetiki į Dievą.

"Štai 1957 m. spalio 4 d. pirmasis dirbtinis palydovas... Šis įvykis privertė mane galutinai apsispręsti" (**Tiesa,** 1962. 1. 27). Panašūs ir kiti pasisakymai. Vienas metęs tikėti, nes klebonas už tėvo laidotuves brangiai paėmęs. Kitas ateizmą pasirinkęs, nes vyskupas jo skundo neišklausęs. Trečią draugas išvedęs iš "tikėjimo tamsybių." Dar kitas "tiesą" suradęs ateistinėse knygose (**Tiesa,** 1962. 5. 13, 22, 29; 6. 3 ir 14).

Vadinamų profsąjungų taryba ir **Tiesa** paskelbė konkursą vienaveiksmei ateistinei pjesei parašyti ir paskyrė 6 premijas; 1 — 500 rb., 2 po 300, 3 po 200 rublių (**Pergalė,** 1962, Nr. 12, p. 176).

1962 pradžioj pasirodė ateistinis filmas **Kryžiaus šešėlyje.** Figūruoja Adenaueris, popiežius Jonas XXIII, Wallstreetas etc. Filmas prasideda "bažnyčios skliautais ir besimeldžiančia minia," o baigiasi diktoriaus šūkiu "Atsistokite ir palikite tas šalčiu dvelkiančias sienas" (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 2. 9).

Dažna antireliginės kovos priemonė — "meninė agitbrigada." "Trumpais sceniniais vaizdeliais, šmaikščiais kupletais, čia pat scenoje gimstančiais piešiniais,.... poetų eilėraščiais agitbrigados nariai nuplėšia reakcinės dvasininkijos kaukę" (**Tiesa,** 1962. 4. 28).

1962 m. pabaigoje Kauno istorinis muziejus surengė antireliginę parodą šūkių "Tiesa apie religiją" su skyriais: reakcingos religinės sektos, Dievo tarnų moralė, naujos tradicijos,, komunistinė moralė, kosmo nugalėjimas, šviesa nugali (**Pergalė,** 1962, Nr. 12, p. 176).

"Ministrų Tarybos" nutarimu, **Vilniuje Šv. Kazimiero bažnyčioje įsteigtas ateistinis muziejus, kurio direktorium paskirtas ekskunigas S. Markonis.** Tai pirmas toks muziejus Baltijos "respublikose". Jis "organizuos kilnojamas ateizmo parodas, padės vietose organizuoti ateistų namus, etc. Rajonų centruose organizuojami "ateistų kambariai", atseit, maži ateizmo muziejėliai, kuriuose telkiama vietinė antireliginės propagandos medžiaga. Pvz. Raseinių "ateistinis kambarys" turi 4 skyrius: Šiluva, domininkonai Raseiniuose, tikrasis bažnyčios veidas, religijos absurdiškumas (**Tiesa,** 1962. 2. 8 ir 4. 15; **Komjaunimo Tiesa,** 1962. 1. 9.).

Ateistinis "krikštas", sutvirtinimas", jungtuvės ir laidotuvės

Ateistinis "krikštas" vadinasi vardynos. Vardynų apeigos vyksta apylinkės vykdomojo komiteto raštinėje. Atgabenamas naujagimis, ir vykd. komiteto pirmininkas išdrožia tėvams "pamokslą", kad jį išaugintų geru komunistu. Ta proga naujagimiui prisegamas raudonas kaspinas, ir tėvams įteikiama kokia dovanėlė, matyt, kad kitus vardynų apeigoms patrauktų.

Ateistinis "sutvirtinimas" vyksta įteikiant pasą. Nuo 16 metų amžiaus kiekvienas gyventojas turi turėti sovietinį pasą. Pirmasis pasas įteikiamas 16 metų jaunimui sukvietus grupę paso gavėjų, dalyvaujant partijos ir valdžios dignitoriams, kurie pasą gaunančius prigraudina būti gerais komunistais ir sovietiniais patriotais.

Ateistinės jungtuvės organizuojamos paprastai kas antras sekmadienis rajono centre, kur yra civilinių jungtuvių biuras. Jaunavedžių poros paprastai renkasi į rajono "kul-

tūros namus". Ten pasirašo jungtuvių aktą, partijos ar administracijos pareigūnas pasveikina, įteikia gėlių, orkestras groja maršą ir jaunavedžiai išeidami perkerpa kaspiną kaip įžengimo į naują gyvenimo simbolį.

Ateistinės laidotuvės vietoj religinių insignijų vartoja partijos vėliavas ir vietoj religinių apeigų partijos administracijos pareigūnas sako "pamokslą" apie mirusįjį (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 4. 8; **Valstiečių Laikraštis,** 1962. 6. 1.). Vis dėlto neretas atsitikimas, kad ir patys partiečiai pasirenka religines apeigas, nors tai ir sukelia audrą ateistinio pasipiktinimo (**Tiesa,** 1962. 4. 11).

Iš antros pusės labai "sustiprintas ateistinis budrumas" vaikų katechizacijai.

> Vytautas Volodka... pasitaręs su vietos klebonu ir davatkų aktyvu ėmė ir organizavo Karmėlavoje "šventąją mokyklą". Mokė jis... vaikus biblijos legendų ir šventos trejybės paslapčių, pasakojo apie šventųjų gyvenimus... Tik vadovaujančioms rajono organizacijoms tarus savo žodį, V. Valodka buvo priverstas nutraukti savo ganytojišką veiklą. (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 11. 29).

Tokių nutraukimų nereti atvejai (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 6. 3, 24 ir 28). Ką praktiškai katechizacijos "nutraukimas" reiškia, rodo Telšių rajono "liaudies teismo" sprendimas, kuriuo "Ireną Micpovilaitę už religinį jaunimo luošinimą **nubaudė 4 metus kalėjimo"** (Mono pabraukta. Aut.) (**Komjaunimo Tiesa,** 1962. 8. 14).

Kokios įtampos antireliginė kova yra pasiekusi, galima nujausti iš fakto, kad "Vilniaus Švietimo Skyrius iškėlė Spalio rajono liaudies teisme bylą atimti Bluzmanams tėvystės teises, nes motina kaip adventistė švenčia šeštadienį, o tėvas neryžtingas kovot su motina" (**Tarybinis Mokytojas,** 1962. 9. 13).. Abu tėvai yra medicinos gydytojai. Tėvas be to yra Vilniaus universiteto dėstytojas. Pagal **Tiesą** (1962. 9. 27) tai yra tik "idėjinio poveikio priemonės".

* * *

O tie vyrai, kurie savo kūnu ir krauju užstoja, kiek galėdami savuosius? Ar kas supras, ką reiškia partizanai? Šitos žiaurios ir didvyriškiausios kovos niekas nefilmuoja, niekas už tai negiria, neatlygina ir, kai kovotojas krenta, jis jau neatsikelia. Tiktai iš čia matyti, kokia nesuprasta, beviltiška jų kova. Ir matyt, kokią begalinę paramą ir jėgą kasdien pararanda tas laisvasis pasaulis, kuriam vistiek vienąkart prireiks anų, už tos geelžinės uždangos, bet ar juos kas beras?

J. Grišmanauskas,
"Tolimieji kravdratai"

*

Kas čia tarp priešpiečio snauduliu ošiančių šventoriaus klevų švaistosi... Tai kun. V. Bobinas... Lenkų teismai jį keliolika metų valkiojo. Grįžta po teismo, taria senai senutei šeimininkei: "Ir čia, ir čia Lietuva"... 1941 m. ieškojo NKVD. Nepagavo. Bet iš ryto, ankstaus ryto, lyg iš po žemės išlindo ir mišias atlaikė. Vėl girion pasitraukė. Grįžo jau su partizanais. Partizanai vėliavą kėlė, o jis mišias laikė...

J. Cicėnas "Vilnius tarp audrų".

Psichologinis karas

Kremliaus rusinimo tikslais vykdomas ūkinis visuomenės pertvarkymų planas liečia gyvybinį visų nerusiškų tautų išlikimo klausimą — būti ar nebūti.

Julius Vidzgirîs

Norint geriau pažinti ir suprasti dabartinę Lietuvos padėtį, negalima išleisti iš akių tų pakitimų, kurie įvyko ir toliau vykdomi visuomenės ūkio struktūroje. Nepriskiriant šiems reiškiniams tokios išimtinės ir lemiamos reikšmės, kokią jiems pripažįsta pvz. ekonominio determinizmo šalininkai, tenka juos atidžiai stebėti jau vien dėl to, kad čia sutelktas ypatingasi okupacinio režimo dėmesys.

Oficiali sovietinė ideologija gamybos jėgas ir santykius laiko tiesiog visuomenės gyvenimo pamatu. Siekiant jį griežtai pertvarkyti perversmo būdu, nuosekliai panaudojamos visos priemonės. Nuo pirmos dienos įsigalėjimo valdžioje komunistai, paėmę iniciatyvą į rankas, jos nepaleidžia, tačiau jiems tenka susidurti su nepaprastai stipriu pasipriešinimu. Kodėl? Priešinasi ne tik suinteresuotieji senosios santvarkos gynėjai ir konservatyviosios jėgos. Tai, kas šiam visuomeniniam konfliktui priduoda ypatingai gilų dramatinį bruožą, yra **plačiųjų masių pasipriešinimas, įkvėptas ir tiesiogiai ar netiesiogiai vadovaujamas pačių pažangiausių krašto jėgų.** O tai dėl dviejų priežasčių.

Visuomenės perversmo, arba socialinės revoliucijos, mintis aplamai yra gana abejotina, mažų mažiausia ginčytina. Galima sutikti, jog ypatingais istoriniais atvejais perversmo būtinybė pribręsta, kai, pvz, atgyvenusią ir neteisingą visuomenės santvarką atkakliai gina nenuolaidi ir reakcinga valdančioji klasė. Šiaip jau artimesnis yra visuomeninių reformų kelias, už kurį tarp kitko ryžtingai pasisako ir visi demokratiniai socializmo sąjūdžiai.

Tačiau visuomeninis perversmas, jeigu jis tikrai būtų vykdomas visuomeninio teisingumo vardan, niekada nesukeltų tokio pasipriešinimo, tokio nesutaikomo priešiškumo, su kuriuo susiduria komunistinio plano vykdytojai sovietų pavergtuose kraš-

tuose. Dvi aplinkybės vis iš naujo žadina šitą pasipriešinimą, būtent, **partijos diktatūra** ir **rusinimas.** Visuomenės ūkio pamatai pertvarkomi tik tuo tikslu, kad būtų užtikrintas tolesnis partijos kaip "naujosios klasės" ir vyraujančios rusų tautybės viešpatavimas. Savaime suprantama, jog tokios hegemonijos užmačių neįmanoma suderinti su jokiu visuomeninio teisingumo idealu.

Iš čia kyla gilus konfliktas: vienoje pusėje — kompartijos režimas, palaikomas SSSR karinės jėgos, antroje — tautinio ir demokratinio pasipriešinimo sąjūdis, remiamas plačiųjų masių ir visų tų, kuriems rūpi savosios tautos ateitis ir visuomeninio teisingumo idealą atitinkanti pažanga. Tuo būdu **visuomenės ūkio sritis tapo didžiuoju kovos lauku.** Sovietinių ideologų akimis, tai lemiamų grumtynių laukas. Jeigu tikrovėje ir ne visai taip, tai kiekvienu atveju faktinė visuomenės ūkio būklė ir visi su ja susiję reiškiniai tiesiog atspindi šioje kovoje dalyvaujančiųjų jėgų santykius.

Iki šiol bolševikų kovos taktika tarp kitko buvo neskelbti visuomenės ūkio duomenų ir juos slėpti kaip tikras karo paslaptis. Nutylėjimu buvo siekiama sumažinti priešininkų budrumą, o dėmesiui nukreipti ir pasipriešinimo jėgoms suskaldyti išvystytas aršus puolimas ideologiniame fronte. Pavergtoje Lietuvoje toksai ideologinis **"Ablenkungsmanoever"** visą laiką buvo vykdomas šūkiais kovoti su "buržuaziniu nacionalizmu" ir ypač religija.

Nors ideologinio fronto kova taip pat vedama nuožmiai ir pareikalauja skaudžių aukų, tačiau tikrovėje jai neteikiama tiek reikšmės, kaip tai kovai, kuri vyksta marksistiniu požiūriu pagrindiniame kovos lauke — visuomenės ūkio struktūroje. Visa kita tėra juk tik lydimosios apraiškos, o taktikos požiūriu — naudinga dūmų uždanga.

Pastaraisiais metais sutinkamai su Chruščiovo vadovaujama linija ir pavergtoje Lietuvoje pastebėta kai kurių režimo **taktikos** pakitimų. Tiesa, kova su tautiškumu ir religija nesusilpnėjo. Priešingai, ideologinė kova buvo stiprinama. Nuo diversijos, taigi, neatsisakoma. Tačiau nauja yra tai, jog nuo kai kurių ūkio gyvenimo faktų nesivaržoma nutraukti ligšiolinį "paslapties" šydą. Nebijoma vietoj bevardžių nuošimčių operuoti absoliučiais skaičiais. Kaip grybai, pradėjo augti knygos ir studijiniai straipsniai, daugiausia Mokslų Akademijos instituto paunksmėje. Ne vien tuščiais žodžiais, bet skaičiais, diagramomis ir lentelėmis stengiamasi išpūsti visus "socialistinius laimėjimus".

Kas gi tai? Ar tai jau ženklas, kad bolševikai tapo tikri savo pergale? Taip kartais nukalba vienas išgarsintųjų vakarietiškųjų "sovietologų". Tikrovėje — anaiptol! Kovos laimė dar visai nenuspręsta. O kaipgi ji būtų nuspręsta, jei kova vyksta toliau su nauju įkarščiu, nes dabar ji jau užvirė pačios partijos viduje. Sustiprinti rusinimo kėslai pažadino net karjeristų ir prisiplakėlių partiečių tautinius jausmus. Ne kas kita kaip pati režimo oficialioji ideologija įsisąmonino ir įtikino partijos prieauglį tautinėse respublikose, jog **Kremliaus rusinimo tikslais vykdomas ūkinių visuomenės pertvarkymų planas paliečia gyvybinį visų nerusiškųjų tautų išlikimo klausimą — būti ar nebūti.**

Naujoji taktika — tai tik Kremliaus psichologinio karo priemonė. Nusižiūrėjus į Vakarus, įsitikinta to-

kios priemonės naudingumu, ir ji čia naudojama su didesniu nuoseklumu, negu pačių psichologinio karo autorių. Neįstengiant fiziškai palaužti priešo, taikoma į jo kovos dvasią. Štai, žiūrėkit, kas mūsų jau atsiekto! Pasiduokit! Patys matote, jog neverta priešintis!..

Ir tikrai: psichologinio karo priemonių nereikia niekinti, jos turi savo reikšmę. Truputis statistikos, truputis pataikavimo tautiniams jausmams, ir jau galima pilna gerkle šaukti: žiū, neturėjote pramonės, o dabar štai kokią bolševikai jums įrengė, ir ne tokią dar įrengs!.. Žinia, tokio pobūdžio propaganda pirmoj eilėj skiriama "eksportui" į užsienį. Pavergtojo krašto viduje ji nedaug padeda: kiekvienas savo akimis mato gražių žodžių ir skaudžios tikrovės kontrastą. Kas kita su užsieniu ar emigracija. O juk bolševikams ne tas pat, ar šios pašalinės jėgos jiems liks priešingos ar neutralizuotos. **"Divide et impera"** — senas imperialistų dėsnis ir ne bolševikų išrastas, tačiau jie jo skrupulingai laikosi.

Įvilkti propagandą į kitą, kiek galint patrauklesnį, drabužį — toks pagrindinis visos tos naujai pasirodžiusios, mokslinių aparatu išpuoštos, literatūros uždavinys.

Ofenzyva užplanuota ir vykdoma, kaip sovietams įprasta, masiškai. Laisvėje gyvenantieji, jeigu jie nenori likti abejingi pavergtoje tėvynėje vykstančiai pasipriešinimo kovai, negali viso to akivaizdoje stovėti sukryžiuotomis rankomis. **Netiesa, jog emigracija nieko čia nereiškia ir nieko negali.** Tai net ne tinginių išsikalbėjimas, bet tiesiog tos pačios priešo propagandos pašnibždėtas ir jai palankių vakarietiškųjų sluoksnių uoliai kartojamas įtaigojimas.

Lazda turi du galu — primena mūsų liaudies išmintis. Priešas gali girtis, kol mes tylime. Nekliudomas gali ta lazda švaistytis. Tačiau reikia tik sugriebti už jos antrojo galo. Tie patys duomenys gali prabilti visai priešinga kalba. Kaip jau minėta, visas visuomeninio ūkio laukas yra tapęs žūtbūtinės kovos aikšte. Visa, kas čia pasiekta, yra ne tik bolševikinių pavergėjų, bet ir **atkaklaus tautinio pasipriešinimo laimėjimai.** Tereikia juos tik nurodyti, į juos nukreipti stiprią prožektorių šviesą — laisvą kūrybos žodį ir spaudą.

Tas darbas, bent pradžioje, nėra lengvas. Reikia tinkamai pasirengusių žmonių, kruopštaus ir atidaus stebėjimo, atitinkamos visuomeninės paramos. Perspektyvos visais požiūriais palankios. Niekada Lietuva dar neturėjo tokių gausių Vakaruose išlavintų intelektualinių jėgų, kaip šiuo metu. Stebėtojų ir tyrinėtojų ne stoka, nebent organizacijos ir plano, pavienių pastangų sutelkimo ir suderinimo. Negalima skųstis nė išeivijos visuomenės dosnumu ar patriotizmu: ji remia dailiojo žodžio kūrėjus, parems ir savo mokslininkus — tyrinėtojus. **Dabarties lietuviškajam visuomenės tyrimo institutui steigti laikas pribrendo.**

Neabejotinai tai būtų labai veiksminga priemonė išeivijai prisidėti prie tos kovos, kuri vedama pavergtoje tėvynėje. Būtų išvengtas ne vienas meškos patarnavimas.

Kai šiandien lietuvių tauta yra atsidūrusi didesniame pavojuje negu spaudos draudimo laikais, laisviesiems lietuviams: kunigams, gydytojams, inžinieriams bei technikams tenka pareiga išvystyti tokį patį principinį idealizmą, kokį jų pirmatakai yra parodę caristinės priespaudos metais.

Dr. Jonas Grinius

Nuolatinis pančių traukymas

KOMUNISTINĖJ SISTEMOJ GYVENANČIŲ KŪRĖJŲ PASTANGOS IŠSIVERŽTI

Leonas Galinis

Kaip ir visi darbai Sovietų Sąjungoje, taip ir kūrybinis gairių nustatymas vyksta pagal vadinamą planą. Kiek tie planai turi pasisekimo, dažnai matyti iš nuolatinių papeikimų komunistinėj spaudoj, tačiau mums įdomiausia, kad pagal planą nutarta prispausti ir Sovietų Sąjungoj gyvenančius arba sovietų pavergtų tautų rašytojus. Pirmiausia rašytojus puolė Chruščiovas, ypač dailininkus, išplūsdamas abstraktizmą, po to gi visus menininkus sušaukęs 1963 m. kovo 7 d. pakalbėjo vienas kompartijos sekretirių — Iljičiovas. Jo kalba išreiškia tikruosius komunizmo nusistatymus literatūros ir meno atžvilgiu. Tas kaip tik patvirtina seną mūsų teigimą, kad diktatūrai nesvarbu menas, o svarbu, kad jis tarnautų žmogaus išnaudojimui. Savo kalbos pradžioje Iljičiovas tai akcentuoja šiais žodžiais: "Mes gyvename ir dirbame liaudžiai". Gi toliau Iljičiovas cituoja įvairius pasisakymus prieš individualistinį, abstraktinį meną ir toliau teigia: "Žinomi ir gerbiami tarybinės literatūros veikėjai pamatė, kad partijos kova su svetimomis tendencijomis meninėje kūryboje išreiškia milijonų tarybinių žmonių reikalavimus. Jie labai susirūpinę kalbėjo apie formalizmo faktus, buržuazinės literatūros "madų" pamėgdžiojimą kai kurių tarybinių rašytojų ir poetų kūryboje. Vienas iš mūsų žymiausių rašytojų K. Fedinas labai teisingai pasakė, kad partija tarsi iščelia aikštėn mūsų priešą".

Nepaisant tų tariamų kompartijos meno užtarėjų, Iljičiovas drįsta pasakyti, kad yra ir kita grupė, kuri net ir pasmerkta nenori pasiduoti ir nebijodama kompartijos botago gin̆čijasi ir kovoja už tikrąjį meną. Apie šiuos Iljičiovas sako: "Tačiau pasigirsta ir kitų balsų. Pavyzdžiui, būkštaujama, kad tik, girdi, formalizmo ir abstraktizmo kritika neatvestų į kūrybinį sustingimą, novatoriškų ieškojimų slopinimą mene, natūralizmo, fotografavimo pateisinimą ir t. t." Toliau Iljičiovas sako, kad dėl to nereikia daug būkštauti, nes partija žino, ką daro, ir ji stovi sargyboje, bet kodėl reikėjo Chruščiovo, o vėliau Iljičiovo botagų menininkams, paaiški iš daugelio straipsnių ne tik sovietų, bet ir lietuvių komunistų prižiūrimuose laikraščiuose ar net ir knygose.

Pažanga ir kritika

Vadinamam novatoriškumui pasiekti visi pradėjo bandyti išsiveržti iš partijos varžtų ir nustojo rašyti apie melžėjas ir komunistinio kolcho-

zo laimėjimus. Rašytojai, pakartotinai paniekinus Staliną, pradėjo manyti, kad ateina dar laisvesnis žingsnis ir štai dar 1962 m. rugpiūčio 25 d. Literatūroj ir Mene Grigoraitis šitaip rašo: "Asmens kulto laikotarpis su visais savo recidyvais — lakavimu, "lazdos" kritika, dogmatizmu, kūrybinių eilių skaldymu ir priešpastatymu — nesugrąžinama praeitis. Šiandien kūrybinė atmosfera kaip reta sveika ir giedra. Tad kam — sąmoningai ar nesąmoningai — kartoti praeities klaidas, pasigaunant "neklaidingąjį toną", dogmatizuoti tai, kas visa savo esybe turi būti kaip tiktai mažiausiai suvedama į kokius nors išankstinius rėmus? Mūsų literatūroje nuveikta daug, nemaža daroma dabar, dar didesni uždaviniai mūsų laukia ateityje. Laukia ir nauji, dar neišplėšti tematiniai dirvonai, ir nauji, įvairūs meniniai sprendimai, ir patys įvairiausi kūrybiniai ieškojimai. O tai, kas jau šiandien nuveikta, taip pat ne be širdies karščio ir neramios, iečkančios minties. Tai privalo įžvelgti ir mūsų kritika."

Deja, įžvelgė partijos kritika ir naujumų ieškotojus ir visus privertė prisipažinti kaltais. To neišvengė nei pats Lenino premijos laureatas Mieželaitis, žinoma, taip pat ir kiti sovietinės sistemos pavergti rašytojai, net ir toks garsus Erenburgas. Be abejo, ne tik laikraščiuose buvo pradėta bandyti dirva meno išlaisvinimo lauke, bet net ir pačioje kūryboje buvo jau užsimenama apie kūrybinę laisvę ir kovojame prieš socialistinį realizmą, kas nieko daugiau nereiškia, kaip besąlyginę tarnybą kompartijai, o tai reiškia talką žmogaus išnaudojimui, jo pajungimui kompartijai. Kad yra žmonių, kurie tiki, jog tikrajam menui būtina kūrybinė laisvė, matyti iš Justino Marcinkevičiaus romano Pušis, kuri juokėsi. Ten vienas veikėjas, žiūrėdamas į realistinį paveikslą, kuriame nupieštas žmogus ir dirva, pasityčiojimai įrašo į parodos svečių knygą, jog esą tai labai gražu "tik ant žmogaus veido trūksta spuogų, o ant dirvos mėšlo krūvelių". Į mėšlyną šitą teplionę.

Buržuazinės spaudos puslapiuos

Ir daugiau iš tos knygos matyti, kad pavergtoje Lietuvoje yra jaunųjų žmonių grupė, kuri kovoja už tikrąjį, nepriklausomą meną. Visi tokie straipsniai ir tokio žanro literatūros kūriniai sukėlė Sov. Sąjungos kompartijoj didelį rūpestį, ir tai iššaukė Chruščiovo, o vėliau ir Iljičiovo kalbas. Jau po tų kalbų išėjo eilė knygų, tarp jų ir R. Lankausko mažos apimties romanas Tiltas į jūrą. Šiame romane autorius taip pat nedviprasmiškai pasisako prieš natūralizmą ir aiškiai išsitaria, kad nereikia gadinti gamtos, nes ,'gamta ir taip graži." Prieš tai pasirodęs Lankausko romanas, Vidury didelio lauko, taip pat jau buvo kritikuotas, bet neperdaug, nes dar išėjo prieš tas istorines Chruščiovo ir Iljičiovo kalbas, gi vėliau pasirodęs Tiltas į jūrą buvo jau labai piktai pultas. Tačiau kitaip juk negalėjo būti, nes Iljičiovas aiškiai nustatė liniją. Jis savo žodyje aiškina, skųsdamasis: "Buvo galima iš anksto numatyti, kad reakciniuose buržuaziniuose sluoksniuose smūgis formalizmui, abstraktizmui ir kitoms neteisingoms tendencijoms tarybiniame mene sukels eilinį įtūžimo priepuolį. Taip ir atsitiko." Toliau Iljičiovas ašaroja:" Apie ką tik nerašo mūsų idėjiniai priešininkai. Čia būtinai samprotaujama apie "krizę" ir "aklavietę", kurioje, esą, atsidū-

ręs tarybinis menas, ir teigiama, kad socialistinis realizmas bankrutuoja. Čia ir prasimanymai apie kūrybinio jaunimo "maištą" prieš "tėvus", tariamai "susikompromitavusius" asmenybės kulto metais, ir pasakos apie tai, kad marksizmo - leninizmo ideologija esanti iš viso nesuderinama su kūrybos laisve. Todėl moko mus priešai, jeigu jūs norite išsaugoti socialistinį realizmą mene, tai jūs neišvengsite "grįžimo" prie "Stalino epochos" metodų. Žodžiu, mums siūloma išsižadėti socialistinio realizmo meno. Tai neregėta kvailybė ir klasinė aklybė. Mūsų priešininkai padėčiai tarybiniame mene apibūdinti įvedė naują terminą — "šalnos". Jis įvestas priešpastatyti terminui "atlydis", dviprasmiškam terminui, kuris kaip tik dėlto jau seniai klajoja buržuazinės spaudos puslapiuose".

Šalnos ir atlydis

Iš šios ištraukos matyti, kad komunistai puikiai žino visus savo trūkumus, ir kaip tik šie vakariečių priekaištai yra teisingi, ir daugelio Sovietų Sąjungos rašytojų nuomonės yra tos pačios, kaip ir šie teiginiai. Kadangi Iljičiovas tai puikiai žino, todėl jis ir kartoja, antraip jis necituotų komunizmo silpnumus rodančių žodžių. Kaip žinoma, terminas atlydis atsirado po Stalino mirties, kada Chruščiovas davė toną rašytojams truputį įsijungti į buvusio tirono keikimą. Tuo metu rašytojas Erenburgas ir parašė prasmingą novelę Atlydį, iš kurios ir kilo terminas, charakterizuojąs visą tą varžtų atleidimo laikotarpį. Tačiau dabar, kai vėl pradėjo spausti, laisvojo pasaulio rašytojai visa tai pavadino šalna, dėl kurios Iljičiovas skundžiasi: "Vos tik pakritikuoji ydingą sambūvio idėją ideologijoje — "šalnos". Vos tik pakalbi apie revoliucines tradicijas, apie didžiuosius socialistinės kultūros išsikovojimus — vėl "šalnos". Ir toliau Iljičiovas skųsdamasis pakartoja "šalnas" daugelį kartų.

Tačiau šie rašytojų pakritikavimai, pažįstantiems komunistinę santvarką, nėra jau taip paprasti, nes rašytojui tam tikra prasme gresia jei ne kalėjimas, tai tam tikri nepatogumai ne tik kiek tai liečia literatūrinę karjerą, bet ir materialinę būklę. Ne vienas iš tų rašytojų privalėjo apgailestauti, net ir Jevtušenko, kuris padėjo Chruščiovui niekinti Staliną ir parašė didesnį eilėraštį "Stalino palikimas", kurį persispausdino net ir Amerikos laikraščiai. Amerikoje buvo išspausdintas ir jo eilių rinkinys, buvo kalbama, kad Jevtušenko atvyks į Ameriką, tačiau vėliau buvo paskelbta, kad jis sergąs ir negalįs atvykti. Vakariečių nuomone, ne Jevtušenko serga, bet pati savietinė sistema, kuri išsigąsta savo laisvėn pasukančių rašytojų. Jevtušenko, kaip žinoma, išspausdino savo atsiminimus Prancūzijoj ne kokiam komunistų laikraštyje, bet Eksprese. Apie tai net mūsų komunistų laikraštis Laisvė gegužės 7 d. laidoj Mizaros lūpomis skundžiasi: "Jevtušenko turi talentą rašyti. Deja jo nelaimei, jis mėgsta ir niekus paplepėti. Skaudu!

Jevtušenko buvo Prancūzijoje, buvo ir Vakarų Vokietijoje. Prancūzijoje būdamas, Jevtušenko atidavė savo "autobiografiją" buržuaziniam žurnalui "Ekspres."

Staliną gyrė meluodamas

Tai tiek liečia jaunuosius, bet svarbiausia, kad tada, kai puolamas koks rašytojas, tai jam įspirti padeda

eilė mažesniųjų, norėdami įsiteikti partijai. Tenka pastebėti, kad maištauja dažniausia aukštesnio kūrybinio pajėgumo žmonės, tai be išimties pasitaiko tiek Lietuvoje, tiek Sov. Sąjungoje arba jos užgrobtuose kraštuose. Taigi, be jaunesniųjų Iljičiovas, kaip ir prieš jį Chruščiovas, puolė Erenburgą ypač, kad šis Sovietų Sąjungoje išspausdino savo atsiminimų knygą — Žmonės, metai, gyvenimas. Dėl šios knygos autorius apkaltinamas neobjektyvizmu. Ši knyga spausdinama ir anglų kalba ir buvo norima kai kurias vietas išmesti, bet tam pasipriešinta. O išmesti buvo norima todėl, kad joje nebesą objektyvumo, bet tai leiskime kalbėti pačiam komunistų partijos plakėjui Iljičiovui. Jis sako: "Aprašinėdamas asmenybės kulto metus, I. Erenburgas iškėlė vadinamąją "tylėjimo teoriją", kuri tuo metu buvusi tarybinių žmonių ir, žinoma, paties memuarų rašytojo elgesio norma. Tuomet daugelis žinoję, kad Stalinas piktnaudojąs valdžią, bet kitokios išeities, kaip gyventi "sukandus dantis", jie nematę. Kiekvienas stengėsi išlikti, nes tikėjosi, kad, laikui bėgant, viskas pasikeis. "Tylėjimo teorija" buvo kritikuojama V. Jermilovo straipsnyje Izvestijose. Negalima, draugai, sutikti su tokia melaginga, neteisinga "teorija". Visų pirma ji meta šešėlį tarybiniams žmonėms, kurie entuziastingai statė socializmą ir tikėjo Stalino veiksmų teisingumu. O pagal Erenburgą galima pagalvoti, kad jie visi, žinodami apie nukrypimus nuo leninizmo, tik gelbėjo savo kailį ir tuo padėjo įsigalėti blogiui." Toliau Iljičiovas teigia, kad komunistai niekada tylėjimo nelaikė principu. Nors esą šioj vietoj suvaryti menininkai Iljičiovui ir nuplojo, tačiau visiems buvo aišku, kad visa tai, kas pasakyta apie Staliną ir apie tylėjimą "dantis sukandus" tinka ir šiai dienai, nes juk ir Stalinas tada spaudė ne savo, bet partijos vardu, gi jos jėga daug kartų pačio Iljičiovo ir Chruščiovo buvo akcentuota. Iš esmės niekas nepasikeitė, ir vadinamas atlydis tebuvo reikalingas tik Stalino draugams likviduoti. Gi dabar tą patį Erenburgą Iljičiovas taip bara: "Beje, tylėjimo teorija neteisinga ir paties Erenburgo atžvilgiu. Juk jūs Ilja Grigorjevičiau (kreipiasi į Erenburgą), tuomet netylėjote, o liaupsinote visa savo publicistinio talento jėga. Argi panašu į tylėjimą tai, ką jūs kalbėjote apie Staliną 1951 metais? O jūs kalbėjote visiškai taip: jis (Stalinas — red.) padėjo man, kaip visiems mums, parašyti daug ką, ką esu parašęs, ir kuris padės parašyti tai, apie ką aš svajoju." O po Stalino mirties jūs, reikšdamas savo asmenines nuotaikas, o ne kieno nors valią, rašėte apie jį kaip apie žmogų, kuris mylėjo žmones, žinojo jų silpnybes ir jėgą, suprato motinos, netekusios kare sūnaus ašaras, suprato šachtininko ir mūrininko darbą, žinojo šimtų milijonų žmonių mintis ir jausmus, išreiškė jų viltis, jų laimės siekimą, jų taikos troškimą". Taigi šiuos Erenburgo žodžius pasigavęs Iljičiovas griebia Erenburgą ir piktai šaukia: "Mes tikėjome ir rašėme, o jūs išeina netikėjot ir rašėte. Tai skirtinga pozicija."

Muša didžiuosius, kad maži bijotų

Iljičiovas čia kalba susirinkęs visą, vadinamą antitarybinę medžiagą, kuria kaltinamas Erenburgas. Jeigu tokie kaltinimai būtų pasakyti prie Stalino tokioj viešoj vietoj, jie jau reikštų kartuves. Bet Chruščiovo

kiti ėjimai, ir todėl jis paliks Erenburgą neįkalintą, kaip neįkalino ir Pasternako po Doktor Živago paskelbimo. Anuo atlydžio metu Pasternakas buvo vienas pirmųjų, kuris paskelbė užsienyje savo knygą, tačiau tokių atvejų buvo ir daugiau, ypač tuoj po revoliucijos. Pasternako nenorėjo Chruščiovas padaryti kankiniu, todėl leido jam tyliai pačiam numirti, nenori padaryti visų rašytojų kankiniu ir Erenburgo, tačiau jį plaka tam, kad kiti bijotų ir suprastų, kad jei tam tikrai kruvinam bolševizmui tiek nusipelniusiam negalima, tai negalima ir man. Ta prasme daugiau dėl parodomosios medžiagos buvo pabartas ir Mieželaitis. Čia didžiuosius muša, kad mažesni labiau bijotų. Kaip minėjome ir kiti rašytojai buvo išleidę užsienyje knygų, tarp jų ir pats Erenburgas 1928 m. Berlyne paskelbė romaną Audringas Laziko Roitšvaneco gyvenimas. Primindamas tą knygą ir parodydamas, kad už tai gali Erenburgą suimti, tačiau nesuėmė, Iljičiovas šaukia, kad tame romane "tarybinė santvarka vaizduojama priešinga paprastam žmogui, kaip valstybė, kurioje klesti tik sukčiai, kurioje slopinama bet kuri gyva mintis, kurioje valdžia, susidedanti iš veidmainių perėjūnų, slopina sąžiningą žmogų, neduoda galimybės jam gyventi. Erenburgo apysaka parašyta seniai, bet ligi šiol plačiai naudojama antikomunistinei propagandai. Bet kažkodėl mes negirdėjome, kad autorius apie tai būtų pareiškęs savo pažiūrą." Žodžiu, pagrindinėje kalboje Iljičiovas aiškiai graso Erenburgui, tačiau šis nebijo ir, nepaisant visų puolimų, išspausdino atsiminimus — Žmonės, metai, gyvenimas, kuriuose jis esąs tendencingas. Ilijičiovas sakosi, kad į vakarų pasaulį su savo kūriniais, jis nekalbėtų tiek apie Erenburgą, bet kalba todėl, kad šis prieš tai buvusiame susirinkime pasisakęs prieš partiją ir gynęs abstraktinį meną.

Veržimasis į Vakarus

Sovietų Sąjungoje, o ir visur kitur jų pavergtuose kraštuose, didžiausias rašytojų troškimas patekti arba net iš viso juos išleisti. Todėl vieni jų stengiasi tai padaryti tiesiu keliu, o kiti siunčia savo raštus ir stengiasi juos išspausdinti slapyvardžiais. Vieni tų raštų yra grynai antitarybiški, o kiti turi tik nedidelį laisvumo atspalvį, už ką komunistai tik bara, bet nepiktai. Tarp išėjusių knygų yra ir Jevtušenkos poezija, kurioj jis keikia Staliną, bet giria kompartiją. Anglų kalba išėjusi A. Solženicyno Viena Ivano Denisovičiaus diena, kurioje atskleidžiamas Stalino žiaurumas, bet tai reiškia anuos metus, ir tuo norima pasakyti, kad dabar yra geriau. Dauguma skaitančiųjų supranta, kad kompartija yra taip pat tiranija ir tokių denisovičių yra daugybė ir dabar.

Žodžiu, nuolat ir nuolat Sovietų Sąjungoje rašytojai bando ištrūkti iš kompartijos pančių, tačiau tie visi siekimai baigiasi piktesniais ar švelnesniais priminimais, kad rašytojas turi tarnauti komunistų partijos siekimams. Po visų tų Chruščiovo, Iljičiovo ir mažesnių pataikūnų puolimų, Sovietų Sąjungos Rašytojų d-ja priėmė rezoliuciją, kurioje sakoma: "Mes rašytojai, — partijos kariai" ir toliau pažada mušti priešą, kuris priešingas komunizmui. Žodžiu, nieko apie meną, o tik apie pareigas padėti išsilaikyti kruvinajam režimui. Taigi, rašytojai yra kalėjime, jie priversti dirbti sunkiuosius darbus

didžiajam kalinių viršininkui — Kompartijai. Rašytojas savo pavergėją turi garbinti, ko nėra niekur ir niekada buvę.

"Nuoširdus pritarimas"

Po diktatūros botagų, atsiliepė visose respublikose ir tuo pačiu ir Lietuvoje. Čia susirinkę visi meno darbuotojai, išklausę įvairių Sniečkaus, Barkausko ir kitų pamokymų, balandžio 5 d. priėmė rezoliuciją, kurioje tarp kitko sakoma: "Pasmerkusi asmenybės kultą, partija mobilizavo visus Tarybų šalies darbo žmones aktyviam kūrybiniam darbui. TSKP Programa, nužymėjusi konkrečius kelius komunistinės visuomenės sukūrimui mūsų šalyje, pažadino naują kūrybinio pakilimo bangą visose respublikos literatūrinio bei meninio gyvenimo baruose. Tarybų Lietuvos rašytojai ir menininkai su dideliu dėmesiu ir nuoširdžiu **pritarimu** sutiko draugų N. Chruščiovo kalboje ir L. Iljičiovo pranešime mintis, pareikštas partijos ir vyriausybės vadovų susitikime su literatūros ir meno darbuotojais. Kvietimą laikyti aukštai iškeltą tarybinės literatūros bei meno partiškumo ir liaudiškumo vėliavą, saugoti kūrybos įdėjinį grynumą, konsoliduoti kūrybines jėgas respublikos rašytojai ir menininkai sutinka su **vieningu pritarimu.** Išreikšdami nuoširdžius sveikinimus ir karštą padėką už tėvišką rūpinimąsi šalies kūrybiniu gyvenimu Tarybų Sąjungos Komunistų partijos Centro Komitetui, mes, Tarybų Lietuvos literatūros ir meno darbuotojai, laikome šventa savo pareiga visuomet laikyti paruoštą kovai idėjinį ginklą — aistringą, pilietišką rašytojų, dailininkų, kompozitorių, kino ir teatro darbuotojų kūrybą — prieš bet kuriuos buržuazinio pasaulio ideologijos išpuolius."

Kaip matome, visi "pritaria", nes kito pasirinkimo nėra. Ir pasižada ne menines vertybes kurti, o kovoti, gi toks pasižadėjimas reiškia ne ką kitą, kaip lietuvių literatūros nuolatinį skurdinimą.

Asilo kanopa

Taigi, šiais lietuvių ir anksčiau sovietų rašytojų žodžiais ir baigiamas pirmas roundas kovos už išsilaisvinimą. Nors palyginti, buvo daugiau laimėta, tačiau kompartijos botagas vėl visus suvarė iš kalėjimo kiemo į kameras ir privertė nusilenkti kalėjimo sargui — partijai. Kas gi liko lietuviams menininkams daryti? Jie patys nežino. Vienas rašytojo laiškas iš anapus geležinės uždangos atskleidžia, kad ten niekas nebežino, ką rašyti ir kaip panaudoti savo sugebėjimus dailėje. Laiškas baigiamas populiariu už geležinės uždangos sakiniu, atsiradusiu po Chruščiovo kalbos, kurioj jis abstraktinį meną pavadino menu, pieštu su asilo uodega, "Galimas daiktas, kad nereikia piešti su asilo uodega, bet negalima kritikuoti ir su asilo kanopa". O ta asilo, taigi bukosios ir žiauriosios partijos, kanopa yra gana kieta.

Kaip ji supras, kad ten, jo ar jo sentėvių gimtojoj parapijoj, žmogus sumokėjo rusui už teisę grasinamam, sekamam pulti prieš Dievo altorių, atėjus po baudžiaviškos savaitės, po neramios baimingos nakties. Gal pasimelsti už vaiką, sėdintį kalėjime, už brolį, išvežtą į Sibirą, gal pasiprašyti sau ištvermės ar laimingos mirties. Ir už tai, kad kitą šventadienį bažnyčia dar nebūtų uždaryta...

J. Grišmanauskas,
Tolimieji kvadratai

KULTŪRINIO GYVENIMO APŽVALGA PAVERGTOJE LIETUVOJE

Mečys Musteikis

Ruošti pavergtos Lietuvos kultūrinio gyvenimo apžvalgą yra vienas nemalonių darbų. Kol sovietiškoje Lietuvos spaudoje surandi vieną antrą žinutę apie kokį nors vertą dėmesio kultūrinį įvykį, tai turi peržvelgti daugybę sovietiško — komunistiško šlamšto — įvairių straipsnių, kritikų, polemikų ir t. t., persunktų bolševikiška propaganda, kas ilgainiui pasidaro labai įkyru, net biauru. Tačiau jau septyneris metus šį darbą tebetęsiant, nesinori jį staiga nutraukti, juo labiau, kad žinoti ir suprasti, kas dabar Lietuvoje vyksta ir kultūrinėje srityje, yra naudinga, o daugeliu atvejų ir reikalinga.

Ir praeitais metais Lietuvos kultūriniam gyvenime didesnių pasikeitimų nepastebėta, nors mažų įvairavimų yra.

Dramos Teatrai

Vilniaus Akademinis Dramos Teatras per 1962 metus pastatė šešis naujus veikalus: Šekspyro komediją Daug triukšmo dėl nieko. Savo amžiaus 50-mečiui ir kūrybinės veiklos 30-mečiui pažymėti šį veikalą pastatė A. Kernagis, dail. J. Surkevičius; sovietų dramaturgo K. Simonovo dramą Ketvirtąjį, režis. V. Čibiras, dail. M. Percovas; Tenesi Viljamso pjesę Orfejus nusileidžia į pragarą, režis. R. Juknevičius, dail. J. Surkevičius; ruso L. Zorino pjesę Draugai ir metai, režis. J. Rudzinskas; I. Turgenevo pjesę Mėnuo kaime, režis. R. Juknevičius, dail. J. Surkevičius; Kazio Sajos pjesę Nerimą, režis. K. Kymantaitė, dail. J. Čeičytė.

Kauno Valst. Dramos Teatras pastatė keturias premjeras: J. Grušo 4-rių veiksmų dramą Profesorių Marką Vidiną, režis. H. Vancevičius, dail. H. Navickas; A. Griciaus komediją Ir ūsai nepadėjo, režis. K. Genys, dail. J. Mikalauskaitė; J. Mackonio 3-jų v. dramą - dainą Ulijoną, sukurtą pagal to paties pavadinimo lietuvių liaudies dainos motyvus. Režis. H. Vancevičius, dail. F. Navickas, muzika komp. A. Bražinsko; A. Diumos dramą Damą su kamelijomis, režis. S. Motiejūnas, dail. J. Malinauskaitė.

Kauno Valst. Muzikinis Teatras pastatė du naujus veikalus: sovietų muziko K. Listovo muzikinę komediją Sevastopolio valsą, režis. A. Ragauskaitė, dirigentai J. Indra ir S. Graužinis, dail. M. Labuckas; J. Strauso operetę Šiksnosparnį.

Šiaulių Valst. Dramos Teatras per 1962 m. pasirodė su trim naujais veikalais: latvės Ventos Vygantės 3-jų v. pjese Pedagoginė sonata, režis. V. Limantas; ruso V. Majakovskio komedija Pirtimi, režis. V. Limantas, dail. J. Taujanskaitė; ruso A. Ostrovskio pjese Bekraite, režis. M. Karklelis.

Panevėžio Valst. Dramos Teatras pastatė keturis naujus veikalus: A. Gudaičio - Guzevičiaus dramą Dvikovą, režis. J. Miltinis; moldavo Iono Drucės pjesę Kasa Mare; lenko L. Kručkovskio Pirmąją laisvės dieną, režis. J. Miltinis, dail. A. Stepanka; slovako Petero Karvašo "aštriais antireliginiais motyvais pasižymėjusią" (Lit. ir Menas, Nr. 49, 1962) 3 v. dramą Siaubo naktį (Bernelių mišias), režis. V. Blėdis, dail. V. Vingelis.

Klaipėdos Valst. Dramos Teatras pastatė penkias premjeras: D. Alio ir L. Rakovo satyrinę komediją "nūdiene" tematika Pavojingesnis už priešą, režis. V. Jasinskas; V. Miliūno pjesę (taip pat sovietine tematika) Odisėjas vis negrįžta, režis V. Jasinskas; A. Diumos (sūnaus) pjesę Klodo žmoną, režis. V. Jasinskas; esto Juhano Smulo dramą Kiek žingsnių iki mirties, režis. A. Žadeikis, dail. J. Čeičytė; rumuno I. Sebastjano pjesę Bevardę žvaigždę, režis. V. Jasinskas.

Marijampolės Valst. Dramos Teatras pastatė du naujus veikalus: V. Hugo (jo 160-sioms gimimo metinėms paminėti) 3-jų v. dramą Mariją Tiudor, režis. St. Čaikauskas, dail. R. Lukšas; italo Aldo Nikolaji komediją Būk vyras, Čelestino, režis. — debiutantas Povilas Gaidys, dail. R. Lukšas.

Kiti teatrų veiklos įvykiai. Vilniaus Valst. Akad. Dramos teatras sausio mėn. gatroliavo Maskvoje, parodydamas spektaklį Kraujas ir pelenai. Vasaros metu krašte gastroliavo Vilniaus Valst. Akademinis, Panevėžio, Kauno ir Klaipėdos dramos teatrai. Liepos mėn. Vilniuje gastroliavo Daugpilio muzikinis dramos teatras, pastatydamas du spektaklius: V. Belico operetę Jūsų laukia draugai ir O. Štrauso operetę Tereziną.

Operos — Baletai

Vilniaus Valst. Akademinis Operos ir Baleto Teatras 1962 metais pastatė šias premjeras: P. Čaikovskio operą Jolantą ir baletą Francheska da Rimini. Operos režisierius J. Gustaitis, baleto choreografas G. Sabaliauskaitė, dirigentas R. Geniušas, dekoracijos dail. J. Jankaus; J. Štrauso operetę Čigonų baroną, režis. J. Grybauskas, dirig. V. Viržonis, chormeisteris J. Dautartas, dail. V. Palaima, baletm. Č. Žebrauskas; V. A. Mocarto komišką operą Visos jos tokios, režis. J. Gustaitis, dirigentas L. Survila, dail. D. Ūsaitė; sovietų muziko M. Čulako 3 v. 6 pav. baletą, sukurtą pagal italo K. Goldoni komediją Tariamąjį sužadėtinį, pastatė B. Kelbauskas, dirig. H. Potašinskas, dail. R. Songailaitė; Cezario Puni 3 v. baletą Paryžiaus katedra (Esmeraldą), pagal V. Hugo romaną. Baletmeisteris V. Grivickas, dirig. Ch. Potašinskas, dail. J. Jankus.

Lapkr. mėn. Vilniaus Valst. Akad.

Operos ir Baleto Teatras gastroliavo Kaune, pastatydamas baletą Gulbių ežerą.

Muzikinis gyvenimas

Sausio mėn. Vilniuje koncertavo neseniai baigusieji konservatoriją smuikininkas Algis Gricius ir pianistė Elena Starkutė.

Sausio 27 d. Vilniuje įvyko koncertas, kurį atliko muzikai—konservatorijos pedagogai: B. Dvarionas, St. Vainiūnas, J. Karnavičius, L. Digrys, E. Paulauskas, E. Dineikaitė, V. Radavičius. Atliko J. S. Bacho instrumentalinius kūrinius. Dainavo solistas V. Adamkevičius. Koncerte taip pat dalyvavo konservatorijos styginis katedros kamerinis orkestras, diriguojamas S. Sondeckio.

Vasario 11 Vilniaus Universitete buvo suruoštas estradinės muzikos koncertas, kuriame buvo atlikti kompozitorių lengvosios muzikos kūriniai.

Vasario mėn. Maskvos konservatorijos studentė Aldona Dvarionaitė suruošė savo fortepiono rečitalius Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Be to, ji koncertavo ir Maskvoje bei Bulgarijoje.

Vasario mėn. Vilniuje įvyko Valst. Filharmonijos koncertas, kuriam dirigavo arménas Ohanas Durjanas.

Kovo mėn. 19 d. Vilniuje Filharmonijos simfoninio orkestro muzikai — įv. instrumentalistai — solistai suruošė kamerinį koncertą.

Balandžio mėn. Vilniuje buvo suruošti trys siauresnio masto koncertai — sonatų vakarai: J. Fledžinsko ir St. Vainiūno; E. Bertovskio ir K. Blumentalio; E. Paulausko ir L. Digrio.

Vilniaus Valst. Dainų ir Šokių Liaudies Ansamblis balandžio mėn. pastatė naują premjerą Kviečiame viešnagėn. Jos programą sudaro 2 dalys. Pirmojoje dalyje, kurios režisieriumi ir šokių statytoju yra J. Lingys, "pasakoja apie naują gyvenimą mūsų kolūkiniame kaime", o antroji, — kurios režisieriumi yra J. Gudavičius, "skirta tarybinių tautų draugystės temai, vaizduoja svečių iš įvairių mūsų tėvynės (suprasti — Rusijos, M. M.) kampelių viešnagę Tarybų Lietuvoje" (Lit. ir Menas, Nr. 17, 1962). (Iš šio aprašymo matyti, kad lietuviškoji tautinė dalis, kaip lietuvių liaudies dainos ir t. t., iš programos jau išimta...).

Gegužės mėn. Vilniuje buvo suruošta **Chorų savaitė**, kurioje pasirodė eilė pajėgesnių mėgėjų chorų, be to, "ataskaitinį" koncertą davė ir Valst. Choras.

Birželio mėn. Vilniaus Valst. Konservatorijoje įvyko konservatorijos studentų simfoninio orkestro koncertas, kuriam vadovavo J. Fledžinskas.

Birželio 4 d. buvo suruoštas konservatorijos rektoriaus J. Karnavičiaus fortepijono vakaras, paminėti jo paties 50 m. amžiaus sukakčiai.

Birželio 12 d. Vilniuje įvyko Valst. Filharmonijos simfoninis koncertas, kuriame buvo atlikta L. Bethoveno Devintoji Simfonija. Atliekant šį kūrinį, dalyvavo Filharmonijos simfoninis orkestras, Valstybinis Choras, vadovaujamas K. Kavecko, solistai T. Slankauskaitė, A. Mikalauskaitė, H. Žaizdys ir Z. Paulauskas. Dirigavo M. Dvarionaitė.

Rugsėjo mėn. Vilniuje ir Kaune koncertavo vietinis radijo ir televizijos estradinis orkestras.

Spalio mėn. 6 d. Valst. Dainų ir Šokių Liaudies Ansamblis Vilniuje surengė savo 3.000-tąjį — jubiliejinį koncertą.

Spalio mėn. Valst. Filharmonijos kamerinis orkestras, vadovaujamas

S. Sondeckio, Vilniuje davė koncertą, kuriame pasirodė trys jauni solistai.

Lapkričio mėn. solistas V. Adamkevičius koncertą davė Vilniaus Universiteto studentams — universitete.

Lapkričio mėn. 25 d. Vilniuje įvyko Valst. Filharmonijos simfoninis koncertas. Filh. orkestras, diriguojamas B. Dvariono, atliko J. Sibelijaus antrąją simfoniją ir fragmentus iš I. Stravinskio baleto Ugnies paukštis. Be to, koncerte buvo atliktas ir naujas V. Klovos kūrinys — simfoninė siuita Vilniaus paveikslai. Koncerte dalyvavo solistas V. Noreika, atlikęs eilę arijų.

Gruodžio mėn. Vilniaus Filharmonijoje įvyko simfoninis koncertas kuriame dalyvavo ir Kauno Politechnikos instituto akademinis choras Jaunystė. Koncerto metu pirmą kartą buvo atliktas komp. J. Juzeliūno kūrinys — Pasakalija (Žiūr. baigiamąsias pastabas!). Taip pat komp. E. Balsio kantata Giesmė mano žemei ir svetimų autorių kūriniai. Dirigavo M. Dvarionaitė. Solo partijas atliko dain. J. Stasiūnas, fleitistas A. Armonas, klarnetistas Alg. Budrys.

Gruodžio mėn. Vilniuje ir Kaune buvo suruošti du lietuvių simfoniniai koncertai, kuriems dirigavo lenkų dirig. S. Marčikas.

Vilniaus operos ir baleto solistai R. Siparis ir E. Kaniava gruodžio mėn. vieną koncertą davė Vilniaus Universitete — studentams ir profesūrai.

Valst. Konservatorijos styginių katedros studentai gruodžio mėn. Vilniuje vieną koncertą davė jaunimui, išpildydami eilę įvairių klasikų kūrinių.

Kaune kovo mėn. koncertą davė Vilniaus Valst. Choras, kuriam dirigavo K. Kaveckas ir A. Krogertas.

Vilniaus Valst. Filharmonijos kamerinis orkestras balandžio mėn. gastroliavo Maskvoje ir kituose Sov. Sąjungos miestuose.

Rudenį Vilniaus Valst. Filharm. kamerinis kvartetas, vadovaujamas S. Sondeckio, antrą kartą gastroliavo sovietiškose respublikose.

Spalio mėn. Maskvoje ir kitose Sov. S-gos vietovėse gastroliavo Vilniaus Valst. Choras, vadovaujamas K. Kavecko.

Šalia vietinių pajėgų koncertų, muzikiniame gyvenime plačiau pasireiškė ir gastrolieriai iš užsienio, daugiausia iš sovietiškų respublikų. Per ištisus 1962 m. iš užsienio gastroliavo:

1 simfoninis orkestras (iš Ukrainos); 1 estradinis orketras (iš Švedijos); 1 kamerinis orkestras (Estijos); 1 džazo orkestras (Čekoslovakijos); viena kabaretistinė trupė su džazo orkestru (iš Japonijos); 2 kvartetai (1 iš Čekoslovakijos ir Kanados Trevelers); 2 muzikiniai operetės kolektyvai (abu iš sov. respublikų); 1 choras (iš Čilės); 4 dirigentai (3 iš sov. respublikų, 1 iš Vakarų); 8 solistai — instrumentalistai (6 iš sov. respubl., 2 iš Vakarų); 5 solistai — dainininkai (keturi iš sov. respublikų ir 1 iš Vakarų).

Parodos

Sausio mėn. Vilniuje, Dailės Muzėjuje, vyko taikomosios dailės paroda, kurioje buvo išstatyta keramika, audiniai, stiklo, metalo, gintaro dirbiniai ir kt.

Sausio mėn. Vilniuje, rašytojų sąjungos klube, vyko jauno dailininko Igno Budrio akvarelinių darbų siauro masto parodėlė.

Kovo 31 d. Vilniaus Dailės Mu-

zėjuje buvo atidaryta skulptoriaus J. Mikėno meno darbų paroda, kurioje buvo išstatyta apie 150 darbų: skulptūrų bei piešinių.

Kovo mėn. Vilniuje, rašytojų klube, vyko dail. A. Gudaičio tapybos darbų siauro masto parodėlė.

Balandžio mėn. krašte buvo suruošta Dailės savaitė, kurios metu buvo rengiamos mažos parodėlės, lankomos dailininkų dirbtuvės, aiškinama apie dailės meną ir t. t.

Balandžio mėn. Vilniaus Dailės Muzėjuje vyko dailininko V. Dilkos darbų paroda, jo 50 amžiaus sukakčiai paminėti.

Birželio mėn. Vilniuje vyko Uzbekijos dailės kūrinių — tapybos, grafikos ir keramikos dirbinių paroda.

Dail. J. Jankaus darbų siauro masto parodėlė buvo suruošta birželio mėn. Vilniuje, aktorių klube.

Vilniuje pavasarį visą mėnesį vyko dail. Ž. Kontrimo akvarelių paroda, paminėti jo 60 m. amžiaus sukakčiai.

Liepos mėn. Vilniuje vyko Kubos dailininkų grafikos paroda. Be to, vyko ir gudų dailininko Boriso Malkino darbų paroda, kurioje buvo išstatyta 200 įvairių kūrinių.

Rugpiūčio mėn. Vilniuje vyko jauno dailininko V. Povilaičio darbų — peisažų paroda, siauro masto.

Rugp. mėn. Vilniuje buvo suruošta įvairių sovietinių dailininkų tapybos, skulptūros ir grafikos rinktinių darbų paroda.

Rugsėjo mėn. Vilniaus Dailės Muzėjuje buvo išstatyta grafiko P. Rauduvės darbai jo 25 m. kūrybos jubilėjui paminėti.

Rugsėjo mėn. Vilniaus Dailės Muzėjuje buvo surengtos dar dvi parodos: Valst. Dailės Instituto diplomantų bei studentų darbai ir Puerto Riko dailininkų grafikos paroda su 120 kūrinių.

Dail. M. Labucko kūrybos — dekoracijų ir kostiumų eskizų — paroda, jo 50 amžiaus proga, vyko Vilniuje spalio mėn.

Dail. Č. Znamierovskio darbų paroda, kurioje buvo išstatyta 300 dailės kūrinių, sukurtų per 40 m., vyko Vilniuje, lapkr. mėn.

Gruodžio mėn. Vilniuje atidaryta Respublikinė portreto paroda. Išstatyta 300 tapybos, grafikos, skulptūros ir mozaikos darbų, kuriuos sukūrė 150 dailininkų.

Gruodžio mėn. Vilniuje buvo suruošta M. Dobužinskio darbų paroda, kurioje buvo išstatyta apie 700 eskizų.

Gegužės mėn. Kauno M.K. Čiurlionio Dailės Muzėjus suruošė kilnojamąją siauro pobūdžio parodą Ukmergėje.

Birželio mėn. Klaipėdoje vyko Žemaitijos liaudies meno paroda, mėgėjiškos apimties, kur buvo išstatyti audiniai, medžio dirbiniai, keramika, gintaro dirbiniai. Panaši paroda vėliau buvo surengta ir Palangoje.

Skulptoriaus J. Mikėno rinktinių darbų paroda gegužės mėn. buvo suruošta Maskvoje.

Kino filmai

1962 metais pasirodė 2 nauji lietuvių pastatyti filmai. Tai Svetimi ir Žingsniai naktį.

Filmas Svetimi vaizduoja lietuvio ūkininko — patrioto konfliktą su dukterimi komjaunuole. Šis ūkininkas karo metu kovojo vokiečių pusėje prieš Sov. Sąjungą, o vėliau pasireiškė rezistencinėse kovose kartu su lietuviais partizanais miškuose. Pagaliau jis bolševikų sugaunamas ir nubaudžiamas į Sibiro darbo vergų stovyklą. Iš čia, po amnestijos, grįžta vėl į savo sodybą, bet jau

nesutaria su savo dukra komjaunuole ir todėl iš namų pasitraukia.

Šį filmą išgyrė vokiečių kritikai. Išgyrė ir patys lietuviai (žiūr. Literatūra ir Menas, Nr. 8, 1962). Bet labai aštriai iškritikavo rusai kritikai, nes filme permažai išgarbinami sovietai, o jo pabaigoje nėra visai aišku, kas yra teisesnis: tėvas ar duktė.

Filmas Žingsniai naktį vaizduoja — "atskleidžia jaudinančios kovos prieš hitlerizmą puslapius"... (Lit. ir Menas, Nr. 48, 1962). Tai sovietiškas propagandinis filmelis, turįs mažai ką bendro su tiesa.

Sukaktys

Vertos pažymėti šios pavergtame krašte minėtos sukaktys:

Maironio 100 m. gimimo jubiliejaus;

Dail. Z. Petravičiaus 100 m. gimimo;

Rašytojo A. Vienuolio 80 m. gimimo;

Rašytojo Karolio Vairo-Račkausko 80 m. amžiaus;

Dail. K. Šimonio 75 m. amžiaus;

Komp. St. Šimkaus 75 m. gimimo;

Panevėžiečio muziko M. Karkos 70 m. amžiaus;

Komp. ir dirigento J. Dambrausko 70 m. amžiaus;

Rašyt. Ievos Simonaitytės 65 m. amžiaus (ši sukaktis sausio mėn. 24 d. Vilniuje buvo paminėta specialiu vakaru);

Kompozitoriaus A. Budriūno 60 m. amžiaus;

Dail. Česlovo Kontrimo 60 m. amžiaus;

Kauno dramos teatro artisto A. Mackevičiaus 60 m. amžiaus;

Operos ir baleto teatro režisieriaus J. Gustaičio 50 m. amž.

Komp. J. Pakalnio 50 m. gimimo;

Dail. M. Katiliūtės 50 m. gimimo (mirė 1937 m.);

Kovo 9 d. staiga mirė rašytojas-poetas Kostas Kubilinskas (plačiau žiūr. baigiamosiose pastabose).

Gruodžio 29 d. Literatūra ir Menas trumpai aprašė J. Tysliavos pelenų laidotuves Rasų Kapinėse, Vilniuje.

Kiti įvykiai

Vasario 7-11 dienomis Vilniuje vyko pavergtos Lietuvos Kompozitorių Sąjungos IV suvažiavimas. Jo pagrindinis tikslas — kaip paveikti muzikus, kad jie kurtų partijai pageidaujama kryptimi. Kartu buvo pademonstruoti ir aptarti nauji kompozitorių kūriniai, sukurti daugiausia "nūdiene tematika".

Vasario 9 d. Vilniuje įvyko Dailininkų Sąjungos suvažiavimas, kurio pagrindinis tikslas buvo toks pat, kaip ir kompozitorių suvažiavimo.

Vasario 9-10 dienomis Vilniuje vyko ir Rašytojų Sąjungos suvažiavimas, kurio tikslas toks pat, kaip ir pirmųjų dviejų.

Vasario mėn. Vilniuje, Rašytojų Sąjungos klube, buvo suruoštas V. Mykolaičio - Putino kūrybos vakaras. Savo kūrinius skaitė ir pats V. Mykolaitis - Putinas.

Knygos

1962 metais pagrindinės knygų leidyklos (Valst. grožinės literatūros leidykla ir Valst. politinės ir mokslinės literatūros) išleido, priskaitant ir mažiausias brošiūrėles, viso 241 knygą (žiūr. baigiamąsias pastabas). Jų vertingesnės, turinčios ryšio su lietuvių kultūra, yra šios:

Lietuvių tautosaka. 5 t. T. 1. Dainos. Iliustr. V. Kalinausko, 835 p. su iliustr. ir gaid. (LTSR MA

Lietuvių kalbos ir literatūros in-tas).

Lietuvių liaudies menas. AUDINIAI. Knygą sudarė ir paruošė J. Balčikonis, M. Glemžaitė ir A. Mikėnaitė. XIV 311 p.

Būga, K. Rinktiniai raštai. 3 tomai. T.S. sudaryt. Z. Zinkevičius. 1008 p. su iliustr. ir žemėl.

Lietuvos Inventoriai. XVII A. Dokumentų rinkinys. Sudarė K. Jablonskis ir M. Jučas, 463 p. (Lietuvos TSR Mokslų Akad. istorijos in-tas).

Maironis. Rinktinė. Sudarė A. Sluckaitė, dail. V. Valius, 309 p. su iliustr.

Vaičiūnas, Petras. Paukščių taku. 199 p.

Kubilinskas, Kostas. Varlė Karalienė. Iliustr. A. Steponavičius, 136 p.

Kubilinskas, Kostas. Pirmasis dantukas. Pieš. T. Balčiūnienės, 33 p.

Tomarienė, S. Pasakų sparnai. Pieš. B. Demkutės, 95 p.

Laucevičius-Vargšas, Br. Apsakymai. Paruošė B. Pranskus, 307 p. su iliustr.

Boruta, Kazys. Baltaragio malūnas arba kas dėjosi anuo metu parauduvės krašte. Medžio raižiniai J. Kuzmickio, 259 p. su iliustr.

Lietuvių grafika. 1960 — 1961 — 1962. P. LXV teksto ir iliustr.

Lietuvių kalbotyros klausimai. T. 5, 239 p. su žemėl. (LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros in-tas).

Jurginis, J. Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje, 343 p. (Lietuvos TSR MA Istorijos institutas).

Mykolaitis, Putinas, Vincas. Raštai T. 8. Literatūros istorija, kritika, publicistika, 696 p.

Vienuolis, A. Astronomas Šmukštaras. Apsakymai ir atsiminimai, 405 p.

Vienuolis, A. Paskenduolė. Apsakymai ir apysakos, 475 p.

Medonis, A. Po Sūduvą, 105 p.

Vertingesni, paminėtini vertimai iš svetimų kalbų yra šie:

Homeras. Iliada. Vertė J. Ralys ir kt. Medžio raižiniai M. Pikovo, 563 p.

Šekspyras, V. Raštai. T. 3. Komedijos, 414 p.

Sent-Egziuperi, A. Žemė žmonių planeta. Vertė V. Drazdauskas, 375 p.

Hemingvėjus, E. Atsisveikinimas su ginklais. Vertė G. Bekerytė ir R. Lankauskas, dail. V. Kalinauskas, 383 p.

V. Hugo. Žmogus, kuris juokiasi. Vertė R. Jankevičiūtė, 698 p.

Haufas, V. Pasakos. Vertė J. Balčikonis, iliustr. G. Gosmano, 388 p.

Kaip Džekas ėjo laimės ieškoti. Anglų liaudies pasakos. Vertė D. Sauka, pieš. V. Konavičiaus, 212 p.

Kaip mėnulis atsirado. Afrikos tautų pasakos. Vertė A. Sluckaitė, piešiniai A. Kostrovos ir N. Kostrovo, 375 p.

Baigiamosios pastabos

Okupuotoje Lietuvoje išeinančio savaitraščio **Literatūros ir Meno** nr. 2, 1962 m. sausio 13 d., pirmam puslapy išspausdinta nuorauka, kurioje matyti eilė bolševikinės išvaizdos veidų, įtemptai žvelgiančių priešakin. Po nuotrauka toks įrašas: **"Respublikos rajonų kultūros namų direktoriai ir meno vadovai XXII TSKP suvažiavimo nutarimų šviesoje aptarė ketvirtųjų septynmečio metų darbo planus. Apie ką ėjo kalba? — Ateistinė propaganda. Įvairios meno saviveiklos formos. Vaizdinės agitacinės priemonės. Internacionalinis auklėjimas."** Toliau rašoma, kad nuotraukoj matyti —

"bendras seminaro vaizdas". Savo išvaizda ši nuotrauka mums visai neįdomi, bet įrašas po ja mums tiesiog akivaizdžiai pasako, kur dabar yra kreipiamas visas pavergtos Lietuvos kultūrinis gyvenimas: ateistinė propaganda po kultūros priedanga; vaizdinė agitacija sovietizacijai, bolševizmui, rusifikacijai; pastarajam tikslui dabar labiausiai skatinamas "internacionalinis auklėjimas" (kaip sistematiškai per tą "internacionalinį auklėjimą" vykdoma rusifikacija, nuodugniai aprašo Vytautas Vaitiekūnas žurn. Į Laisvę Nr. 30 (67) 1962). Ir šitokia kultūra skleidžiama visame krašte ne tik per "kultūros namų direktorius bei meno vadovus", skleidžiama ne tik per mėgėjus (saviveiklininkus), bet ir visose kitose srityse, kaip teatruose, muzikoje, mene, literatūroje ir t. t. Į pastarąsias sritis, kaip profesines — valstybės apmokamas, kreipiamas ypatingas dėmesys, kad per jas kuo stipriau būtų vykdomi okupanto uždaviniai.

Todėl savaime suprantama, kad šitokiose kultūrinio gyvenimo sąlygose sunku surasti tai, kas turėtų artimą ryšį su lietuviška tautine kultūra, ar bent būtų artima lietuviškai dvasiai, kas bent kiek stiprintų patį lietuviškumą. Ir vis dėlto, reikia su pasigėrėjimu pripažinti, jog, akyliau stebint pavergtos Lietuvos kult. gyvenimą, kasmet galima pastebėti, kad yra krašte lietuvių kultūrininkų, kurie okupanto užmačioms aiškiai spiriasi ir vis šį tą atsiekia, atiluodami didesnę ar mažesnę duoklę ir lietuviškajai kultūrai, ar bent išvengdami tarnauti tiesioginiams okupanto kėslams.

Savaime suprantama, mes negalime čia paminėti tų atkakliųjų lietuvių kultūrininkų pavardžių. Tai, ką mes čia rašome, okupantas atidžiai seka. Ir todėl kiekvienas asmuo, kurį mes pagirsime ar iškelsime, tuojau atkreips okupanto dėmesį ir bus sulikviduotas ar bent priverstas savo kultūrinę veiklą nukreipti okupantui palankia kryptimi. Ir priešingai, tas asmuo, kurį mes nurodysime kaip silpnąi kultūrininką, bet labiausiai pasidavusį okupanto užmačioms, bus okupanto labiau įvertintas ir net išaukštintas. Turbūt šitokių aplinkybių įtakoj buvo įvertintas leninine premija ir E. Mieželaitis, kuris savu laiku čia, Vakaruose, mūsų spaudoje buvo pultas kaip silpnas rašytojas, bet geras partietis...

Tačiau vieną iš žymiųjų kultūrininkų šiandien mes jau galime paminėti. Tai a. a. rašytoją - poetą Kostą Kubilinską, kurs 1962 m., teturėdamas vos apie 40 metų, staiga atsiskyrė su šiuo pasauliu. Ir K. Kubilinskas savo straipsniuose bei raštuose buvo priverstas atiduoti tam tikrą duoklę sovietams, juos kartkartėmis paliaupsindamas. Bet vistiek visi jo raštai, ypač skirti vaikams, dvelkia lietuviška dvasia, lietuvišku charakteriu. Lietuvio būdui ypačiai mielas vienas iš paskutiniųjų jo veikalų, išleistas 1962 m. jau po jo mirties, tai vaikams pasakų rinkinys Varlė Karalienė, kur visiškai išvengta liaupsinimų okupantui ir aplamai bolševizmui.

Šia proga negalima nutylėti, kad staigi K. Kubilinsko mirtis sukelia įtarimą, jog ir čia okupantas yra prikišęs savo kruvinus pirštus. Tokį įtarimą sustiprina visas tas paslaptingumas, kuris gaubia šią mirtį. Iki šiol sovietinė spauda iš viso dar nepaminėjo, kokia yra tikroji K. Kubilinsko mirties priežastis. Literatūra ir Menas Nr. 11, išleistas kovo 17 d.

paskelbia apie K. Kubilinsko mirtį, graudžiai jo apgailestauja, iškelia jo poeziją ir aprašo jo laidotuves. Bet po to Literatūra ir Menas vėl nutyla ir iki šiol daugiau neužsimena apie jį. Kodėl? Įtarimus, kad dėl K. Kubilinsko mirties savo nagus yra prikišęs okupantas, patvirtina ir neseniai atvykusieji iš Lietuvos.

Kai Sovietų Sąjungos spaudoje pasirodė ruso A. Solženicyno apysaka Viena Ivano Denisovičiaus diena, kurioje aprašyti Stalino laikais vykę žiaurumai darbo vergų stovyklose, netrukus po to šie įvykiai susilaukė atgarsių ir Lietuvos kultūriniame gyvenime. Pvz. kompozitorius J. Juzeliūnas sukūrė muzikos kūrinį — Pasakalija. "Šiam kūriniui gimti impulsą davė TSKP XXII suvažiavime paskelbta medžiaga apie asmenybės kulto laikais pasireiškusį piktnaudžiavimą valdžia ir socialinio teisėtumo pažeidimus, dėl kurių nukentėjo daug nekaltų žmonių" (Lit. ir Menas, nr. 50, 1962. XII. 15.). Šią temą paliečia ir Kazio Sajos drama Nerimas, pastatyta Vilniaus Valst. Akademiniame Dramos Teatre. (Ji išspausdinta Pergalės žurnale nr. 1, 1963).

Iki 1960 m. vasaros pavergtoje Lietuvoje kasmet buvo skiriamos valstybinės premijos už geriausius literatūros, meno, muzikos kūrinius, geriausią vaidybą ir t. t. Premijų tikslas matomai buvo skatinti minėtų sričių lietuvių kultūrinei veiklai. Praeitais metais atkreipėme dėmesį (žiūr. Į Laisvę nr. 29, 1962), kad 1962 m. tokios premijos jau iš viso nebuvo skirtos. Ir iki šiol bolševikai nė vienu žodžiu nepasakė, kodėl taip įvyko. Tačiau praeitais metais tos priežastys paaiškėjo mums pačios savaime, kada lietuviui lenininę premiją už poeziją paskyrė pati Maskva. Tai reiškia, kad Maskva lietuvių tautinį kultūrinį pasireiškimą dar labiau susiaurino, minėtas premijas panaikindama savo įsakymu.

Nors tos premijos dažnai buvo skiriamos už komunistiško pobūdžio pasiekimus literatūroje, mene ir t.t. bet vis dėlto jos skatino lietuvių kultūrines apraiškas, kurios rusifikacijos uždaviniams Lietuvoje daugiau ar mažiau pastodavo kelią. Maskva šiuo žestu aiškiai parodė, kad Lietuvos ji nelaiko jokia savarankiška respublika, o tik paprasčiausia Rusijos provincija, visapusiškai priklausančia nuo Maskvos. Lietuvai atimta teisė savarankiškai pasireikšti net kultūrinėj srity. Šitokį faktą patvirtina ir pirmą kartą paskyrimas lenininės premijos lietuviui E. Mieželaičiui už eilėraščių rinkinį Žmogų. Ji paskirta ne kaip už lietuvišką kūrinį, bet už rusišką komunistinę poeziją. Tie eilėraščiai pirmiau buvo išversti rusiškai, išspausdinti rusiškai atskira knyga, apdovanoti minėta premija ir tik po to tie eilėraščiai buvo išleisti lietuviškai viena knyga, kurioj išgarbinamas materialistinis komunistinis žmogus. Šis faktas nurodo, kad Lenino premijos skiriamos už patarnavimus rusiškųjų komunistų interesams, kuriuose meninė ar mokslinė vertė atsiduria antroj vietoj.

Vėl su didžiu apgailestavimu tenka konstatuoti, kad 1962 metais knygų, turinčių ryšio su lietuvių kultūra, išleista dar mažiau, kaip praeitais metais. Geresnių vertimų iš svetimų kalbų — taip pat labai mažai. Ir visų knygų bendras skaičius 1962 m. yra 47-niomis knygomis mažesnis, kaip 1961 m. Panašus **mažėjimas pasireiškia nuolatos jau ištisa eilė metų.** Štai pastarųjų penkerių metų statistiniai duomenys: 1958 m. augščiau minėtos leidyklos išleido viso

Reikalingas Pasaulio Lietuvių Seimo žodis

Vytautas Volertas

Ryžtingesnio kelio ieškant

Nemalonūs gandai plaukioja tarptautinėje padangėje. Kūba, žiūrėk, vaduojama, spaudžiant Chruščiovą prie sienos ir spiriant kraustytis namo su raketomis bei kareiviais, o už pusmečio vedamos tiesioginės telefono linijos tarp Vašingtono ir Kremliaus, kūbiečiai egzilai sodinami iš laivelių, jų veiklai finansinė pagalba nutraukiama. Vasario 16-sios proga Valstybės departamentas skelbiasi esąs su lietuvių aspiracijomis laisvei atgauti, kongresmanai ir senatoriai mums palankius žodžius taria, karingas rezoliucijas skelbia, o gerai informuoti žurnalistai porina, kad Pabaltijo politiniams vienetams veikla pasunkės, nors už savaitės kitos oficialūs šaltiniai per ALT'os Vykdomąją Tarybą žinias neigia. Teisybės ieškok įsispyręs, bet kai ją sugriebsi, nustebsi, kad jau nauja tiesa kitomis plunksnomis paleista. Vėl pradėk iš naujo. Demokratija su demokratais šiuose klausimuose nenusistovėję.

Nagi, demokratija ir mus pačius lanksto. VLIK'as stengiasi, kiek išgali, remdamasis savu užnugariu visuomenėje. ALT'a žvalgosi ir vikriai reaguoja Jungtnėse Amerkos Valstybėse. Los angeliečiai rezoliucijas pirmyn spiria. LB apylinkės rašinėja laiškus, stengiasi parinkti aukų vieniems, antriems, tretiems ir sau. Šiame judėjime didelė visuomenės dalis noriai dalyvauja, tačiau kita didelė dalis ima urgzti. Būk tai, ji nesusigaudanti raizgynėje, būk tai, ji eliminuota iš politinės veiklos. Kiek nuoširdaus rūpesčio, kiek sukto atsikalbinėjimo, nelengva pasverti. Bet susidaryti įspūdžiui, kad padėtis be reikalo sukomplikuota, duomenų yra. Negalima tvirtinti, kad čia glūdi pagrindinė priežastis visų mūsų negalavimų, bet "Trečiojo Fronto" dygimas, jaunesnės, vos universitetus baigusios, kartos šaltumas tautinės šeimos reikalams, uždarbiams neproporcingai menka auka lietuviškam labui gali turėti po

---

350 knygų; 1959 — 340; 1960 — 300; 1961 — 288; 1962 — 241.

Ar tai nėra ženklas, kad rusai komunistai yra nusistatę ne tik prieš lietuvišką kultūrą, bet ir apskritai prieš kultūrą Lietuvoj? Reikia manyti, kad lietuviai komunistai norėtų daugiau kultūros bei laisvės, nes juk kiekvienas paukštis, kad ir gerai šeriamas, nori ištrūkti iš narvo. Deja, pavergtoje Lietuvoje net lietuviai komunistai laisvės neturi.

šaknį, besigaivinančią šioje nepageidaujamoje komplikacijoje.

Atėjęs mums laikas šaltu, gaiviu vandeniu prasiplauti mieguistas akis. Kas nesnūduriuoja, daugiau nuveikia ir sveikiau pailsi. Užtenka jau tūpčiojimo, gana! Nesvarbu, koks yra mūsų skaičius, kad tik susigriebtume, atgimtume, savo tarpe nuoširdesniais ir drąsesniais darbuose taptume.

Vienas kitas platesnis ir šviesesnis žingsnis matosi. Lietuvių Fondo augimą tenka šion rūšin skirti. Tačiau verta daugiau galimybių žvalgytis. Ypač artėjant Pasaulio Lietuvių Seimui Kanadoje, kuriame reikia sudaryti galimybes ne tik nuomonėms išgirsti, bet ir joms pasvarstyti.

Politinio darbo institucijos

Politinio darbo metodų bei organizacinės struktūros aptarimas, be abejo, labai pageidautinas. Ši sritis svarbi mūsų kovoje už tautinę egzistenciją tolimesnėje ateityje, ji turi didelės reikšmės mūsų šiandieninei tvarkai, susiklausymui, entuziazmui.

Organizacinė politinio darbo struktūra ,apie kurią dera mąstyti, turi būti mažiausiai priklausoma nuo išorinių reiškinių (turint galvoje finansinės paramos gavimą ar nustojimą iš pašalies), privalo paklusti vienalytei vadovybei, remtis legaliu, natūraliu pagrindu, naudotis visais galimais energijos bei išminties šaltiniais, remtis visuomene, išlikti stabilia kiek galima ilgiau. Siūlant apie tai svarstyti, lyg tai a priori sugestionuojama, kad šių bruožų dabartiniu metu stinga. Šios minties rašantysis nesigina, nors netvirtina, kad visų bruožų stinga, ir jokiu būdu dėl to nekaltina pavienių asmenų.

Kaltintini tik skirtumai tarp šiandieninės aplinkos ir sąlygų, kuriose šį darbą pradėjome, bei mūsų savu laiku nenuoširdus irzlumas, nesugebėjimas bendradarbiauti. Prisipažinkime, kad prieš penkiolika metų protingiau tvarkėmės. Vienų užsispyrimai, kitų durų užtrenkimai, iš darbo pasitraukus, trečių slapti laiškeliai, dirbtinai nesantaikas keliant, ketvirtų karštakošiški, neatlaidūs pasipiktinimai pirmųjų trijų gestais kainavo daug. Tiek to. Geriausia klaidas įsidėmėti, jų atsisakyti ir pasižvalgyti, ką šiandien turime, ir ką reikia priklijuoti, kad dirva nebūtų užleista ir dirvonai nuostolių neduotų.

Mūsų šiandieninės politinio darbo institucijos savo uždavinius atliko ir atlieka gal neblogiau, kaip esamose sąlygose galima reikalauti. Jų pusėn nukreipti kaltinimai, pašaipa ir puolimai dažnai būna nepagrįsti. Ne kartą visuomenė galėjo jausti. jog kritikuojantieji tyčiomis ieškodavo priežasčių, kad šias institucijas nuvertintų, arba priežastys nebūdavo tiek didelės, kiek apie jas žodžių išsakydavo. Kaltintojai ne visada būtų galėję geriau pasielgti, kaip institucijų darbuotojai. Tenka įsidėmėti, kad šiame darbe ne vienu atveju sprendimus tenka daryti staigiai, o jų įvertinimo sulauksime tik tada, kai ne tik visos aplinkybės yra pažįstamos, bet ir sprendimų rezultatai žinomi. Laiko skirtumas tarp sprendimo ir jo įvertinimo visada yra vertintojo pusėje.

Vis dėlto, trūkumų yra. Tuos, kurių pašalinimas nuo mūsų priklauso, reikėtų išlyginti.

Kas taisytina

Politinį darbą tektų taip rikiuoti, kad išorinių sąlygų pasikeitimas ne-

pajėgtų jo visiškai paraližuoti. Būtiniausia veikla turi būti atliekama mūsų pačių jėgomis, nes tik mes aiškiai suprantame, ko siekiam, ir tik mes be atodairos sielosimės pilna kraštui laisve. Šis galimai didesnis nepriklausomumas remiasi lėšomis. Juo rečiau tuščią kišenės dugną užčiuopsime, tuo mažiau teks grąžytis žvalgantis, ką atidėlioti, ką tuojau pat vykdyti.

Politiniam darbui lėšų sukrapštome nepakankamai, ir tos pačios išskirstomos po kelias krūveles. Nors lietuviškoji visuomenė nėra šykšti, tačiau ji nori aiškiai žinoti, kad jos auka eitų ten, kam skirta ir kur labiausiai reikalinga. Atrodytų, kad paskutiniais keliais metais buvo daugiau aukojama iš tradicijos ir dėl to, kad auką primindavo, kaip iš entuziazmo ar matant neatidėliotiną reikalą. Kaip besvarstysime, teks pripažinti, kad Nepriklausomybės Fondo atsiradimas, finansinė akcija rezoliucijoms pravesti, Tautos Fondo rinkliavos, ALT'os naujai priimta tvarka piniginiai VLIK'ą remti padangę užteršė. Iškilo rūkai ir ne vienam pasunkino suprasti aiškų politinei veiklai skiriamos aukos tikslą. Sumažėjusios pajamos pakirto mūsų veiklos savarankiškumą. O mes galvojame, kad nepriklausomumas yra vienas iš būtinų institucijų bruožų.

Buvo stengiamasi visuomenei įroti, kad tą patį darbą be nuostolių gali dirbti kelios institucijos, jei vengiama kartojimų. Šios pastangos pasirodė, Frontui išėjus iš VLIK'o ir gimus Talkai. Visuomenė šią tezę priėmė, nes, iš tikrųjų, ji teisinga. Tačiau šioje filosofijoje yra aplenkiamas vadovybės klausimas. Vadovybė reikalinga darbo koordinacijai net ir tuo atveju, jei anos kelios institucijos pajėgtų nuspręsti, kokius metodus naudoti ir ką pirmiausia atlikti. Rašančiam atrodo, kad vienos vadovybės reikalingumą supranta visi. Čia norisi dar kartą visuomenei priminti, kad vienalytės, bendros politinio darbo vadovybės stokojame, ir kad šičia glūdi dar viena rimta priežastis, verčianti persvarstyti darbus.

Vytautas Volertas,

Jaunosios lietuvių kartos kultūrininkas, visuomenininkas, rašytojas. Lietuvių Bendruomenės klausimais yra paskelbęs eilę straipsnių. Iš profesijos — inžinierius.

Jei kur stinga nepriklausomumo, be abejo, pastangos negali būti planuojamos tolimesnei ateičiai. Menki aplinkos susvyravimai vers keisti metodus ir mostų apimtį. Kritiškesniu momentu, garsiau subraškėjus pamatams, kritus nuotaikai ir įsiskėlus panikos kibirkštėlei, galima tikėtis ne-

malonių pasėkų. Stabilumas yra būtinas visuose mūsų darbuose, nes greito tarptautinės situacijos pasikeitimo logiškai laukti negalime, o atsitiktinumais pasikliauti, kurių, žinoma, visur ir visose srityse iškyla, nebūtų rimta. Nei finansinė padėtis, nei užleistas žmonių paruošimas mūsų politiniams darbams kol kas stabilumo neduoda.

Triūsiantis svarbiam reikale ir taupiai skaitantis su lėšomis, kaip mums, mažai tautinei grupei, visada teks skaitytis, yra nuostolinga šalimai laikyti nenaudojamą energiją ir išmintį, Reikia pripažinti, kad iki šiol nei energija nei išmintis pilnai nepajungtos. Nepajungta ir visuomenė. Jei skeptiškai galvojama atiduodant finansinę auką politiniam darbui, skeptiškai elgiamasi ir tada, kai tenka kitokiais būdais talkininkauti (rašant laiškus, šaukiant susirinkimus, protestujant ar net piketuojant). Solidarumas remiasi ne tik pilnu reikalo supratimu, bet ir drausme. O drausmė politinėje akcijoje apardyta, nes pačios institucijos nepademonstravo nei solidarumo, nei drausmingumo. Va, kodėl visuotinai teisinamasi: vadovaujantieji nesutaria: nežinau, kam gelbėti; nenoriu veltis nesantaikon; nesu atstovaujamas.

Retai kuri institucija turi tokius tvirtus natūralius bei legalius pagrindus, kaip mūsų VLIK'as ar ALT'a. Jos abi iškilo ne dirbtinai, bet atsirado pašauktos tautos. Lietuvą okupavus, VLIK'as susikūrė kaip organizuota tautos atstovybė krašte. Jungtinėse Amerikos Valstybėse tuo pačiu būdu lietuviai už save kalbėti įgaliojo ALT'ą. Abi institucijos sujungė nuomonių skirtumus, ir joms abiems lietuvių tauta ne tik leido už save kalbėti, bet įpareigojo jas kovoti už laisvę. Šie tvirti pagrindai abu vienetus išlaikė iki šios dienos, ir VLIK'as su ALT'a įpareigoja mus juos abu remti, kaip ir jie patys yra įpareigoti tautai atstovauti. Šių institucijų atsiradimo būdas ir laikas, jų tikslai ir įpareigojimai, be abejo, leidžia vadovauti laisvės kovai, ir kiekvienas iš mūsų turime stengtis, kad šis jų bruožas liktų tol, kol Lietuva atgaus nepriklausomybę.

Maždaug taip iš pašalies atrodo mūsų politinė veikla. Neigiamybes reikia giliai apsvarstyti ir šalinti. Pasaulio Lietuvių Seimas yra tinkama apsvarstymams vieta. Ne tik svarstymams. Seimo sugestijos ir nutarimai turi saistyti visus laisvame pasaulyje esančius lietuvius.

Kaip svarstytina?

Rengiantis kalbėti apie politinių institucijų persitvarkymus, verta atydžiau žiūrėti, kad teisiniai ir tradiciniai pagrindai, įpareigoją ne tik mus, bet ir laisvuosius kraštus, kurių sąžinės nėra pilnai išgaravusios, nebūtų apgadinti. Tačiau vengtina ir perdėjimų. Pavergtas kraštas laisvės kovai įpareigojo ne vienas ar kitas partijas, ne vieną ar kitą grupę, ne vieną ar kitą asmenį, bet visą tautą ir ypač tuos lietuvius, kurių rankos neapsunkintos vergijos grandinėmis. Jie sudaro institucijas ir pasirenka metodus, bet jie ir atsakomingai laikosi. Kas šiandien savą apsileidimą teisina neatstovavimu, tasai yra kaltinamas ne tik rezignacija, bet ir dėl institucijų santvarkos, kad ne visi jose atstovaujami. Partinės grupės ir asmenys negali šios atsakomybės prisiimti, nes jie nėra amžini. Tauta pragyvens sambūrius ir asmenis.

Mūsų politiniai sambūriai atliko ir atlieka milžiniškus darbus. Kas smerkia politinius susigrupavimus, tasai ryžtasi laisvę varžyti. Tačiau susigrupavimai kinta, ir nežinia, kokius turėsime už dešimtmečio, dvie-

jų. Juos kuria tauta, o ne jie tautą. Iš kitos pusės, nesveika pulverizuotis, blaškytis mažomis grupėmis, krikti. Negirtinas dviejų krikščioniškosios pasanlėžvalgos grupių atsiradimas mūsų tarpe, nepriimtinas liberalų išsiblaškymas, nebuvo naudingas kažkada tautininkų ir Vienybės laikraščio šalininkų kivirčas.

Kartais pasigirsta balsų, kad mūsų tarpe atsiranda norinčių sugriauti turimas institucijas. Aišku, jų yra! Tai visi tie, kurie tarnauja okupantui ir jo duona minta. Tačiau šių institucijų negriauna ir nesistengia griauti Lietuvai laisvės siekią. Politinio darbo trukdymas automatiškai asmenį braukia iš sąmoningųjų lietuvių tarpo. Be abejo, negeresni būtų ir tie, kurie, matydami darbe klaidas, tyčiomis jas palaikytų. Silpninimas juk tas pats, kaip aktyvus griovimas. Nedaug prisideda ir tylį tik dėl to, kad nenori susilaukti nemalonumų. Skęstančio negelbėti tik dėl to, kad bijoma sušlapti, yra nusikaltimas.

Mūsų politinio darbo institucijas, linkint joms sekmės, reikia grąžinti laisvojo pasaulio lietuvių bendruomenėn. Netikslus buvo VLIK'o pirm. dr. Trimako pareiškimas 1963 m. balandžio mėn. 20 d. Drauge: "Dar geriau būtų, kad PLB surastų kelią į VLIK'ą". Ne visuomenė priklauso institucijoms, bet institucijos visuomenei, o PLB visuomenę sudaro. Šitai galima išskaityti ir politinio darbo institucijų statutuose ir PLB chartoje. Tasai grąžinimas visuomenėn turi būti mūsų visų rūpesčiu, ir už tai sutinkame su VLIK'o, ALT'os ir LLK atstovų paskelbtu nutarimu 1963 m. balandžio 22 d. Drauge: "Sveikina ir skatina VLIK'o pastangas surikiuoti visas teigiamas laisvųjų lietuvių jėgas Lietuvai laisvinti ir lietuvybei išeivijoje ir tremty išlaikyti". Prisidedam prie šio sveikinimo VLIK'ui ir lygiai sveikiname LB ir pavienių lietuvių pastangas.

Šiomis nuotaikomis besivadovaudami, pažvelkime, kas būtų darytina.

VLIK'as ir ALT'a, simbolizuoją mūsų tautos spontanišką pasipriešinimą okupacijai, privalo išlikti tol, kol okupacija tęsis. Perrikiuotini tik institucijų santykiai su visuomene. Nenorim, kad šios įstaigos, lyg dirbtinai primestos, rastųsi šalia visuomenės, vargtų, ieškodamos joje paramos, žemintųsi, prašydamos išmaldos, o visuomenė joms duotų tik tai, kas atlieka. VLIK'as su ALT,a turi būti laikomi mūsų visų rankomis.

Mūsų politinių institucijų visuomenėn sugrąžinimo problema ne šiandien iškilusi, tad ir priemonės, čia siūlomos, nebus negirdėtos. Jos sutaps su siūlymu, rašančiojo paskelbtu Fronto Bičiulių simpoziume tautinės vienybės klausimu New Yorke. Politinio darbo įstaigų struktūrą autorius taip įsivaizduoja:

1. VLIK'as lieka Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu, mūsų politinei kovai vadovaująs laisvame pasaulyje;
2. jo darbui palengvinti ir specialiai mūsų reikalui atstovauti Jungtinėse Amerikos Valstybėse yra Amerikos Lietuvių Taryba;
3. VLIK'e atstovaujamos visos mūsų politinės partijos, rezistenciniai judėjimai ir likusi visuomenė. Pusę jo narių deleguoja politiniai sambūriai ir kitą pusę — PLB rinkiminiais keliais. Prezidiumas renkamas narių balsų dauguma;
4. ALT'os pusę narių sudaro dabartiniai JAV lietuvių jungtiniai, esą ALT'oj, o antrąją pusę atsiunčia JAV LB rin-

kiminiais keliais. Vadovybė renkama balsų dauguma;

5. lygiagrečių politinių institucijų darbas sustabdomas;
6. laisvinimo darbui lėšos kaupiamos per PLB ir kraštų LB specialiai tik šiam tikslui renkamomis ir tik politiniam darbui skiriamomis aukomis lietuviškoje visuomenėje ir už jos ribų.

Į detales (narių skaičius šiose įstaigose, LB siunčiamų narių rinkiminiai keliai, lėšų telkimo būdai, jų proporcija, skirstant tarp VLIK'o ir ALT'o ir t. t.) čia nesileidžiama. Jų išdirbimas paliekamas specialistams, o čia pateikiami tik pagrindiniai institucijų bruožai, kaip juos įsivaizduoja pašaly esąs visuomenės narys, ir kurie turėtų išnaikinti šiuo metu pastebimas neigiamybes, šiame straipsnelyje anksčiau išvardintas. Atrodytų, kad šiai sistemai turėtų pritarti ir šiuo laiku VLIK'ui ir ALT'ai vadovaują asmenys. Su jų patirtimi ir sumanumu nebus lengva jiems iš vadovavimo pareigų pasitraukti, o darbas, be abejo, susidarius jaukesnei aplinkai, atneš daugiau naudos. Savo amžiuje Lietuvos laisvės kovai atidavę didelius kiekius energijos, aukoję dalį savo gyvenimo ir net dėl šios veiklos nukentėję, didesniais rezultatais, jų triūsu ir visuomenės parama atsiektais, būtų bent maža dalimi moraliai atlyginti.

Pasaulio Lietuvių Seimo vaidmuo

Kodėl šie svarstymai ir siūlymai rišasi su Pasaulio Lietuvių Seimu?

Sunku būtų surasti, kas pilniau galėtų atstovauti ir reikšti išeivijoje esančios tautos dalies valią, kaip šis seimas. Iš kitos pusės, jei politinį darbą laikome svarbiu, keista būtų, jei Seimas juo nesidomėtų. Seime vieta apsvarstyti šio darbo formas, prieiti prie reikalingų nutarimų ir moraliai įpareigoti visuomenę šių nutarimų laikytis. Ir ne tik įpareigoti, bet atitinkamai reaguoti, jei nuo jų būtų nukrypta.

Esame dalis tautos, kuri jėgos nemėgsta, bet moralinę pareigą atlieka. Pavyzdžių tolimoje praeityje ieškoti nereikia. Štai VLIK'o pogrindinis darbas Lietuvoje prieš dvidešimtmetį, nusiuntęs grupę į Vokietijos konclagerius, 1941 m. sukilimas, išskynęs daugybę jaunų žmonių, pagaliau partizaninė veikla, antrajai sovietų okupacijai prasidėjus. Nei vienas šis atvejis nebuvo pradėtas vadovybės klausimą svarstant. Kas Partizanus skaitė, negalėjo nepajusti, kokiais tikslais jie klaidžiojo po miškus, kodėl sprogdinosi granatomis, dėl ko tįsojo turgų aikštėse. Jaunystės entuziazmas ir tėvynės meilė (iš tikrųjų, šis jausmas egzistavo juose kaip gyva sąvoka, o ne tik kaip mes ją šiandien suprantame poetine prasme, laikydami nuvalkiota, pasenusia fraze) buvo pagrindine priežastimi.

Štai dėl ko reikia ieškoti būdų atjaunėti, atgimti, kad pagrindiniam tikslui neleistume akyse užgesti ir nepasimestume žaidynėse. Pasaulio Lietuvių Seimas tebūna naujos kibirkšties skėlėju. Niekas be aukos neatsiranda. Net mūsų kasdieninė duona šiuo keliu ateina. Kas pajėgia į savo darbą žvelgti linksmesnėmis, o ne kankinio, akimis, to gyvenimas lengvesnis, ir duona minkštesnė. Auka reikalinga ir tautinės šeimos gyvenime, tačiau jos nejausime, jei ji mums nebus jėga išplėšiama, o patys ją atiduosime. Aukos prasmės įsamoninimas mūsų tarpe būtų taip pat svarbiu Seimo uždaviniu.

Povilas Gaučys

LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS ČIKAGOJE PRADŽIA

Tolydžio didėjant Lietuvių tremtinių skaičiui Čikagoje ir daugumai jų nemokant anglų kalbos, reikėjo, kad kas pastoviai rūpintųsi jiems pagelbėti surasti darbą ir butus, kurių anuo metu labai stokojo. 1947 m. buvo įsteigta Lietuvių Tremtinių draugija. Jos veiklai plačiai išsišakojus, o jos nariams sėkmingai įsikūrus, buvo užsimota draugijos veiklą pasukti į kultūrinius barus, todėl 1950 m. buvo nutarta persiorganizuoti į Lietuvių Tremtinių Bendruomenę Illinois valstijoje ir draugijos skyrius pavadinti apylinkėmis. Buvo sudaryta organizacinė Centro valdyba, kurios pirmininku buvo kun. A. Stašys.

Tremtinių Bendruomenė buvo įsteigta kaip pereinamojo laikotarpio organizacija, belaukiant Lietuvių Bendruomenės Amerikoje suorganizavimo. Liet. Tremtinių Benduomenės I-sis atstovų; suvažiavimas, įvykęs Čikagoje 1951 m. sausio 13 d., išklausęse pranešimų ir diskusijų, nutarė:

1. Lietuvių Bendruomenės JAV organizavimas neina tokiu tempu, kokio reikalauja gyvybiniai Lietuvos ir lietuvių reikalai.

2. ALTo sudarytoji ALB-nės organizacijai ir sąlygoms studijuoti komisija savo darbą dirba lėtai, gi tremtiniai organizuojasi atskirais vienetais.

Todėl atsižvelgiant į tai, ALTas,

Povilas Gaučys

Rašytojas, vertėjas, žurnalistas, kultūrininkas ir visuomenininkas. Nepriklausomoje Lietuvoje dirbo diplomatinėje tarnyboje. Vienas iš pirmųjų Lietuvių Bendruomenės Amerikoje organizatorių. Pirmasis JAV Lietuvių Bendruomenės Chicagos apygardos pirmininkas.

Spausdinamas straipsnis yra kalba, pasakyta JAV Lietuvių Bendruomenės Chicagos apygardos dešimtmečio sukakties minėjime.

kuris ėmėsi iniciatyvos šiam reikalui, yra prašomas:

a) paskubinti LB organizavimą,

b) dažniau skelbti Studijų komisijos pasiektus rezultatus.

3. Kviečia visus lietuvius kuoskubiausiai jungtis į vieną bendruomenę, kuriai įsikūrus, tremtinių paskiros organizacijos į ją įsijungia.

Suvažiavimas išrinko pastovią Centro valdybą, kuriai pirmininkavo P. Gaučys.

Svarbiausi Tremtinių B-nės uždaviniai buvo: 1) Apylinkių organizavimas Čikagoje bei Čikagai artimesnėse kolonijose ir už Illinojaus ribų, 2) Lituanistinio švietimo pertvarkymas, mokytojų suradimas, vadovėlių parūpinimas ar leidimas (Išleista Lietuvos geografijos vadovėlis), 3. Tremtinių kartotekos sudarymas (nepaprastai aktualus, naujai atvykusiems beieškant giminių ir pažįstamų).

Ano meto lietuvių tremtinių veikėjų ir kultūrininkų didžiausias troškimas buvo galimai greičiau suorganizuoti Lietuvių Bendruomenę Amerikoje. Jis aidėjo spaudoje, organizacijų susirinkimuose ir pokalbiuose. Naujiems ateiviams itin svarbūs buvo lituanistinio švietimo ir vadovėlių reikalai, kuriuos įmanomai sutvarkyti negalėjo patys tėvai, reikėjo autoritetingos centrinės organizacijos, galinčios veikti visos Amerikos lietuvių vardu. Tokių nuotaikų įtakoje, II-sis Tremtinių Bendr. atstovų suvažiavimas Čikagoje 1952 m. sausio 6 d. nutarė persiorganizuoti į Amerikos Lietuvių Bendruomenę. Suvažiavimo priimtoji rezoliucija kvietė visus lietuvių tremtinių bendruomenės padalinius įsijungti į organizuojamos LB-nės darbą ir aktyviai dalyvauti apylinkėse organizuojant LOKo komitetus.

Tačiau tas darbas sklandžiai nėjo, nes tik 1952 m. spalio 26 d. Tremtinių B-nės Centro valdyba turėjo savo paskutinį posėdį ir man pavedė rūpintis LB-nės Čikagos Apygardos organizavimu.

Tuo gi tarpu Lietuvių B-nės organizavimas Amerikoje susidūrė su didelėmis kliūtimis. Į JAV atvykę lietuviai rado skaitlingas lietuvių kolonijas, senieji lietuviai čia buvo stipriai įsigyvenę, turėjo patyrimą, daug organizacijų, spaudą, bažnyčias. Iš kitos pusės, naujai atvykę buvo didesnio išsimokslinimo, buvo idealistiškai nusiteikę, ir be to, Vokietijoje naudojosi plačia kultūrine autonomija, leidusia jiems nevaržomai steigti lietuviškas mokyklas, gimnazijas ir netgi universitetą, o taip pat ir plačiai pasireikšti kultūrinių vertybių kūryboje.

Turėdami senas veikimo tradicijas, JAV senieji lietuviai daugumoje nepritarė idėjai turėti vieną, visiems lietuviams bendrą ir visus jungiančią organizaciją. Bendruomenės idėja ilgą laiką liko nesuprasta, o jos tikslai neįvertinti.

Tačiau naujųjų ateivių įtakai tolydžio didėjant, VLIKo skatinamas, ALTas jau buvo sudaręs naujųjų ateivių reikalams komisiją, trumpai vadinamą Studijų komisiją, į kurią įėjo visų srovių atstovai. Taip pat ir Tremtinių B-nės Centro valdyba savo 1951 m. promemorijoje ALTui, nušvietusi esamą liūdną būklę, nes niekas JAV planingai nesirūpina lietuvybės išlaikymu nei lietuviškos kultūros reikalais, prašė ALTą ne tik netrukdyti, bet visu savo autoritetu paremti Lietuvių B-nės Amerikoje organizavimą. Bet to nepaisant, kaikurios politinės grupės ir jų spauda bei radijas per keletą metų aštriai kritikavo Bendruomenės nesrovinį

atstovavimą ir banalino pačią Bendruomenės idėją. Nuolatiniai dalies spaudos pasisakymai prieš Bendruomenę ir ilgai užsitęsęs jos organizavimas atšaldė daug lietuvių nuo dalyvavimo joje, o nemaža dalis naujųjų ateivių įprato gyventi be Lietuvių Bendruomenės.

Buvo daug projektų ir siūlymų kaip Bendruomenę organizuoti. Vienas tokių, pavyzdžiui, siūlė padaryti Amerikos Lietuvių Tarybą vyriausiu Bendruomenės valdomu organu, kurį sudarytų delegatai iš Am. Liet. Katalikų Federacijos, Am. Liet. Socialdemokratų kuopų, Am. Liet. Tautinės Sandaros ir Am. Liet. Tautinės Sąjungos, plius abiejų Susivienijimų atstovai. Pagal tą projektą Bendruomenės apylinkės turėjo vadintis skyriais, o jų valdybos sudaromos parenkant kandidatus iš suminėtų organizacijų.

Kultūriniam uždaviniam vykdyti prie ALTo turėjo būti sukurtas Lietuvių Kultūros Fondas, o šalpos darbui vykdyti BALFas įjungtas į ALTą. Kas antri metai turėjo būti šaukiami seimai priimti Kultūros Fondo ir BALFo apyskaitas. Visi tie darbai, ALTo ir Bendruomenės administravimas turėjo būti finansuojami solidarumo įnašais.[1])

To nepaisant, ALTo nariai reiškė baimę, kad Bendruomenė sugriausianti ALTą. Iš kitos pusės, kaikurios srovės bijojo demokratinių rinkimų ir norėjo vykdomuosius organus sudaryti ALTo praktikuojamu būdu. Taip dalykams esant, Bendruomenės reikalas nejudėjo iš vietos. Pradėjęs eiti Tremt. Bendruomenės Centro valdybos pirmininko pareigas, aplankiau visus ALTo narius, redaktorius ir radijo valandų vedėjus aiškindamas Bendruomenės tikslus, jos reikalingumą. Siūliau veiksniams pasidalinti darbo sritimis: BALFas vykdo šalpos darbą, ALTas — Lietuvos vadavimo, o Bendruomenė — lietuvybės išlaikymo ir kultūrinės veiklos darbą. Visų svarbiausias dalykas buvo išsklaidyti ALTo baimę, kad organizuojamoji Bendruomenė nesikiš į ALTo reikalus, t. y. į politinę sritį, į kurią anuomet ateiviai ir nepretendavo, nes dar nebuvo gerai pramokę angliškai ir nebuvo patapę JAV piliečiais.

Mano ir kitų Centro valdybos narių pastangos nuolat klabinant ir raginant greičiau Studijų komisijai baigti darbą ir pradėti organizuoti Bendruomenę, Lietuvių Bendruomenės Amerikoje pradžiai davė didelį įnašą, nes 1952 m. balandžio 7 d. pavyko sukviesti lemiamą posėdį su ALTu, o balandžio 10 d. LOKo sudarymo posėdį, kuriuose pagaliau ALTas davė savo palaiminimą organizuoti Bendruomenę. ALTo pirm. p. L. Šimutis pasiūlė pritariančią rezoliuciją, kurios teksto, deja, neturiu. Bet pas mane yra išlikę pirmojo posėdžio protokolo išrašas, kuris skamba taip:

"ALTo Vykdomojo Komiteto ir Illinojaus Lietuvių Tremtinių Bendruomenės valdybos bendrame susirinkime Amerikos Lietuvių Bendruomenės klausimu sutarta pasiūlyti ALTo Studijų komisijai aptarti:

1. Sudaryti Laikiną Am. Liet. Bendr. centrinį komitetą, įtraukiant į jį ir vietos lietuvių ir tremtinių veikėjus.

2. Esamas tremtinių draugijas lai-

[1]) Prabėgus dešimtmečiui, būklė tiek pasikeitė, kad dabar iškyla radikaliai priešingų siūlymų, o tai būtent: ALTą įjungti į Lietuvių Bendruomenę. (Žiūr. Į Laisvę 1963 m. Nr. 31. P.G.

kyti Bendruomenės apylinkių užuomazgom, papildant jų vadovybes vietos veikėjais.

3. Centriniam Komitetui sudaryti iniciatyvą pavesti ALTo studijų komisijai, kooperuojant Illinojaus Lietuvių Tremtinių Bendruomenei ir Rytinių valstybių Tremtinių draugijų vadovybėms.

4. Amerikos Lietuvių Bendruomenė pirmoje eilėje rūpinasi lietuvybės išlaikymu, ugdo lietuvių kultūrinę veiklą ir rūpinasi švietimu.

5. Am. Liet. Bendruomenė moraliai ir medžiaginiai remia ALTą, dirbantį išimtinai politinį Lietuvos laisvinimo darbą.

6. Am. Liet. B-nė turi savo atstovą prie ALTo, o pastarasis prie ALB.

7. Am. Liet. Bendruomenė renka tautinio solidarumo mokesčius ir tų mokesčių 40% skiria Lietuvos Laisvinimui per ALTą."

Kituose pasitarimuose buvo galutinai sutarta, kad Am. Liet. Bendruomenės Laikinasis Organizacinis Komitetas sudaromas iš 8 narių, iš jų 4 tuoj pat buvo išrinkti iš Čikagos (K. Kleiva, A. Lapinskas, J. Vilkaitis ir K. Žalkauskas); kiti keturi palikti išrinkti Rytuose.

Tuo būdu LOKas patapo Bendruomenės organizavimo viršūne.

Vaizdo pilnumui reikia pažymėti, kad Rytinių valstijų lietuviai irgi buvo susiorganizavę ir 1951 m. balandžio 15 d. New Yorke įvykusiame suvažiavime nutarė visas tremtinių organizacijas centralizuoti, sudarė Rytinių valstijų Tremtinių Komitetą, kurio uždaviniai buvo panašūs Illinojaus Tremtinių Bendruomenės Centro valdybos uždaviniams. Tasai lietuvių tremtinių suvažiavimas Komitetui pavedė išrinkti likusius keturis LOKo narius.

Tačiau sudarius LOKą ir šiam pradėjus konkrečiai rūpintis Bendruomenės organizavimu, reikalas tejudėjo vėžio žingsniu, nes ALTo pritarimas tebuvo išgautas dideliu spaudimu ir pagrasius Bendruomenę organizuoti ir be ALTo pritarimo. Kliūtys paliko tos pačios: kaikurių ALTo narių ir srovių baimė, dalies spaudos nepalankus nusistatymas ir Bendruomenei priešinga propaganda.

Visa tai sunkino organizavimo darbą ir LOKas Bendruomenę organizavo 5 metus. Bendruomenė augo iš apačios, susiorganizavo apylinkės, apygardos, bet nebuvo Centro Valdybos, nes LOKas neskelbė rinkimų, vis dirbo "paruošiamąjį darbą", ilgiem metam užkliuvo įstatų paruošimas. Bendruomenės šalininkai bruzdėjo, reikalavo likviduoti LOKą, kad galėtų gimti Bendruomenė. Kai per 5 metus LOKas nesugebėjo paruošti Bendruomenės statuto, kilo visuotinis nusivylimas ir abejingumas Bendruomenei. Iš kitos pusės, LOKas, kaip sudarytas iš politiniai ir ideologiniai priešingų srovių atstovų, savo laikyseną derino su tų pačių srovių atstovų laikysena ALTe, kuri iš esmės nebuvo palanki Bendruomenei, todėl LOKui atrodė, kad ALTas turi dar kartą duoti Bendruomenei iškilmingą palaiminimą pradėti darbą. Tas LOKo nuotaikas pavaizduosiu jo pirmininko prel. J. Balkūno ištrauka kalbos, pasakytos 1952 m. ALTo metiniam suvažiavime New Yorke, prašančios atstovų pritarimo organizuoti Bendruomenę; "Mes tūpčiojame apie ALTą ir nežinome kaip jam įsiteikti. O ALTas? Kada ateina, pavyzdžiui Čikagos bendruomenės organizavimas, jokiu būdu Čikaga negali sudaryti Apygardos, dėlto, kad ALTas yra priešingas Bendruomenei. Kam čia prie-

šintis ir painioti ALTą su Bendruomene? Šiandieną ALTas gyvuoja ir gyvuos iki Lietuva bus išlaisvinta, o Bendruomenė liks amžina. Bendruomenė ALTą pergyvens.

"Todėl, gerbiamieji, aš čia neatsistoju prašyti ALTo palaiminimo. Visiškai ne. Jeigu kas mum norėtų pasakyti: jūs negalite gyvuoti — gerai, mes eisime ir be ALTo, taip sakant, prielankaus pasisakymo, kadangi Bendruomenė duos pinigų ALTui, o ne ALTas Bendruomenei. Bendruomenė dirbs ALTui, ne ALTas Bendruomenei. Bendruomenė suorganizuos mūsų visuomenę netgi ir tose vietose, kur ALTas negirdimas ir nežinomas, Bendruomenė dirbs ALTui, gelbės ALTą". (AIDAI, 1953 m. nr. 1).

Tokiose tai sąlygose ir nuotaikose 1952 m. lapkričio 24 d. įvyko L. Bendruomenės Čikagos Apygardos valdybos sudaromasis posėdis, kuriame dalyvavo ir LOKo nariai (J. Vilkaitis ir K. Kleiva), Tremtinių Bendruomenės atstovas P. Gaučys, socialdemokratų atstovas K. Liutkus, Am. Liet. Katalikų Federacijos atstovas G. Valančius, Am. Liet. Katalikų susivienijimo atstovas J. Bajerčius, Am. Liet. Taut. Sandaros atstovė P. Grybienė, Am. Liet. Tautinės sąjungos atstovas T. Blinstrubas pirmam posėdy nedalyvavo. Kai kurie valdybos nariai vėliau pasitraukė. Kiek atsimenu, socialdemokratai vieton K. Liutkaus atsiuntė dr. A. Garmų, o Katalikų Federacija G. Valančiaus vieton V. Radžių. Man teko Apygardos valdybos pirmininko pareigos, kuriose išbuvau iki 1955 m. kovo 27 d., kada įvykęs I-sis Bendruomenės apygardos atstovų suvažiavimas išrinko naują valdybą.

Čikagos Apygardos valdyba skaudžiai jautė trūkumą Bendruomenės vyriausio organo ir dėjo visas galimas pastangas pagreitinti galutinį jo suorganizavimą. Kaip vieną būdingų pavyzdžių paminėsiu tokį faktą. Norėdama ta linkme stipriau paspausti LOKą ir kad tas spaudimas turėtų didesnės reikšmės ir įtakos, ji savo iniciatyva sušaukė Pirmąjį Amerikoje visų Bendruomenės apygardų suvažiavimą Čikagoje, 1953 m. lapkričio 26 d., nors tai buvo LOKo kompetencijjoe. Apie tai patyręs, LOKas paskelbė šaukiąs tuo pačiu laiku ir toje pačioje vietoje apygardų suvažiavimą. Susirinkę apygardų atstovai reiškė nepasitenkinimą LOKo neveiklumu ir jį ragino greičiau baigti Bendruomenės organizavimą ir skelbti rinkimus, kurie tejvyko tik 1955 m. balandžio 3 d.

Visi aukščiau suminėti faktai rodo, kad Lietuvių Bendruomenės JAV organizavimo pradžiai didelės įtakos turėjo iš pradžių L. Tremtinių B-nės Illinojaus valstijoje Centro valdyba, o vėliau ir LB Čikagos apygardos valdyba. Tą įtaką lėmė ne vien didelis jų ryžtas turėti centralizuotą, visą lietuvių gyvenimą apimančią Lietuvių Bendruomenę, bet taip ir lietuviškų kolonijų gausumas ir jų poreikių platumas, Čikagos, kaip lietuvių sostinės, patogi padėtis, nes joje reziduoja ALTo vykdomasis komitetas, išeina du dienraščiai, žurnalai ir pagaliau buvo susispietusios gausios intelektualinės jėgos.

Negalėdamas pilnumoje nušviesti ano meto apygardos veiklą, tepaminėsiu mano vadovavimo metu Čikagos apygardos valdybos atliktus svarbesnius darbus:

1. Suorganizavo Švietimo, Kultūros ir Jaunimo Tarybas.

2. Surengė Lietuvių Knygos ir

spaudos parodą, spaudos atgavimo jubiliejaus proga.

3. Surengė Lietuvių grafikos parodą.

4. Surengė dail. Ad. Varno apžvalginę parodą.

5. Baigė lituanistinių mokyklų organizavimą.

6. Išleido Lietuvių kalbos gramatiką.

7. 1954 m. įsteigė Lietuvių Teatrą Čikagoje, kuris dėl teatralų tarpusavių nesutarimų, po sėkmingos pradžios, likvidavosi.

8. 1954 m. Michigan City Tarptaut. Parke suruošė Lietuvių Dieną.

9. Piniginiai ir organizaciniai prisidėjo prie I Dainų Šventės organizavimo.

10. Išleido Bendruomenės nario knygeles su Lietuvių Chartos tekstu, į kurias vietoje kvitų buvo klijuojami specialūs, dail. P. Augiaus pagaminti meniški ženklai (25 centų, 1 dol ir 5 dol. vertės).

Šiandieną, prabėgus daugiau kaip 10 metų nuo Čikagos apygardos suorganizavimo, tenka konstatuoti, kad niekas nebeginčija Lietuvių Bendruomenės reikalingumo ar jos buvimo prasmės. Aš neįsivaizduoju Čikagos lietuvių kultūrinės veiklos be Bendruomenės. Kaip didžiausia visos Amerikos Bendruomenės apygarda, ji atlieka labai svarbų ir naudingą darbą lietuviškos kultūros ugdymo ir lietuvybės išlaikymo baruose. Be mano suminėtų jos atliktų darbų, jai teko užbaigti dar Tremtinių Bendruomenės pradėtą lituanistinio švietimo organizavimą, atlikti visą paruošiamąjį Pirmojo Kultūros Kongreso sušaukimo darbą, įrengti Lietuvos paviljoną Tarpt. parodoje Čikagoje ir atlikti daugelį kitų reikšmingų darbų.

Jeigu mes vertiname BALFą už jo didelius nuopelnus šalpos srityje ir esame jam skolingi už daugelio lietuvių patekimą į JAV, jeigu labai daug nusipelnė ALTas savo atliktais žygiais Lietuvos vadavimo srityje, tai lygiai turime branginti ir visom išgalėm remti Bendruomenę, kuri suvaidino ir tebevaidina reikšmingą vaidmenį lietuvybės išlaikymo ir lietuviškos kultūros ugdymo baruose. Jeigu mes nesirūpinsime naujosios kartos lietuviškumu ir nekursime naujų kultūrinių vertybių, veltui visos kitos mūsų pastangos.

Gyvename tokiose sąlygose, kad norėdami, galime daug padaryti savo tautos labui. Visiem įkyrėjo bergždi ginčai tarp veiksnių. Visuomenė pasigenda konkrečių darbų. Kiekvieną didesnę ir svarbesnę iniciatyvą ji noriai paremia. Jų visų bendrom pastangom veikia 16 Vasario gimnazija, išeina Lietuvių Enciklopedija, veikia Lietuvių opera Čikagoje, įvyksta dainų šventės, šokių festivaliai ir Kultūros kongresai.

Baigdamas šią trumpą Čikagos apygardos organizavimo apžvalgą ir turėdamas prieš akis Bendruomenės nueitą kelią, manyčiau, kad Liet. Bendruomenės uždaviniai JAV turėtų labiausiai krypti į kultūrinę sritį, kaip į pačią svarbiausią ir reikšmingiausią šių dienų sąlygose. Kadangi reikalingų atlikti darbų labai daug, o jiems įvykdyti darbininkų, palyginti, maža, nesiveržkime į kitų organizacijų darbo barus, nebent kviečiami, ar susitarę su jomis, talkininkaukime. Tuo būdu sutaupysime laiką, energiją ir išlaikysime taip svarbią šiais laikais vienybę.

Gero vėjo Čikagos apygardai įžengus į antrą dešimtmetį!

Balfo iniciatyva birželio 13 d. Chicagoje Jaunimo Centre įvyko spaudos ir organizacijų atstovų pasitarimas lietuviškos šalpos reikalais. Pasitarimą pravedė Į Laisvę administratorius K. Bružas. Pagrindinį pranešimą padarė kun. L. Jankus, Balfo reikalų vedėjas, atvykęs iš New York, A. L. Bendruomenės vardu kalbėjo pirm. J. Jasaitis, ALTo vardu pasisakė dr. K. Drangelis, Europos liet. vardu sveikino prel. K. Razminas. Diskusijose dalyvavo: K. Drunga, A. Gulbinskas, A. Pužauskas, kun. J. Prunskis, Alb. Dzirvonas, I. Daukus, T. Blinstrubas, kun. B. Sugintas ,A. Gintneris S. Daunys, kun. A. Trakis, N. Gugienė, Vl. Šimkus, J. Bertašius, L. Naglius ir kiti, visi kalbėjusieji pasisakė, kad Balfo šalpa pavergtai tėvynei, Sibiro tremtiniams, Punsko gimnazijai ir kitiems kraštams nebūtų mažinama.

Šio puslapio nuotraukoj dalis posėdžio dalyvių. Sėdi iš k. į d.: F. Sereičikas, M. Rudienė, kun. L. Jankus, M. Gugienė, J. Jasaitis, stovi: K. Bružas, Vl. Šimkus, inž. I. Daukus, kun. J. Prunskis, prel. K. Razminas, kun. B. Sugintas, kun. A. Trakis, dr. K. Drangelis, J. Karvelis, A. Gulbinskas.

Balfo Chicagos apskrities valdybą kaip paprastai sudaro Balfo skyrių pirmininkai ar jų pavaduotojai, dabartinę valdybą sudaro: Prel. I. Albavičius — garbės pirm.- globėjas, I. Petrausktas — pirm., K. Bružas — vicepirm., inž. I. Daukus — ižd., J. Graužinis — sekret., inž. A. Arštikys, L. Naglius, S. Semėnienė ir P. Šilas — valdybos nariai — komisijų pirmininkai.

Balfo Chicagos apskrities surengta gegužinė įvyko birželio 16 d., kurioje dalyvavo apie 3,000 Balfo bičiulių.

Pagrindinis kapitalas – lietuvių aukos

BALFO PRAEITIS IR ATEITIS

Balfas labai greit sulauks 20 metų, tada gal bus pateikta visuomenei plati, pilna ir garbinga statistika. Šiuo rašiniu norisi tik parodyti, kad Balfas tebėra gyvas ir labai reikalingas.

Antrasis pasaulinis karas žiauriai palietė mūsų tėvynę Lietuvą. Karui besibaigiant, 1944 metų vėlyvą rudenį Amerikos lietuviai suskato organizuoti lėšas, kuriomis buvo tikimasi gelbėti iš pelenų besikelian-

čią laisvą tėvynę. Į šį darbą rikiavosi visi Amerikos lietuviai, o iniciatyvos ėmėsi keturios reikšmingiausios JAV lietuvių grupės.

Siunta per sovietus

Greit buvo suorganizuota ir pasiųsta pirmosios gėrybių siuntos į Lietuvą per Sovietų Karo pagalbą (!). Deja, nei gėrybių pakvitavimo, nei sovietų pritarimo Balfo veiklai negauta.

Tada Balfas atkreipė savo dėmesį į Lietuvos tremtinius, paskliusius po visą pasaulį. JAV vyriausybė ilgai neleido Balfui tiesioginiai veikti Vokietijoj, kur buvo pati didžioji tremtinių masė, rezervuodama tą darbą savo kariuomenei ar kitoms organizacijoms. Vėliau ir Balfas įsiteisino Vokietijoj, teikdamas tremtiniams labai daug paramos.

Pirmoji Balfo piniginė pašalpa 5,000 dolerių buvo pasiųsta lietuviams tremtiniams Švedijoj 1944 m. spalio mėn.

Kai didžioji lietuvių tremtinių dalis tunojo Vokietijos stovyklose, Balfas buvo ten; kai tremtiniai sklaidėsi ir įsikūrė geresnėse šalyse, Balfas nukreipė vėl stipresnį žvilgsnį į Lietuvą, Sibirą. Stalinui mirus, atsirado daugiau galimybių padėti lietuviams, esantiems už geležinės uždangos.

Kita klaida manyti, kad Balfas visą laiką vertėsi svetimomis gėrybėmis. Tiesa, veiklos pradžioje JAV karo Fondas davė Balfui virš 800,000 dolerių pinigais, vėliau JAV vyriausybė davė Balfui daug maisto ir kitų gėrybių. JAV Kat. Episkopatas taip pat kartas nuo karto parėmė Balfą pinigais ir vartotais rūbais bei emigracijos reikaluose. Tačiau reikia pabrėžti, kad visada pagrindinis Balfo šalpos kapitalas buvo Amerikos lietuvių aukos. Pradžioje jos, tiesa, buvo menkos, dabar žymiai gausesnės.

Nėra abejonės, kad atsiradus dideliam reikalui, Balfą vėl paremtų ir JAV vyriausybė ir JAV Kat. Episkopatas.

Kariški rūbai

Artimoji Balfo darbų ateitis bus labai panaši į netolimą praeitį. Žvilgterėkime į ją. Balfo metai prasideda liepos 1 d. Apžvelkime Balfo veiklą nuo 1962. VII. 1 d. iki 1963 m. birželio 1 d. Lygiai vienuolika mėnesių.

Per tą laiką Balfas sukaupė ir išskirstė 40,000 sv. pupų, 10,000 sv. sviesto,48,000 sv. sūrio ir labai daug tūkstančių svarų vartotų rūbų. Rūbų tikslų kiekį nustatyti sunku, nes tik 7,500 svarų buvo nugabenta vienu kartu Vakarų Vokietijon, kiti panaudoti individualioms medžiagų siuntoms.

Artimiausiu laiku tikimasi gauti ir išsiuntinėti reikalingiesiems 18,545 gabalus naujų kariškų rūbų, kurių vertė 104,000 dolerių.

Balfo šalpos organizacijoms vesti per 11 mėnesių gauta įvairių aukų per 70,000 dolerių, kurių, deja, Balfo 11 mėnesių darbams nepakako. Trūko kelių tūkstančių dolerių, kuriuos padengiant reikėjo paimti iš 1962 m. liepos mėnesio liekanos.

Balfo pinigai labai slidūs, nes vis daugiau ir daugiau ant Centro stalo nukretnta graudžių ir atitinkamai pagrįstų prašymų, kuriuos, kad ir kukliai tenkinant, reikia daugiau išleisti nei surenkama.

Paskutiniu laiku pradėta šelpti daugiau pinigais Vokietijos tremtinius, o šiaip didžiausios išlaidos buvo (ir ilgai dar bus) apmokėjimai už individualias siuntas. Per 11 mėn. iš-

rašyti 633 Balfo čekiai virš 75,000 dolerių sumai. Daugelis dabartinių Balfo čekių yra tiesioginė šalpa pinigais. Balfo čekius labai mielai priima Vokietija, Brazilija, Argentina, net Čekoslovakija.

Imigraciniai reikalai

Be čekių per 11 mėn. išsiųsta lietuviams už jūrų 1,391 medžiagų siuntinys, kurių vertė siekia apie 60,000 dolerių. Be to, įvairiais keliais ir įvairiais būdais pasiųsta lietuviams ligoniams į užjūrius 170 vaistų siuntinukai, kurių vertė siekia 2,000 dolerių.

Žinia, į dabartinių Balfo darbų eilę įeina dar ir lietuvių imigracija, kova dėl lietuvių teisių, įvairūs patarimai, pagalba ir dokumentacija norintiems atsikviesti savuosius į šį kraštą.

Jei šiandien Balfo nebūtų, kur Brooklyno paštas padėtų keliasdešimt laiškų, kuriuos kasdien atneša į 105 Grand Street?

Kol tėvynė dega raudonose liepsnose, kol dar yra pasaulyje gyvų, bet skurde paskendusių brolių, tol bus reikalingas ir bendrasis lietuvių šalpos fondas, kuris vienas tegali kiek sušvelninti kančias tų brolių, kuriems nepadeda artimi giminės arba kurie tokių giminių laisvam pasaulyje iš viso neturi.

Žinia, toks šalpos fondas bus priverstas baigti savo darbą, jei aukotojai taip norės. Tačiau, pažindamas lietuvį, žinodamas jo dosnumą artimui, aš greitu Balfo uždarymu netikiu.

Kun. L. Jankus

EUROPOS LFB STUDIJŲ SAVAITĖ

Gegužės mėn. 2 d. Studijų Savaitei Rengti K-jos nariai kun. dr. J. Aviža ir bič. A. Grinienė aplankė jaunimo namus Koenigswinter, kur 7-14 rugpj. turėsime dešimtąją studijų savaitę. Vieta ir patalpos tikrai idealios. Kambariai dviem-trim ir nemažai vienukių, paskaitų salė didelė, graži; yra ir daugiau kambarių suėjimams, posėdžiams, o vaizdas į Reiną tikrai pasakiškas. Ir tas viskas stud. savaitės dalyviams nieko nekainuos! Tik kelionpinigiai šiais metais numatyti padengti vien jaunimui, prelegentams ir kitiems dalyviams, pagal atskirus prašymus.

Studijų savaitėje pareiškė noro dalyvauti ir Baltų-Vokiečių draugijos lietuvių-vokiečių sekcija. Jie dalyvaus aktyviai, padarys porą pranešimų ir žada suruošti istorinių Lietuvos žemėlapių bei moderniosios mūsų grafikos parodą.

Stud. savaitėje numatytos šios **paskaitos ir pranešimai:**

Tautiškumas, jo sąvokos kitimas ir jo prasmė tremtyje;

Mindaugo žuvimas kaip Lietuvos istorijos tragika;

Lietuvis tarp kitataučių;

Kultūrinė kūryba ir jos pavojai okup. Lietuvoj;

Kultūrinė kūryba ir jos pavojai svetur;

Lietuvių kalbos vieta ir vertė;

1863 m. sukilimo vaidmuo lietuviškajai sąmonei atbusti;

Religinės bendruomenės vaidmuo tautiniu atžvilgiu;

Lietuvybės padėtis okup. Lietuvoje;

Mykolaičio - Putino sukaktis;

Jaunųjų ir senųjų santykis tremtyje;

Vilniaus studentų gyvenimas ir t.t.

Be to, studentai praves tradicinę Tėvynės Valandėlę, linksmavakarį, bus paminėtos 1963 m. sukilimo, Mindaugo ir Putino sukaktys.

DR. JUOZAS GIRNIUS

IŠRINKTAS ATEITININKŲ FEDERACIJOS VADU

Nepaprastoji Ateitininkų Konferencija, susirinkusi New Yorke, naujuoju Ateitininkų Federacijos vadu išrinko dr. Juozą Girnių. Ateitininkijos vairavimas patikėtas nepriklausomos Lietuvos auklėtiniui. Federacijos vado klausimas paskutiniaisiais metais buvo gyvai diskutuojamas: tęsti tradiciją, rinkti Federacijos vadą, o gal paieškoti naujų veiklos kelių, kai gyvenimo ir veiklos sąlygos yra pakitusios. Nepaprastoji Konferencija pasisakė už tradicijos tęsimą ir Ateitininkų Federacijos vadu išrinko dr. Juozą Girnių.

Naujasis Federacijos vadas lietuviškoje visuomenėje plačiai žinomas kultūrininkas, filosofas, vienas iš trijų pagrindinių Lietuvių Enciklopedijos redaktorių ,kelių reikšmingų filosofinių ir visuomeniniai tautinių studijų autorius, būdingos naujos mūsų literatų kartos formuotojas.

Dr. Juozas Girnius yra gimęs 1915 m. gegužės mėn. 25 d. Sudeikiuose, Utenos apskr. Gimnaziją baigė Utenoje. Toliau filosofijos studijas tęsė Vytauto Didžiojo, Louvaino, Freiburgo ir Sorbonos (Paryžiuje) universitetuos. Filosofijos daktaro laipsnį įsigijo Montrealio universitete, Kanadoje.

1941 - 1944 metais, dėstydamas filosofiją Vytauto Didžiojo Universitete, Kaune, dr. Juozas Girnius darė reikšmingos įtakos jaunajai mūsų rašytojų kartai, pasukdamas ypač poezijos raidą filosofinio svorio kryptimi. Dėmesį mūsų literatūrai liudija ir jo įvadinė studija Žemės antologijai ir dalyvavimas Literatūros Lankų žurnalo redakciniame kolektyve.

Dr. Juozo Girniaus knygos ir per eilę metų periodinėje spaudoje plačiai paskleisti straipsniai, neprarasdami savo filosofinio įžvalgumo, visada buvo aktualiai susieti su šios dienos visuomeniniai tautine ar žmonijos minties aktualiąja problema. Šitai akivaizdžiai sako ir pastaroji, didelio pasisekimo mūsuose turėjusi jo knyga (dabar verčiama jau ir į latvių kalbą) **Tauta ir tautinė ištikimybė.** O netrukus žada pasirodyti taipgi degančių problemų jo veikalas **Žmogus be Dievo.**

Tad visu savo veiklos ir raštų pobūdžiu naujasis ateitininkijos vadas

IDĖJOS SPAUDOJE

VALSTYBINIS IR TAUTINIS KELIAS NEVISADA SUTAMPA

V. Alksninis **Dirvoje** (1963. 4. 5) abejoja Lietuvos laisvės kelio tiesumu, nes Vliko ir Lietuvos Laisvės Komiteto pirmininkai nėsą palankūs bendriems laisvės kovos žygiams su ukrainiečiais ir kitomis Sov. Sąjungos tautomis. Autorius laiko, kad toks nusistatymas yra priešingas moralei ir įžeidžiąs Ukrainą. Pagal autorių "Lietuva turėtų iškelti praplėtimą pavergtų tautų šeimos," atseit, Pavergtųjų Seimo sudėties. **Dirvos** bendradarbio keliamos Lietuvos - Ukrainos bendradarbiavimo mintys vertos dėmesio, nes (a) jos faktiškai kelia dilemą, su kuo Lietuvai tikslinga jungtis savo laisvės kovoje: su vadinamais Sov. Sąjungos satelitais, — Bulgarija, Čekoslovakija, Lenkija, Rumunija, Vengrija, — ar su Sov. Sąjungos sienose esančiomis pavergtomis tautomis; b) jos neskiria valstybinės ir tautinės bendradarbiavimo su Sov. Sąjungos tautomis plotmės.

Dilema su kuo Lietuvai tikslinga jungtis savo laisvės kovoje, kyla iš fakto, kad sovietiniai satelitai pabrėžtinai atžymi savo ir Baltijos valstybių tarptautinės padėties skirtumą nuo Sov. Sąjungos respublikų, nurodydami, kad jų ir Baltijos valstybių byla su Sov. Sąjunga yra perdėm tarptautinio pagrindo, būtent, 2-jo pasaulinio karo nebaigta tarptautinė byla, o Sov. Sąjungos tautų byla yra Sov. Sąjungos vidaus reikalų pagrindo.

Su Ukrainos priėmimu Pav. Seimas susidūrė savo veiklos pradžioj. Lietuvos delegacija palaikė (ir to nusistatymo nėra pakeitusi) Ukrainos į Pav. Seimą priėmimą. Seimo didžioji dauguma betgi tam buvo ir tebėra aiškiai nepalanki. Daugumos nusistatymas neina, kaip **Dirvos** bendradarbiui atrodo, iš Lenkijos ar kitų seimo narių priešiškumo ukrainiečių valstybinės nepriklausomybės siekimams ar Sov. Sąjungos išskaidymui nepriklausomomis valstybėmis. Anaiptol. Atvirkščiai, **visi** seimo nariai tam yra palankūs ir tokias pastangas remia. Seimo daugumos nusistatymas nepriimt Ukrainos į Seimą eina ne iš priešiškumo Ukrainos teisingiems ir pagrįstiems nepriklausomybės siekimams, o iš tarptautinių įstatymų, kurie Ukrainos ir kitų Sov. Sąjungos respublikų nelaiko tolygiomis Lenkijai, Čekoslovakijai, Lietuvai, Latvijai. Tai nėra JV politikos linija, o tarptautinės teisės bendras dėsnis. Nors sovietinė Ukraina ir sovietinė Gudija yra JT nariai, suvereninės valstybės status joms nėra pripažintas ir **de iure** jos nepriklausomų valstybių bendruomenėje **neegzistuoja**, o tėra Sov. Sąjungos priklausiniai. Ir Baltijos valstybių tarptautinė teisinė padėtis nėra tolygi satelitų padėčiai. Bet juo labiau ji nėra tolygi Sov. Sąjungos

---

šiai organizacijai tampa lyg ir simboliu, planuojant aktualiai konkretų, bet taipgi ir filosofiniu gilumu akcentuotą darbą. Savo amžiumi dr. Juozas Girnius yra šios viduriniosios ateitininkijos kartos atstovas, gyvai jaučiąs ir senimo rūpesčius, bet atvirai suprantąs taipgi ir jauniausios kartos situaciją. Visa tai apjungti, suderinti ir nukreipti aktyvios, kūrybingos ir modernios katalikų šviesuomenės vaga naujam ateitininkijos vadui bus nelengvas uždavinys. Bet tikėkime, kad jis bus išspręstas.

respublikų padėčiai. Baltijos valstybės **de iure** egzistuoja. Ieškant analogijos, galima tarti, kad okup. Lietuvos ieškinys Sov. Sąjungai yra sutrukdyto valstybės atstatymo pagrindu, o Ukrainos ar kitų Sov. Sąjungos respublikų ieškinys Sov. Sąjungai tegali būti nuosavybės teisių pagrindu. Kadangi Baltijos valstybių ieškinys Sov. Sąjungai esmėje sutampa su satelitų ieškiniu, natūralus yra jų bendradarbiavimas laisvinimo byloje tiek Pav. Seimo plotmėje, tiek kitais atvejais.

Lietuvos - Ukrainos tarptautinės teisinės padėties skirtumus ypač apdairiai turi respektuoti tos mūsų organizacijos ir jos atstovai, kuriems tenka kalbėti Lietuvos vardu. O tuo vardu kalba ne tik nepriklausomos Lietuvos diplomatai ir konsulai, bet ir Lietuvos delegacija Pav. Seime ir kitos Lietuvos laisvinimo organizacijos. Ir gerai, kad kalba, nes tuo palaiko Lietuvos nepriklausomybės tęstinumą, kurį Kremlius seniai siekia likviduoti, kad Baltijos valstybės savo tarptautine teisine padėtimi atsidurtų vienoj plotmėj su Sov. Sąjungos respublikomis. Šias Kremliaus užmačias turint minty, Lietuvos reprezentantams juoba privalu budėti dėl savo krašto tarptautinės teisinės padėties, kad Lietuva netaptų Sov. Sąjungos vidaus reikalu. Šiuo atžvilgiu **Dirvos** bendradarbio teikiamas kelias yra tikrai slidus ir pavojingas, nes jis neskiria valstybinės ir tautinės bendradarbiavimo plotmės su Sov. Sąjungos tautomis. Valstybinėje plotmėje Lietuvos byla su Sov. Sąjunga yra kito pagrindo, nei Ukrainos ir čia Lietuvos reprezentantų bendri žygiai su Ukrainos reprezentantais tik išimtinais atvejais tejmanomi. Kas kita tautinėje plotmėje. Čia lietuvių ir jų organizacijų bendradarbiavimas su ukrainiečiais yra ir pageidautinas ir remtinas. Ir vienas pirmųjų tokio bendravimo ir bendradarbiavimo uždavinių lietuviams turėtų būti pasiaiškinimas ir susipratimas su ukrainiečiais, kad jie liautųsi Baltijos valstybes tempę į vieną plotmę su Sov. respublikomis. Toks Baltijos valstybių laikymas "within the USSR" pačios Ukrainos laisvės kovai ir tarptautinei teisinei padėčiai nieko neprideda, o Baltijos valstybių padėtį iškraipo ir rezultate tetarnauja Kremliaus užmačioms. Pvz. **ABN Correspondence** (1962, Nr. 6) lentelėje apie Sov. Sąjungos sudėtį be jokios pastabos Baltijos valstybes įrikiuoja į vieną grupę su Sov. Sąjungos respublikomis. Arba **Freedom Facts** (1963 Nr. 4), kalbėdamas apie "Liberation from within", net taip pafrizuoja padėtį, kad išeina, jog Baltijos valstybės jau nuo 1920 "Latvians, Estonians, Lithuanians, Georgians, Armenians, Finns, Turks yra Sov. Sąjungos sudėtinė dalis: Mongols, and others could liberate themselves and regain the freedom they had in 1918-1920..." Būtų tikslinga, kad ir **Dirvos** bendradarbis, užuot ieškojęs tarp lietuvių nesamų Ukrainos laisvės oponentų, atkreiptų sau prieinamų ukrainiečių sluoksnių dėmesį, kad šioks tikrai kreivokas jų laisvės kelias vargiai ar laisvėn eina.

Vt. Vt.

Kokios galimybės bebūtų, kova už tai, kas brangu, niekada nėra beviltiška dėl to, kad ji pačioj savyje yra vertinga. Pats kovojimas jau yra savyje laimėjimas. Ne išorinė sėkmė matuoja žmogaus vertę, o tai, ko jis siekė ir su kokia nelygstamybe kovojo už tai, ką brangino.

Juozas Girnius
Tauta ir tautinė ištikimybė

VATIKANUI ŠYPSOMASI, O APAŠTALAMS KELIAMOS BYLOS

Apglušinęs JAV rusofiliškus politikus savo koegzistencijos politika, N. Chruščiovas dabar savo sireniškus žvilgsnius ir garsus nukreipė į savo atkakliausią idėjinį priešą Popiežių bei Vatikaną. Norėdamas apgauti geraširdį ir geravalį popiežių Joną XXIII, Kremliaus vadovas paleido iš tremties į Vatikaną senelį arkivyskupą Slypyj, neseniai buvo atsiuntęs pas Popiežių savo žentą Adžubėjų, paskui žymų dirigentą Chačaturianą, žada išleisti iš savanoriško kalėjimo kardinolą Mindszenty. Neseniai vėl leido išvažiuoti į Romą vienuolikos lietuvių ekskursijai, kuriai vadovauja Rumšiškės klebonas kun. Žemaitis, o ją prižiūri priskirtas rusas politrukas, kad ekskursija kur nors nepaklystų, bet lankytų šventas vietas, visiems girtų tikėjimo "laisvę" Lietuvoj ir Popiežiui tą pat sakytų, jei gautų su Jo Šventenybe pasikalbėti. Trumpai tariant, Kremliaus sirenos groja visais palankumo pedalais koegzistencijos vargonuose.

Tuo tarpu Sovietų Sąjungoj, ypač pavergtoj Lietuvoj, komunistai veda sustiprintą antireliginę kovą — grasina bausmėmis tėvams, kurie moko savo vaikus katekizmo, draudžia platinti kryželius ir medalikėlius, neleidžia pardavinėti atviručių su šventų Kalėdų ir Velykų sveikinimais, kelia bylas uoliesiems ir pavyzdingiesiems kunigams. Apie vieną tokios rūšies bylą plačiai parašė Vilniuj leidžiamas **Švyturys** 1963 m. kovo 15 d. numery. Prieš kokius kunigus komunistai organizuoja bylas, žinojome iš anksčiau. Bet Švyturio aprašytoji atskleidžia faktų, kurie liudija, kad persekiojama katalikų religija palengva pradeda plisti sovietinėj Azijoj lietuvių kunigų apaštališku darbu, kuriam padeda kitų tautybių asmens. Nežiūrint sąmoningų tiesos iškraipymų bei šmeižtų, būdingų sovietinei spaudai, vis dėlto iškyla maždaug šitoks jėzuitų Jono Danylos ir Antano Šeškevičiaus "nusikalstamųjų" apaštališkų darbų vaizdas.

Kun. A. Šeškevičius, baigęs noviciatą Lietuvoj, aukštuosius mokslus ėjo Austrijoj. Vokiečių naciams vis labiau persekiojant Bažnyčią, jis 1944 m. grįžo į Lietuvą, pradėjo pastoracinį darbą. Šiauliuose suorganizavo jaunimui "Jėzaus širdies garbės sargybos" broliją. Už šitą darbą NKVD 1949 m. suėmė kun. A. Šeškevičių ir ištrėmė į koncentracijos stovyklą Sibire. Kaip nekaltam, per "atodrėkį" 1956 m. jam buvo leista sugrįžti į Lietuvą. Tačiau prisiminęs, kokį vargą kenčia tikintieji sovietinėj Azijoj, kun. Šeškevičius laisvu noru nutarė vykti į Altajaus kraštą. Apsigyvenęs Slavgorodo mieste ir matydamas, kad ten tikintieji neturi paprasčiausių tikėjimo simbolių, jis kreipėsi į vieną davatkėlę, su kuria jis buvo susipažinęs prie Aušros Vartų, kad ji jam padėtų. Tai sulenkėjusi gudė Elena Dulko. Ji renka senas maldaknyges, rožantėlius, kryželius, medalikėlius, prie jų prideda naujų ir įvairiais adresais tas devocionalijas siunčia tėvui Ant. Šeškevičiui. Jas palaiminęs, jis duoda kitiems platinti ir pats dalija tikintiesiems. Ypač uoli jo apaštališko

darbo rėmėja pasirodė rusų Eufrozija Kolesnikova. Apaštalui padėjo ir Jezne gyvenąs kun. J. Danyla.

Kai kun. A. Šeškevičiaus religinę tarnybą komunistai pradėjo persekioti Altajuj, jis persikėlė į sovietinės Kirgizijos miestą Kantą. Čia jis dirbo cukraus fabrike. Jo įtaka kas kartą didėjo. Jo aptarnaujami žmonės pradėjo švęsti religines šventes (pvz., Kalėdas), kurių sovietinė valdžia nepripažįsta, lankė ir kasdienines mišias. Jaunimas atvėso nuo Komsomolo, o kai kurie net visai išstojo. Matyti, kad žmonės patys siūlydavo aukų, duodavo stipendijų šv. mišioms, kurių vienas kunigas nepajėgdavo atlaikyti, prašė kryžių, kryželių, medalikėlių parūpinti. Fabrike dirbti ir žmones plačiai aptarnauti vienam Tėvui Antanui pasidarė per daug. Tada Eufrozija Kolesnikova pasisiūlė vykti į Lietuvą ir čia apsigyventi. Per ją siunčiami pinigai - stipendijos mišioms, aukos jėzuitų prieškarinėms skoloms mokėti, devocionalijoms įsigyti. Ji atsiskaitydavo su kun. J. Danyla, o pati daugiausia rūpinosi surasti devocionalijų ir jas persiųsti į Kirgiziją tremtiniams ir kitiems tikintiesiems. Komunistai matė tą kun. Šeškevičiaus plintančią veiklą ir nebegalėjo pakęsti. 1961 m. gegužės mėn. jie suruošia kunigui parodomąjį teismą. Nors kaltės nėra, bet teismas kun. A. Šeškevičių nutarė ištremti iš Kanto rajono. Bet ką reiškia apaštalui ištrėmimas, kai jis pats tremtį buvo pasirinkęs laisvu noru prieš ketverius metus. Kun. A. Šeškevičius apsigyveno Ošos rajone ir tęsė toliau savo veiklą. Šitoks uolus apaštališkas atkaklumas komunistus gazdino kaip sprogstamieji ginklai. Todėl jie nutaria kunigą suimti ir iškelti kriminalinę bylą. Už ką?

Už tai, kad kun. Šeškevičius Kolesnikovos dukrai Liudmilai pataręs išstoti iš Komsomolo (komjaunimo) ir ši išstojusi; jis vykdęs nelegalią religinę tarnybą; jis nelegaliai rinkęs aukas, mišių stipendijas, slaptai siuntęs pinigus į Lietuvą, organizavęs devocionalijų siuntimą. Visa tai— spekuliacija. Tam įrodyti Švyturys mini, kad vienam asmeniui, kuris platinęs kun. A. Šeškevičiaus palaimintas devocionalijas, nuo siuntinio leido imti pelno 90 rublių sena valiuta (dabartinė 9 rubliai, perkamoji galia apie 2 dol.). Už šitokią "spekuliaciją" keliama kriminalinė byla, o "pažangiausios ir turtingiausios šalies" sovietinis žurnalas Švyturys grasindamas rašo: "Šeškevičius, Kolesnikova, Dulko ir jų bendrai netrukus stos prieš teismą. Tiesa, jie visi staigiai susirgo sunkia liga — atminties susilpnėjimu. Bet vis nauji ir nauji nusikaltimų įrodymai, vis nauji ir nauji jų tamsių darbelių liudininkai, reikia tikėtis, padės jiems prisiminti tai, ką jie taip atkakliai stengiasi užmiršti."

Šis atvejis tuo įdomus, kad platus bylos aprašymas skelbiamas avansu, dar prieš bylos svarstymą. Anksčiau sovietiniai satrapai kunigams fabrikuojamų bylų iš anksto neskelbdavo. Ar tuo norima išmėginti laisvojo pasaulio tikinčiųjų tylų snaudimą, ar tai grasomasis gundymas Vatikanui? **Europos LF Bičiulis**

****

Ar nevertėjo man pasilikti? Su tais, kurie nepalenkiamai tikėjo, jog po nakties visad išaušta rytas? Kurie ryžosi viskam — išlaukti, iškęsti, priimti ant savęs visa, tik neišeiti iš namų savo valia. Tik bailiai ir šiaudadūšiai traukiasi ir palieka. Dar buvo laiko nusileisti ir lygiu lauku pareiti...

Mariu Katiliškis
Išėjusiems negrįžti

Vardai įvykiuose

Prof. dr. Zenonas Ivinskis pakviestas į Bonnos universitetą svečio profesoriaus teisėmis. Darbą pradėjo balandžio 1. Vasaros semestre skaito apie Lietuvą viduriniais amžiais ir seminare nagrinėja vokiečių ordino ir Žemaičių klausimą. Bonnos universitetas vienas iš iškiliausių visoje Vokietijoje. Lietuviui suteikta didelė garbė.

Dr. Jonas Grinius Europos Lietuvyje spausdina įspūdžių seriją apie savo pernykštę kelionę po JAV. Nepalikdamas nuošaly Amerikos bendro gyvenimo vaizdo, jis daugiausia sustoja ties lietuvių gyvenimu, jų kultūriniu stoviu ir jų problemomis, šiek tiek paliesdamas ir Kanados lietuvius. Nors aprašymas turi subjektyvių įspūdžių pobūdį, vis dėlto jame yra tokių socialinių ir kultūrinių davinių, kurie apytikriai parodo lietuvybės padėtį Amerikoje.

Dr. D. Augustaitytė pakviesta Miuncheno universitete slavistikos filologijos katedroj pas prof. Kuschmiderį pirmąja asistente.

Kun. dr. Andrius Baltinis šią vasarą išvyksta į Europą. Europos Lietuvių Fronto Bičiulių studijų savaitėj skaitys paskaitą. Į JAV grįžta rudenį. Kun. dr. Andrius Baltinis yra nuolatinis **Į Laisvę** bendradarbis.

Į LAISVĘ AUKOJO:

Dr. Juozas Kazickas 22,00 dol. Dr. Antanas Razma 22,00 dol. Dr. V. Majauskas 10, kun. S. Morkūnas 10, dr. W. Waitkus 10, Vincas Baronas iš Venezuelos 8, kun. dr. C. Gečys 7, I. Kazlauskas iš N. Y. 7, St. Dargis iš Kanados 5, J. Urbonas 5, dr. A. Milius 3, J. Žilionis 3, A. Alkaitis, J. Buitkus, kons. J. Budrys, kun. V. Cukuras, V. Čyvas, L. Dambriūnas, kun. V. Dabušis, G. Dragunevičius, K. Gimžauskas, A. Ignaitis, dr. A. Jurkus, J. Mikuckis, V. Milukas, Jonas Norkaitis iš Vokietijos, K. Pakulis, J. Pažemėnas, dr. Z. Prūsas, Pr. Pusdešris iš Australijos, A. Rugys, dr. R. Sidrys, dr. I. Skeivys, V. Skladaitis, R. Šomkaitė, po 2, prel. J. Balkūnas, dr. V. Cekas, dr. G. Grinis, dr. S. Pragulba, V. Šilėnas, S. Vidmantas ir Br. Žvynys po 1 dol.

Mieliesiems žurnalo rėmėjams nuoširdžiai dėkoja

Į Laisvę administracija

.....

Kun. dr. J. Aviža atšventė kunigystės 25 m. sukaktį. Kunigu įšventintas 1938 m. birželio 11 d. Kaune. Pirmąsias iškilmingas šv. mišias laikė gimtajame Žemaitkiemy 1938 liepos 3 d.

Į LAISVĘ ATSTOVYBĖS

Anglijoje: S. Nenortas, 1, Ladbroke Gardens, London, W. 11,

Australijoje: N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, South, Victoria

Italijoje: Dr. Z. Ivinskis, Via Verbania 28, Interno 18, Roma

JAV: LFB Sambūrių Valdybos

Kanadoje: V. Aušrotas, 180 Glenholme Ave., Toronto 10, Ont.

Švedijoje: P. Duda, Markvards g. 9, Stockholm, Va.

Šveicarijoje: Dr. P. Radvila, Werkgasse 50, Bern

Vokietijoje: Z. Kungys, Hechtsheim-Mainz 6501, Bahnweg 1,

Į Laisvę Administracija: 10734 So. Eberhart Ave., Chicago 28, Ill.